SINIF BİLİNCİ

Şadi Ozansü **Bir Kongrenin Anatomisi** ★ *Sungur Savran* **ÖDP Kongresi Üzerine** ★ **SEİ Ekonomik Strateji Önergesi** ★ *Sungur Savran* **"Yeni Kamusal Alan" mı?** ★ **Che Dosyası:** *S. Savran, N. Satlıgan, K. Ülker, M. Löwy*

19

DEVRİMCİ MARKSİST TEORİK/POLİTİK DERGİ

KIŞ 97

Ama işçiler kendi nihai zaferlerine en büyük katkıyı kendileri yapmak zorundadırlar: kendi sınıf çıkarlarını öğrenmekle, kendi bağımsız politik tavırlarını hiç gecikmeksizin benimsemekle, demokratik küçük burjuvazinin ikiyüzlü cümlelerine kanmaktan kaçınarak proletaryanın bağımsız olarak örgütlenmiş partisinin gerekliliğinden bir an bile kuşku duymamakla. Savaş naraları şu olmalıdır:
Sürekli Devrim!

Karl Marx
(Mart 1850)

SINIF BİLİNCİ

SAYI: 19 KIŞ 1997

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Sungur SAVRAN

Yönetim Yeri: Kardelen Yayınevi, İstiklal Cad., Sofyalı Sok., No: 32 Kat 5, Daire 6 Tünel / Taksim / İstanbul
Tel: (0212) 244 20 51

Avrupa Temsilcisi: Ersen OLGAÇ
Tel: 0 46 8 32 88 72

Dizgi ve Ofset Hazırlık: Mavi Kare Ajans
Tel: (0212) 266 55 70

Baskı: Colorland

Yurtdışı Fiyatı: 7 DM, £2.5, US$5, 25 FF, SEK 30, SFR 5

Yılda 3 sayı çıkar

Banka Hesap No: Yapı Kredi Bankası 4943 1410 15588852

Fiyatı: 350.000.- TL KDV Dahil

SINIF BİLİNCİ 19

Devrimci Marksist Teorik / Politik Dergi
KIŞ 1997

İÇİNDEKİLER

	Bu sayı	4
	Sınıf Belleği	6
Şadi Ozansü	**Bir kongrenin anatomisi**	35
Sungur Savran	**ÖDP Kongresi üzerine**	41
Sosyalist Emek İnisiyatifi	**SEİ ekonomik strateji önergesi**	69
Sungur Savran	**Devlet Mülkiyeti: Toplumsal mülkiyete giden yol**	72
	Ölümünün 30. yılında Ernesto Che Guevara	84
Sungur Savran	**Che vitamini**	85
Nail Satlıgan	**El Che Vive: Asla istemedikleri kadar**	87
Kemal Ülker	**1963-65 tartışmalarında Che Guevara**	90
Michael Löwy	**Che Guevara: Sönmeyen kıvılcım**	95

Bu Sayı

Özgürlük ve Dayanışma Partisi ilk büyük kongresini başarıyla tamamladı. Bu kongrenin politik değerlendirmesini Şadi Ozansü'nün kaleminden okuyacaksınız. Ozansü, kongrede yaşanan kimi tartışmaları ve sonuçta partiyi oluşturan platform, grup, çevre ve kümelerin kongre sonrası muhtemel gelişmelerini irdelediği yazısında bir anlamda ÖDP'nin orta vadeli geleceğine de ışık tutma çabasında.

İkinci yazımız gene ÖDP kongresiyle ilgili. Bu kez Sungur Savran kongreyi, parti içi demokrasinin işleyişindeki aksaklıklar açısından ele alarak partinin gelecek kongrelerinde benzer durumların yaşanmaması dileğiye çeşitli uyarılarda bulunduktan sonra özellikle Sosyalist Emek İnisiyatifi'nin ekonomi politikaları konusundaki önergesinin çarpıtılmış eleştirisine, zevkle okuyacağınızı umduğumuz, cevaplar sunuyor.

1970'li yıllardan itibaren Batı Marksizmi içinde devlet mülkiyeti ile özel mülkiyet arasında bir kayıtsızlık "yaklaşımı" hakimiyet kazandı. Bu duruma yol açan temel etken Sovyetler Birliği'nde ve diğer bürokratik işçi devletlerinde devlet mülkiyetine ve merkezi planlamaya dayalı üretim tarzının bu toplumların bürokratik yozlaşmasıyla içiçe gelişmesiydi. Kayıtsızlık" yaklaşımı"na göre "devlet mülkiyeti sosyalizm değildi, olamazdı." Elbette bir kez bu söylendiğinde devlet mülkiyetinin savunulması için ortada bir neden kalmadığını kabul etmek gerekiyordu.

1980'li yıllara geldiğimizde ise bu kez hem Batı'da hem de Doğu'da "piyasa sosyalizmi"nin büyük bir atılım yaptığına şahit olduk. Artık devlet mülkiyetine 1970'lerde olduğu gibi kayıtsız kalınmıyor, açıkça onun zararlı olduğu söyleniyordu. Bundan böyle özel mülkiyet, şüphesiz ki çeşitli biçimler altında, sosyalizmin kuruluşunun bir ilkesi olmalıydı. "Piyasa sosyalizmi"nin Marksizm içinde yarattığı tahribat Türkiye solunda sivil toplumculuğun piyasaya ve özel mülkiyete hayırhah bakışının etkisiyle ve

kamu kesimi savunuculuğunun Kemalizmle özdeşleştirilmesi sonucunda daha da derinleşti. Ne yazık ki sonunda devrimci Marksist hareket içinde bile devlet mülkiyeti ile özel mülkiyet arasında kayıtsız kalınması gerektiğini savunanlar çoğalmaya başladı.

Sungur Savran'ın "Devlet Mülkiyeti: Toplumsal Mülkiyete Giden Yol" başlıklı yazısı solda devlet mülkiyeti/özel mülkiyet konusunda yaşanan bu kafa karışıklığına müdahale etmeyi amaçlıyor. Savran yazısında üç noktayı ön plana çıkarıyor;

- Modern üretici güçlerin 20. yüzyıl sonunda ulaşmış olduğu toplumsallaşma düzeyi, devlet mülkiyetini toplumsal mülkiyete giden yolda zorunlu bir uğrak haline getirmektedir.

- Devlet mülkiyeti toplumsal mülkiyetin gerekli koşulu olmakla birlikte, kendi başına alındığında emeğin kurtuluşu için yeterli değildir.

- Yaşanan sosyalist inşa deneyimlerinin iflasında sorumluluk devlet mülkiyetine yüklenemez; bu ülkelerde sorun toplumsal mülkiyetin daha ileri biçimlerinin bu ülkelere hakim olan bürokratik katmanın çıkarlarıyla çelişmesidir.

Savran'ın yazısının alt başlağı ise ÖDP'de bu konuda yapılan tartışmalara yapılmış saydam bir dokundurma niteliğinde; "'Yeni Bir Kamusal Alan' tarifinin imkansızlığı." Sosyalist Emek İnisiyatifi'nin ÖDP Büyük Kongre'sine sunduğu "Ekonomik Strateji Önergesi"nin neden Savran'ın yazısından hemen önce yayınladığımız böylelikle kendiliğinden ortaya çıkmış oluyor. Söz konusu belgeyi ÖDP Büyük Kongre'sinde dile getirilen Sosyalist Emek İnisiyatifi'nin ekonomik yaklaşımlarının Keynezyen olduğuna dair iddianın tam bir saçmalık olduğunu ortaya koymak bakımından da önemli buluyoruz.

Sınıf Bilinci'nin "Kış 1997" tarihli sayısında ölümünün otuzuncu yıldönümü dolayısıyla büyük devrimci Ernesto Che Guevara üzerine hazırlanmış bir dosya yer alıyor. Dosya Sungur Savran, Nail Satlıgan, Kemal Ülker ve Michael Löwy'nin yazılarından oluşuyor. Michael Löwy'nin "Che'nin Düşüncesi" başlıklı kitabında belirttiği gibi Che'nin "hayatını aydınlatan ve ona gerçek anlamını veren daha derin bir şeyler" vardır. "Teori ve pratik, söz ve eylem arasındaki kesin, bütünsel ve yekpare uygunluk." (s. 14) Löwy'nin altını çizdiği bu saptama dosyada yer alan yazıların tümünde ana tema olarak yer almaktadır.

Kısa süre sonra yeniden buluşmak dileğiyle.

SINIF BELLEĞİ

İlhan Selçuk liberallerle kolkola kışlaya!

İlhan Selçuk anlaşılan hayatının en mutlu günlerini yaşıyor. Bu mutluluğun ardında, yıllardır aşınmakta olan Kemalist kampın ve ideolojinin yeniden büyük bir atılım yapıyor olması yatıyor. Üstat son günlerde sık sık **Cumhuriyet** gazetesinin politik-ideolojik zaferini anlatıyor. Nasıl kendinden memnun, nasıl bir özgüvene kavuşmuş! Bu yazılardan bir tanesinin başlığı oldukça dikkat çekiciydi: "Fena halde haklı çıktık..." Kısa bir süre öncesine kadar kendilerine çok saldırılıyormuş: "Kemalist yobazlar", "laikçiler", "askerciler" deniyormuş. Şimdi ise herkes onların söylediğine gelmiş. "Fena halde haklı" çıkmışlar. Ne sevinç, ne kendi kendini kutlama!

Selçuk, bu zafer sarhoşluğu içinde ne yazdığını bile farkedemiyor, kendi söylediklerini kendi kulağı duymuyor. Ve ortaya çok komik birşey çıkıyor. Bakın nasıl. Bugünkü durumu saptadıktan sonra yazarımız kendi belagatının büyüsüne kapılmış soruyor: "Peki, herkes askerci mi oldu? Herkes cuntacı mı oldu? Herkes Kemalist mi oldu? Herkes 'laikçi' mi oldu? Fena halde haklı çıktık." Selçuk demek istiyor ki, bizi cuntacı diye suçlayanlar bizim pozisyonumuza geldiğine göre biz cuntacı değildik.

Şimdi biz medya patronlarını, büyük gazetelerin köşe yazarlarını, burjuvazinin sağ ve "sol" liberal aydınlarını kastederek bu sorulara cevaben desek ki "**Cumhuriyet** eskiden beri cuntacıydı, liberallerin çoğu da şimdi cuntacı oldu", Selçuk itiraz ederdi. Ama biz söylemiyoruz, kendisini tanıklığa çağırıyoruz. Bu sözde retorik soruların hemen ardından bakın ne yazıyor Selçuk: "Nasıl oldu bu iş? Asker dürtmeseydi, bizim medyacıların ve politikacıların aklı başına gelir miydi?" Peki, şimdi biz soruyoruz: "asker" nasıl "dürttü"? Darbe tehdidiyle. Liberaller ne yaptı? Darbe tehdidini destekledi ve Selçuk'un ve **Cumhuriyet** gazetesinin pozisyonuna geldi. Öyleyse, gerçek durum şu: liberaller haklıymış, Selçuk ve şürekası cuntacıymış! Sadece şimdi liberaller de cuntacı olmuş! Hepsi bu. Fena halde komik değil mi?

Şimdi artık ciddi işlere dönebiliriz. Asıl sorun şu: yıllardır sözde Kemalizme karşı çıkan, hem de pek radikal bir dil kullanan liberallerin bir bölümü nasıl oldu da birden TSK'nın, 8 yılın ve Kemalizmin arkasında hizaya geldiler? (Bir bölümü diyoruz, çünkü doğrusunu söylemek gerekirse hepsi hizaya gelmedi. Onlar Marksistlere yalan yanlış pek çok saldırı yaptılar ama biz dürüstlüğümüzü koruyup onlara haksızlık etmeyelim.) Esas ciddi soru bu.

Bu sorunun cevabını doğru verebilmek için iki şeyi iyi tahlil etmek ge-

rekiyor. Birincisi, bugün Türkiye'de ne olup bittiğini. Türkiye'de bugün "laikler" ile "şeriatçılar" arasında sürdüğü varsayılan mücadele, esas olarak iki burjuva kampın Türkiye kapitalizminin geleceği için çizdiği farklı stratejilerin çarpışmasıdır. Sorun ne basitçe aydınlanmanın karanlığa, ne de sadece laikliğin şeriata karşı savaşıdır. Elbette, bütün ciddi politik mücadelelerde kurulan kamplarda yönetici gücün yanısıra onların müttefikleri de olur. Elbette, bilinçlerde yaşanan doğrudan doğruya çıkar mücadelesinin terimleriyle ifade edilmez. Elbette, bugün her iki burjuva kamptaki milyonlarca insan mücadeleye fikirleri, idealleri, hayat tarzları için girmektedirler. Her iki tarafta da giyimini kuşamını, hayat tarzını, inançlarını karşı tarafın tasallutundan kurtarmak isteyenler elbette vardır. Ama mücadelenin merkezinde Türkiye burjuvazisinin geleceği için iki ayrı proje yatıyor: kamplardan birinin yönetici gücü, çıkarlarını ekonomik ve kültürel olarak Batı ile bütünleşmeye bağlamış tekelci sermaye dilimidir, öteki ise yeni yükselen, ona karşı mücadele veren ve geleceğini İslam ülkeleriyle ekonomik ve kültürel bütünleşmede arayan, kısmen tekelci özellikler taşıyan bir sermaye dilimi. Yani sembolik olarak söylersek TÜSİAD ile MÜSİAD, Avrupa Birliği projesi ile D-8 çarpışıyor.

İkinci nokta şudur: ister sağ versiyonuyla, isterse "sivil toplumculuk" olarak anılan "sol" versiyonuyla, liberalizm Kemalizme ne kadar yüklense, saldırsa, hatta küfretse bile, aslında onun ardılıdır, halefidir, izleyicisidir. Çünkü liberalizm Batıcıdır, emperyalizmin, özellikle de Avrupa emperyalizminin yüceltilmesini ana çizgilerinden biri olarak benimsemiştir. Bu anlamda "muasır medeniyete erişme" şiarıyla bir Batı'ya öykünme stratejisine dayanan Kemalizmin, kendini günümüz dünyası koşullarına uyarlamaya çalışan izleyicisidir. İşte bu yüzdendir ki, bazı liberal unsurlar İslamcı hareketle ne kadar flört etseler dahi, Refah'ın MÜSİAD'la elele İslam bütünleşmesine yönelmesi üzerine, liberalizm ağırlıklı olarak İslamın karşısına geçmiştir. TSK, yıpranmış politik partilerden farklı olarak, İslam dünyasına dönüşün karşısına güçlü biçimde çıkınca, liberallerin çoğunluğu da "askerci" ve "cuntacı" olmuştur.

Selçuk'lar ve öteki Kemalistler şimdi herşey olup bittikten sonra haklı çıktıklarını hayal ediyorlar. Fena halde komik oluyorlar. Oysa liberalizmin gerçek doğasının kavranması, liberallerin Kemalist kampa iltihakını öngörmeyi bile mümkün hale getiriyordu. Bakın, 1992'de yazılmış olan şu satırlara: "Bugünkü tartışma ve yenilenme süreci ilerledikçe, liberalizm yeni mevziler kazandıkça, sol liberallerin Mustafa Kemal Atatürk ile barışması hiç şaşırtıcı olmayacaktır." Bu öngörünün ardında sadece Kemalizmin ve sağıyla soluyla liberalizmin doğru biçimde kavranması yatıyor.

Neyse, biz gene eğlenceli şeylere dönerek bitirelim. İlhan Selçuk şimdi liberallere karşı haklı çıktığı için pek övünüyor. Kendisine temkin tavsiye edelim. Yarın TSK yeni bir konsept geliştirir de, Türkiye'nin güvenliği ve Kürt sorununun çözümü için Türkiye Cumhuriyeti ile Irak'ın Kuzeyi arasında, Kıbrıs için öngörülen türden bir "entegrasyon"un gerekli ol-

duğuna karar verirse, Selçuk biraz zor durumda kalır. Ne de olsa Selçuk Özal'ı pek sevmezdi, değil mi?

Ekonomiye "balans ayarı"

Rıdvan Budak ne işe yarar? Devletin anti-Refah propaganda bürosunun sözcüsü falan mıdır? Sabah akşam laiklik, 8 yıllık eğitim, şeriat gibi konularda demeç veren bu adam gerçekten bir konfederasyon başkanı mı? Ya Bayram Meral? Ya Türk-İş'in sosyal demokrat sendika başkanları? İşçileri ve emekçileri hızla yoksullaştıran zamlar ve artan dolaylı vergiler karşısında hiç mi söyleyebilecekleri birşey yok? Dilleri mi tutuldu? Neden Petrol-İş başkanı Bayram Yıldırım gibi üç-beş kelime etmiyorlar? Nedir bu ölü toprağı?

Susuyorlar, çünkü susmak zorundalar. Çünkü Çevik Bir'in "demokrasiye balans ayarı" diye nitelediği darbe yönelişli girişimi desteklediler. Çünkü o girişimin ürünü olarak ortaya çıkan yarım porsiyon "milli mutabakat" hükümetini de destekliyorlar. Şimdi bu apoletli hükümet işçilerin, emekçilerin, emeklilerin, kent yoksullarının, öğrencilerin, ev kadınlarının aleyhine tedbirler alırken, "ekonomiye balans ayarı" yaparken seslerini çıkaramıyorlar, çünkü onların yaptığı vatani bir görev!

Peki işlerin buraya geleceğini bilmek o kadar güç müydü? Bu sendika bürokratlarına, bu sınıf işbirlikçilerine, bu darbe şakşakçılarına daha çok hesap soracağız, ama göreve şimdiden başlamakta yarar var. Bundan beş ayı aşkın bir süre önce o aşamada pişirilmekte olan bir "milli mutabakat" hükümeti ya da o gerçekleşmezse ortaya çıkacak bir darbe hükümeti için şunları yazmıştık:

"(...) yeni rejimin sadece din devleti yanlısı, köktendinci unsurlara vurmakla yetineceğini sananlar çok yanılıyor. En azından 1994 yılından bu yana büyük bir bunalım içinde kıvranan Türkiye'nin hakim sınıfları, bu darbeyi büyük ezilen ve emekçi kitlelere nihai bir taarruzun mevzii olarak kullanacaktır. Nasıl mı? (...) köklü bir özelleştirme dalgası ve ağır bir kemer sıkma programıyla.(...) 1989'dan bu yana, Türkiye burjuvazisi, temeli KİT'lerin ve sosyal hizmetlerin özelleştirilmesine dayanan bir ikinci yeni-liberal atılımın sancısını çekiyor. 5 Nisan kararlarının "at, sat, kapat" formülü henüz yeterli ölçekte gerçekleşememiştir. Darbe hükümeti her türlü mücadeleyi durdurarak ve sendikal bürokrasinin yardımıyla 'vatanın bu güç anında işçilerimizin yurtseverlik duygularına' da hitab ederek burjuvazinin bu ihtiyacını karşılayacaktır."

Şimdi Anasol-D hükümeti "ağır bir kemer sıkma programıyla" emekçi kitlelere saldırmaya başladı bile. Yalnız bu seferki, "tesettürlü" bir istikrar programı. Ya da "ilan edilmemiş ekonomik savaş" diyebilirsiniz. Önce şu zam silsilesine bir göz atın: Temmuz'da akaryakıta %32, tüpgaza %17, taşıma bedellerine %60, telefon ve postaya %50, köprü geçişine

%150, şekere %35, ekmeğe %33, ilaca %15 vb., Ağustos'ta tekel ürünlerine %16-33, akaryakıta %9, tüpgaza %7, çaya %10, demir-çelik ürünlerine %6-9. Bunların sonucunda Temmuz ayı enflasyonu 15 yılın rekorunu kırdı. Dolar ise birbuçuk ayda %11 yükseldi.

Bütün bunlar raslantı değil. 8 yıl sakızıyla da ilgili değil. Güneş Taner neden kendi ağzıyla enflasyon yıl sonunda %100'ü bulacak desin ki? 24 Ocak ve 5 Nisan'da açık ve bir defada yapılan, bugün örtülü ve zamana yayılarak yapılıyor. Amaç, aşırı kızışmış bir ekonomiyi kontrol altına almak için zamlar aracılığıyla kitleleri yoksullaştırmak, talebi düşürmek, bütçe açığını azaltmaktır. Üstelik işin gizlisi saklısı da yok: **Yeni Yüzyıl** gazetesi 20 Temmuz'da "9 aylık istikrar planı hedefleniyor" başlığı altında bir ilk aşamada yapılacak işi şöyle özetliyordu: "Önce talep kısılacak, parasal denge kurulacak, vergi gelirleri artacak." Tipik IMF istikrar programı! 28 Mart muhtırası sinsi ve derinden yürümüştü. Böyle muhtıraya böyle ekonomi programı!

Şimdi hükümet "köklü bir özelleştirme dalgası"na niyetleniyor. Bunda da gizli hiçbir şey yok. Yalçın Doğan **Milliyet**'te daha 4 Temmuz'da Güneş Taner'in açıklamalarına dayanarak yeni hükümetin ekonomi programının ana hatlarını açıklamıştı. Özetle şöyleydi: emeklilik yaşının yükseltilmesi, memur sayısının azaltılması, yeni serbest bölgeler, kamu bankalarının özelleştirilmesi, geniş çaplı özelleştirme. O günden bu yana 4 milyar dolarlık özelleştirme defalarca telaffuz edildi. Daha üç gün önce Mesut Yılmaz Ankara Sanayi Odası yöneticilerine, tam da belirttiğimiz gibi, "özelleştirme konusunda yıllardır bir arpa boyu yol alınamadığın"dan şikayet ediyordu. Eğitim reformu (!) kadar "radikal" (!) ekonomik reformlar yapacağını anlatıyordu.

Bundan daha bağıra bağıra yeni-liberal ve özelleştirmeci olunabilir mi? Haydi, devlet yamağı konfederasyon başkanları, darbeci "ilericiler", "silahsız kuvvetler", tankların üzerine çıkan "sosyalistler", hükümet ortağı DSP'nin milletvekilleri Mümtaz Soysal'lar, neden susuyorsunuz, konuşsanıza! Bu hükümete "hazırol" pozisyonunda güven oyu veren CHP bakın ne güzel konuşuyor. Siz de konuşun, ne zararı var? Hükümeti başa getirmiş, güveninizi ilan etmişsiniz, konuşmak da mı yasak?

Özelleştirme konusunda bu hükümet de "arpa boyu" yol gidemeyecek. Ama işçi hareketinin yöneticileri olmayacak hükümeti engelleyen. Burjuvazinin kendi politik güçlerinin bölünmüşlüğü olacak.

Gece insan, gündüz kurt

Kraliçe'nin hükümeti teröristlerle masaya oturdu! İngiliz hükümeti yaygın olarak IRA'nın (İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu) "siyasi kanadı" olarak anılan Sinn Fein'i, Kuzey İrlanda'da barışın tesisi ve siyasi bir çözüm için başlatılmakta olan görüşmelere resmen davet etti. Oysa IRA için neler

denmişti, IRA bırakın İrlanda'yı Londra'nın göbeğinde ne eylemler yapmıştı. Şimdi ne oldu da İngiliz hükümeti masaya oturuyor? IRA Kuzey İrlanda'daki "altı il"in İngiliz sömürgeci hakimiyetinden kurtarılmasından vaz mı geçti? Hayır, sadece İngiltere askeri çözümün çözüm değil sorunun kendisi olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Sinn Fein'in önderleri barış masasına giderken hala "iki İrlanda birleşmeli" diye açıklamalar yapıyorlar. Yani Kraliçe'nin topraklarını bölerek bir bölümünü başka bir ülkenin topraklarına katmayı savunuyorlar. Kraliçe'nin hükümeti sadece teröristlerle değil, bölücülerle de masaya oturuyor!

Gençler bilmeyebilir, İsmail Cem eskiden sosyalist gibi konuşurdu. 70'li yılların başlarından itibaren bir süre boyunca, **Milliyet** gazetesindeki köşesinde olsun, Türkiye'nin tarihsel gelişimine ilişkin kitaplarında olsun, kapitalizmi eleştirir, solculuk yapardı. 12 Eylül Türkiyesinde ise rüzgar gülümüz Türkiye Cumhuriyeti'nin dışişleri bakanlığına tırmanacak kadar "güvenilir" bir kişilik haline geldi. Şimdi bu eski kapitalizm eleştirmeninin yönetimindeki bakanlık, Harold Pinter'ların, Arthur Miller'ların desteklediği Barış Treni'ni "terörizm propagandası" diye karalıyor. Ah, kelimeler! Size ne cambazlıklar yaptırılıyor! Barış terörizm, savaş ise demokrasi oluyor. İşte militarizm budur: militarizm bir askeri yönetim değildir, bir devletin ya da siyasi partinin savaşı politikanın ekseni haline getirmesidir. Cenevrelerde okumak, birden fazla Batı dilini akıcı biçimde konuşmak, "vallahi çok medeni, çok alafranga adam" olmak, İsmail Cem gibilerin alnına militarizmin kara lekesinin sürülmesine engel değildir!

Ama barışı, özgürlüğü, enternasyonalizmi durdurmak ne mümkün! Barış Treni uçak oldu, otobüs oldu, Avrupa'nın ve Türkiye'nin enternasyonalistlerini Diyarbakır'a taşıdı! Nazi devletinin mirasçısı "demokratik emperyalist" Almanya trene izin vermedi, barış yanlıları güvercin oldu, Diyarbakır'a uçtu! Barış kendi yolunu açıyor. Emperyalistler gölge etmesin, başka ihsan istemez!

Barış ama nasıl bir barış? Geçtiğimiz 1 Eylül'de bu soruyu yine sorduk. Herşeyden önce en temel noktanın altını çizmek gerekiyor: Kürt sorununa "demokratik çözüm"den söz etmek yetmez. Elbette barış ve demokrasi elele gidecektir, ama Kürt sorununa çözüm, ancak "siyasi çözüm" olabilir. Yani Kürtlerin gerçekten güvendiği, kendisinin özlem ve umutlarını savunduğuna inandığı siyasi güçlerle masaya oturmaktır çözüm. Kelimelerin cambazlığını biliyoruz artık: yarın birileri, Türkiye Cumhuriyeti'nin sadık bendeleri gibi davranarak, CIA imalatı bir Kürt hareketini "demokratik çözüm"ün öznesi gibi sunabilirler. Barış kelimesi Kürt sorununda yalnız bırakılmamalıdır: barış ve siyasi çözüm ikiz kardeştir!

İkincisi, Kürtlerin haklarını gerçekten gündemine almayan bir barış, ölü doğmuş bir barış demektir. Bu kadar büyük acılardan sonra kimse öyle bir masanın kırıntılarının onyılların özlemlerini doyuracağını beklememelidir. Barış ancak özgürlükle elele yürüyebilir. Bakın İsrail-Filistin arasındaki emperyalist güdümlü sözde barışın acıklı haline! Gazze belediye

başkanı Arafat nasıl savaş tehditlerine başvurmak zorunda kalıyor!

Üçüncüsü, barış alevinin kontrgerillanın külleri üzerinde yükselmediği bir durum, yeni bir savaşa çıkarılmış bir davetiye olur. Bütün uzantılarıyla kontrgerillanın dağıtılmasını, bütün suçluların yargılanmasını içermeyen bir barışı, çeteler kendilerinde kalan Uzi'leriyle günün birinde mutlaka kurşunlayacaktır. O yüzden tek başına "genel af" şiarı yanlıştır. Genel af, adı üstünde, geçmişteki bütün suçların affıdır. Kirli savaşın suçluları affedilemez! Bakın Güney Afrika'ya, "Gerçek ve Uzlaşma Komisyonu" uygulaması zehirli meyvelerini nasıl vermeye başladı. Özgürlük savaşçısı Chris Hani'nin katilleri serbest kalacak diye halk nasıl bir kızgınlık içinde. Yarın genel af Ağar'ları, Bucak'ları, Şahin'leri kapsayınca geleceğimizi nasıl güvence altında görürüz?

Ve nihayet barış, kapitalizmle yapılacak barışla karıştırılmamalıdır. Son dönemde işçi hareketine ve sola musallat olan "toplumsal barış" kavramı sözlüğümüzden çıkarılmalıdır. Savaşın çözümü, siyasi bir sorundur, "siyasi çözüm"dür. "Toplumsal barış" tarih boyunca sömüren sınıfla sömürülen sınıf arasında barış anlamına geldi, bugün de o anlamı taşıyor. Yeni-liberal globalizm taarruzu çağında, kimse barışı kapitalistlerin çıkarlarının kuyruğuna takmaya kalkışmasın. Yarın devletin şu ya da bu siyasi temsilcisi masaya oturmaya karar verdiğinde kimse onu "ilerici" ilan etmeye kalkışmasın. Cezayir'le masaya oturan general de Gaulle, yine de işçi düşmanıydı, karşı devrimciydi. Masaya oturmakla iyi etti, ama o kadar. Barış özelleştirmenin anahtarı olmamalıdır!

İkiyüzlülüğün tarihi yazılsa sosyal demokrasi tarihin baş kahramanı olurdu. Türkiye'deki sosyal demokratlar ise birincilik ödülü alırdı. CHP 1 Eylül günü Fenerbahçe stadyumunda barış gecesi düzenledi. Gündüz kurt, gece insan! Dört yıl boyunca bu ülkede savaş sürerken, bu parti ve onun öncülü SHP hükümette değil miydi? Savaşın partisi barışı kutluyor, ikiyüzlülüğün böylesi görülmemiştir. "Yurtta sulh, cihanda sulh" şiarını "Kamboçya'da barış, yurtta savaş"a çevirsinler bari!

Türkiye'nin barış güçlerinin kimler olduğu bellidir. Barış güçleri kendilerini pratikte ortaya koyuyor. 13 Nisan'da Ankara Kızılay'da Susurluk'un peşini bırakmayan güçlerdir bunlar. 25 Mayıs'ta Sultanahmet'te hem şeriata, hem darbeciliğe, bütün gericiliklere karşı çıkanlardır. Sendika bürokratlarının sultasına düşmemiş emek güçleridir. HADEP'tir, ÖDP'dir, öteki sosyalist partilerdir.

Merhaba proletarya

Geçtiğimiz ağustos ayında Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayıp biten büyük bir grev bu ülkedeki işçi mücadelelerinin tarihinde bir dönüm noktası olacağa benzer. Amerika'da sendika hareketine son yirmi yıldır vurulan ağır darbeler, 1978'deki büyük maden işçileri grevinin dönemin baş-

kanı Jimmy Carter'ın mnüdahalesi sonunda yenilgiye uğratılmasıyla başladı. Bunu 1981'de Reagan'ın PATCO (hava trafik görevlileri) grevini başkanlık yetkilerine dayanarak kırması izledi. Sonraki yirmi yıl, servet, gelir ve güç dağılımında korkunç bir bozulmaya, çalışanların örgütlülük düzeylerinde görülmemiş bir gerilemeye tanık oldu. Öyle ki daha 1950'lerde özel kesim çalışanları arasında yüzde 35 olan sendikalaşma oranı bugün yüzde 10'a inmiş bulunuyor.

Amerika'nın ve dünyanın en büyük şirketlerinden biri olan kargo tekeli United Parcel Service (UPS)'te 185.000 işçinin katıldığı devasa grev işte bu koşullarda başlatıldı ve kazanıldı. Grevin üzerinde uzun uzadıya durulmaya değer bir yönü grevcilerin büyük çoğunluğunun kimilerine "Elveda proletarya" dedirten sözüm ona "sanayi sonrası" işçiler olmasıydı. Şirketin Amerika'da 300.000'i bulan işçi sayısının yüzde 60'ından çoğu, yarım gün çalışıyordu. Bunların saat ücreti sekiz dolardı ve tam on beş yıldan beri değişmiyordu. Tam gün çalışanların ücreti ise 10 dolara yaklaşıyordu. Bir başka deyişle, çalışanlar arasında şirket yönetiminin yarattığı nesnel bir bölünme vardı. Yarım gün çalışanların ücretlerinin düşüklüğü, bunların çoğunu haftada 30 ya da 40 saat çalışmaya zorluyor, ama bu süre dörder saatlik vardiyalar hâlinde parçalanıyordu. Yani UPS tam bir "esnek istihdam" cennetiydi (!). Yeni "Amerikan mucizesi"nin ardında yatan bu gerçekler, grev dolayısıyla birdenbire **New York Times** gibi, **Wall Street Journal** gibi saygın burjuva gazetelerinde sergilenir oldu. Örneğin şu satırlar Alman iş âleminin sözcüsü **Handelsblatt**'ta yer aldı: "Dağıtım merkezlerindeki işçiler, kürek mahkûmu köleler gibi saate ve paketleri daha çabuk ayırmaları için hoparlörlerden yapılan uyarılara karşı eşek gibi çalışıyorlar."

Amerika'nın istihdam yaratma motoru olarak gösterilen hizmetler kesiminin ve "esnek" emek piyasası efsanesinin saygınlığına daha fazla gölge düşmemesi için Başkan Clinton, siyahî bir kadın olan çalışma bakanı Alexis Hermann'ı pazarlıklara katılmakla görevlendirdi. ABD iş çevrelerinin baştaki beklentisi Clinton'ın grevi yasaklamasıydı. Ama grevcilerin kararlılıkları, uzun soluklu bir direnişe hazırlıklı oldukları mesajını vermeleri, kamuoyunun grevcileri desteklemesi ve bu desteğin günden güne artması karşısında Herman grev kırıcı değil, ara bulucu rolü oynamakla yetindi.

Elbette kapitalist sistem içinde kazanılan hiçbir grev mutlak bir zafer olamaz. UPS grevi de olmadı. Gene de sendika, anlaşmazlığın merkezinde yatan yarım gün çalışma konusunda önümüzdeki beş yıl içinde 10.000 yeni tam gün iş yaratılmasını kabul ettirdi. Tam gün işler ile yarım gün işler arasındaki ücret dengesizliği giderilmedi. Ancak yarım gün çalışanların saat ücretlerine dört, tam gün çalışanlarınkine üç dolar zam yapılmasıyla ücret farkı bir dolar azalmış oldu.

Özellikle ABD sosyal güvenlik düzeni (ya da düzensizliği) açısından önem taşıyan bir uyuşmazlık da UPS işçilerinin emekli sandığıyla ilgiliy-

di. UPS yönetimi, sendikaca yönetilen sandıktan çıkmak istiyor, şirketin yöneteceği ayrı bir sandık kurulmasını talep ediyor, UPS çalışanlarının bu yoldan daha yüksek sosyal sigorta aylıklarına kavuşabilecekleri vaadinde bulunuyordu. Ancak UPS işçileri, kesimin başka ve daha zayıf firmalarının işçileriyle aynı sandıkta yer almak ve sandığın yönetiminin sendikanın elinde olması konusundaki ısrarlarından geri adım atmayarak örnek bir dayanışmacı tavır takındılar.

"Silahsız kuvvetler" komutanı

UPS'ye karşı kamyoncuların mücadelesi birşeyi daha ortaya koydu. Bizim sol tarafından her zaman küçümsenmiş olan ABD işçi sınıfı hareketinin, ne kadar zayıflamış olursa olsun, hala ses getirebildiğini. Aslında o küçümsenen hareketin tarihi şanlı sayfalarla doludur. 19. yüzyılın son çeyreği, Birinci Dünya Savaşı öncesi ve 30'lu yıllar ABD'de dev sınıf mücadelelerine sahne olmuştur. Bugünkü kamyoncular grevi işte o mücadelelerin torunudur.

Kamyoncuların atalarından biri de Birinci Dünya Savaşı öncesinde örgütlenen IWW adlı sendikaydı. Son derecede militan bir mücadele veren bu sendika, ABD işçi sınıfının gelecekteki bütün politik önderlerini de kendi içinden yetiştirmişti. Bu sendikanın üyelerine halk arasında "wobblies" denirdi. Neden biliyor musunuz? ABD işçi sınıfı her zaman çokuluslu olmuştur. Sendikanın bir Japon üyesi, İngilizce'ye dili dönmediği için, sendikanın başharflerinden oluşan adını, İngilizce okunması gerektiği gibi, "ay dablyu dablyu" diye okuyamaz, "ay wabili wabili" demiş de ondan!

60'lı ve 70'li yıllarda bizim işçilerin bazıları da DİSK'in adını DİKS diye okurlardı. DİSK Türkiye işçi sınıfının "ay wabili wabili"si idi! Devlet güdümünde kurulmuş, sözde partilerüstü Amerikan sendikacılığı yapan, işçi sınıfını milliyetçi bir cendere içine sokan Türk-İş'in yapısına karşı bir isyanın adıydı DİSK. 60'lı ve 70'li yılların dağdağalı günlerinde sınıf mücadeleci sendikacılığın Türkiye'de tarih sahnesine ilk kez çıkışının adıydı. Bu topraklarda işçi sınıfının ilk kitlesel isyanı olan 15-16 Haziran onun adına, onu savunmak için yapıldı. 1 Mayıs'ları yüzbinlerce işçiyle birlikte kutlama geleneğini yaratan oydu. 12 Mart'ın DGM'lerini yenilgiye uğratan oydu. 70'li yıllardaki yönetimlerinin, bazıları vahim olan uygulama ve hatalarına rağmen, 12 Eylül öncesinde DİSK bu toprakların devrimci proletaryasının tohum yatağıydı. O yüzdendir ki bir başkanı faşistlerce katledildi, öteki başkanı, diğer yöneticilerle birlikte, 12 Eylül cuntasınca yıllarca hapislerde tutuldu.

Bir de şimdiki başkanına bakın! Rıdvan Budak Yeni Dünya Düzeni sendikacılığını Türkiye tarihinin sahnesine çıkarıyor! Bir hatırlayalım neler yaptı Budak son yıllarda. Gazi olaylarından sonra, işçileri sokağa çıka-

racağına, kontrgerillayı ve polis gadarlığını karşısına alacağına "toplumsal barış" çağrısı yaptı. 1 Mayıs 1996'da Kadıköy meydanında üç işçi polis kurşunlarıyla can verdikten sonra, gündüz işçilerin kendisine emanet edilmiş kürsüsünden kaçmışken akşam patronların kürsüsünü kullandı. Birkaç televizyon kanalında boy gösterdi, ölenlerin üçünün de işçi olduğunu gizleyen konuşmalarında polisin cinayetlerine tek kelime etmemeyi başardı. Yıllar boyu, meclis ziyaretlerinden ve kuru sıkı atmaktan başka özelleştirmeye karşı ciddi hiçbir şey yapmadı.

28 Şubat muhtırasının hemen ardına geçti, destek verdi. Tabanından eleştirilince, başta TMMOB çeşitli kitle örgütleri 28 Şubat muhtırasının bir darbe tehdidi olduğunu ortaya koyunca, basın toplantısı düzenleyip "ne şeriat, ne darbe" dedi, ama ardından da ekledi: "MGK kararlarının ne sağında, ne solunda olunur. MGK doğru söylemiştir." Sonra, kimbilir hangi kirli ilişkilerden ve temaslardan sonra, gitti, generallerin talebi olan "silahsız kuvvetler"i kurdu. Üç ay boyunca darbe kampının gönüllü propagandistliğini yaptı. Yetmedi, bu sözde "sivil" inisiyatifin içine, düpedüz işçi sendikalarının karşıtı İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nu ve sermayenin resmi örgütü Odalar Birliği'ni çekti. Yani darbecilikle yetinmedi, sınıf işbirliği çamuruna battı. O da yetmedi, apoletli milli mutabakat hükümetinin masasına oturdu, yemeğini yedi, ona destek verdi. Sınıf işbirliğinin kurumsallaşmasının ifadesi olan Ekonomik ve Sosyal Konsey konusunda DİSK yönetiminden çıkan katılmama kararına rağmen, gitti burjuvazinin o masasına da oturdu. Şimdi bu kadar desteklediği hükümetin zamlarına karşı, tam kongre öncesinde, tipik bir bürokrat taktiğiyle, 9 Eylül'de bir eylem düzenledi. Kongrede "ben mücadele ettim" diyebilmek için. Olsun, eylem yine de iyidir. Hükümet gerçekten elini işçinin cebinden çekmelidir. Ama Rıdvan Budak da hükümetin omuzuna koyduğu dost elini çekse iyi olacak!

Nasıl oluyor bütün bunlar? Büyük sınıf mücadeleleri geleneğinden gelen bir örgütün başında oturan biri, işçi sınıfı davasına bu kadar büyük bir ihaneti nasıl yapıyor? Burada dikkatli olmak gerekiyor. Rıdvan Budak yalıtılmış bir birey değildir. Sendika bürokrasisi içinde dünya çapında gelişmekte olan yeni bir eğilimi Türkiye'ye taşıyan bir akımın temsilcisi ve uç örneğidir. Bu akım ünlü "Ören Tezleri"nden bu yana, sınıf mücadeleci sendikacılığın karşısına, uzlaşmacı, "yapıcı", patronla işçinin birlikte kazanması efsanesini üreten bir sendikacılık anlayışını, "çağdaş sendikacılık" adı altında DİSK'e adım adım taşımıştır. Budak bu akımın Türkiye koşullarında mantıksal sonucuna ulaşmış ifadesidir. Bu anlayışın bütün çirkinliği Budak'ta cisimleşiyor.

Sınıf mücadeleci sendikacılığın öteki kararlı düşmanı Bayram Meral'le bir karşılaştırın bu şahsiyeti. Meral ta 50'li yıllardan kalma eski tip bürokratın bir devamıdır; KİT'ler konusunda devletle pazarlıkla ayakta durur. Budak ise Beymen'den ve Vakko'dan giyinir. DİSK'in otuzuncu yıldönümünü eski düşmanı Demirel'le beş yıldızlı otellerde kutlar. Ve Su-

surluk için DİSK'in İzmit'te yaptığı mitinge "Siyasette Kalite" adını koyar. Yani Meral devletçe konuşur, Budak burjuvaca. Meral devlet kapitalizmi çağının sendikacısıdır, Budak özelleştirme çağının.

DİSK'in büyük kongresi ikinci turda bile olsa başına Budak'ın geçmesine izin verdi. DİSK'in başına böyle birinin yeniden gelmesine katkıda bulunanlar tarih önünde büyük bir sorumluluğun altına girdiler. Oysa sosyalist sendikacılar ve sınıf mücadeleci işçiler azınlıkta kalmaktan korkmamalı. Yeni Dünya Düzeni sendikacılığına muhalefet etmek bir onurdur, bir görevdir.

Susurluk'un füzeleri

Yarım porsiyon "milli mutabakat" hükümeti altı ayını geride bıraktı. Muhalefetteyken Susurluk'ta ortaya çıkan kontrgerilla ya da öteki adıyla çeteler konusunda esip gürleyen politikacılardan oluşan bir hükümetten söz ediyoruz. Ne demişti Mesut Yılmaz? Devlet içinde yuvalanan bir örgütlenmenin silah ve para gücüyle devlet iktidarına el koymak istediğini söylemişti. Bu örgütlenme kendiliğinden ortadan mı kalktı ki aylardır iktidarın doruğunda oturan Yılmaz, İbrahim Şahin ve arkadaşlarının salıverilmesine kadar bu konuda sustu? Ne demişti Bülent Ecevit? Terörle mücadelenin üzerine kan sıçradığını söylemişti. Şimdi o mücadele aynı ekiplerce aynı yöntemlerle yürütüldüğüne göre başbakan yardımcısı Ecevit kendi eline baktığında kan görmüyor mu?

Hükümetin bilançosu ortadadır. Politikasının birinci ekseni "sekiz yıl" mistifikasyonudur. İkinci eksen yoksullaştırma ve yağma politikasıdır. Zamlar ve dolaylı vergilerden oluşan tesettürlü İMF planı, nema hırsızlığı, mezarda emeklilik ve "4 milyar dolarlık özelleştirme" hazırlığı, hükümetin emekçi düşmanı karakterini açıkça ortaya koymuş bulunuyor. Üçüncü eksen militarizm ve baskıdır. Barış trenine yöneltilen taarruz, son yıllarda görülmemiş biçimlere büründü, Türkiye insanının neredeyse kanıksadığı polis gaddarlığı yabancı heyetlere bile uygulandı! Bu hükümetin yemek masasına oturup desteğini ilan edenler şimdi utanç duyuyorlar mı acaba?

Yaşanan gelişmeler, devletin ve iktidarın politikasına yeni eksenlerin eklenmekte olduğunu ortaya koyuyor. Bunlar kısaca Susurluğun aklanması, rejimi yeniden yapılandırma hazırlıkları ve uluslararası savaş kışkırtıcılığı olarak özetlenebilir. Aslında bu politikaların ilk belirtileri başlangıçtan itibaren ortaya çıkmıştı. İktidar partilerine mensup milletvekillerinin meclis komisyonunda dokunulmazlıklara ilişkin oylamada takındıkları tavır, hükümetin kendisini iktidara getiren güce bir temennasıydı. Hükümetin savaş çığırtkanı Ecevit'in Kıbrıs'la kısmi entegrasyona gidileceğine ilişkin açıklamaları ve adaya yaptığı çıkartma ise bölgesel gerginliğin tırmandırılacağının ilk işaretiydi. Ama şimdi bu politikalar bir bütünlük için-

de gündeme giriyor.

Bu politikaların bütünlüğü, 28 Şubat Muhtırası'yla açılan askeri müdahalenin yeni bir evresinin hazırlığında yatıyor. Muhtıra bir hükümeti devirmiş, kendi meşrebine uygun bir "milli mutabakat" hükümeti kurdurmuştur. Ama solda yaygın olan bir kanının aksine, rejimin onarımı ya da yeniden yapılanması, tamamlanmış olmak bir yana, henüz başlamamıştır bile. Rejimin derin krizi öyle bir hükümet kurmakla çözülecek türden değildir, ciddi bir yeniden yapılanmayı gerektiriyor. Bu yarım porsiyon "milli mutabakat" hükümetinin basit icraatı onarım falan olamaz. Bunun için, 12 Mart Muhtırası'nın ardından gelen ve tarihe 12 Mart olarak geçen askeri müdahale döneminin gerçekten açılışını sağlayan "balyoz harekatı"yla aynı işlevi taşıyacak bir gelişme gerekiyor. İşte burada bölgesel bir savaş ciddi bir dönüm noktası olabilir. Kıbrıs, Yunanistan, Suriye ve İran'la ilişkilerde gerginlik, bu tür bir gelişmenin zeminini hazırlayabilir. Eğer kısa ya da uzun bir savaş patlak verirse, "yüce milli çıkarlar"ın hem Susurluğun üstünün bütünüyle örtülmesinde, hem de rejimin ciddi bir yeniden yapılanmaya tabi tutulmasında bir araç olarak kullanılacağından kimsenin kuşkusu olmasın!

Şimdi Susurluğa karşı mücadele yeniden yükseliyor. Bu mücadele, varolan politik saflaşmayı doğru değerlendiremezse, yeniden hüsrana uğrayacaktır. "Bir dakika karanlık" eylemini geçen defa Susurluk'tan "irtica ile mücadele" yönüne saptıranlarla ittifak aramamak gerektiği artık kavranmalıdır. Eylemin birinci turunun 28 Şubat Muhtırası'nın ertesinde, ikinci turunun ise 23 Nisan tarihinde sona erdirilmesi, bir kampa gösterilen saygının sembolik ifadesiydi. Bu saygıdan vazgeçmeyenler, Susurluğun hesabını soramazlar. Çetelerin askeri kanadı üzerine gidilmedikçe elde edilebilecek tek sonuç günah keçilerinin cezalandırılması, devletin çelik çekirdeğinin aklanması olacaktır. Nihayet, bu hükümet askeri müdahalenin tutsağıdır; onu destekleyenler Susurluğun hesabını soramazlar.

Siz bakmayın Demirel'in "gittiği yere kadar" retoriğine. Daha önce de söylemişti bu sözü, ne oldu? Siz bakmayın Yılmaz'ın yeminlerine, başbakanlık emeğin ve halkların düşmanlarına ne zamandan beri "helal" oldu ki? Bugün siyasi iktidar 28 Şubat Muhtırası'nın iktidarıdır. Yapılabilecek olanların sınırlarını o güçler belirler. Onların da, bu konuda adım atmaya karar verdiklerini farz etsek bile, yapacakları kozmetik bir operasyondur. Gözünün boyanmasını isteyen varsa, buyursun devletin sadık muhalifi olsun. Emeğin, barışın ve özgürlüğün güçleri, Susurluğun hesabını Demirel'le ve Yılmaz'la ve Baykal'la birlikte değil, onlara rağmen soracaktır. Çünkü kitle hareketinin sloganı açıktır: "Çeteler halka hesap verecek!" Demirel ve ötekiler ise halkın hesap sormasından vebadan korkar gibi korkarlar!

Enteks ve Reslan'da polis, Tıbset'te jandarma

Ali Buğdaycı'yı tanır mısınız? Eğer Körfez bölgesinde yaşıyorsanız, eğer işçilerin, emekçilerin, ezilenlerin mücadelelerine bir nebze de olsa karışmışsanız, mutlaka tanırsınız. Ali Buğdaycı, İzmit'te, Gebze'de, Gölcük'te, Körfez bölgesinin her köşesinde, sadece işçilerin değil, bütün ezilenlerin davasının yanında fiilen mücadele veren, gerçek bir sosyalist işçi önderidir. Bu gözüpek ve mücadeleci sendikacı, sadece Petrol-İş'in Yarımca şube başkanı değildir, aynı zamanda Türk-İş konfederasyonunun da disiplin kurulu üyesidir. İşte geçtiğimiz günlerde Kocaeli polisinin gözaltında işkenceye varan bir saldırıda bulunduğu sendikacı böyle biridir.

Olayın vahametinin üzerinde ısrarla durmak gerekiyor. Binlerce işçiyi temsil eden bir sendikacı, sendikalaşma hakları engellenmeye çalışılan Enteks tekstil fabrikası işçilerine destek vermek gibi "tuhaf" (!) bir davranışı dolayısıyla fiili saldırı ve işkenceye maruz kalıyor. Polis herhalde Buğdaycı'ya şöyle diyor: "Sen de sendika bürokratları gibi davransana, sana ne işçi mücadelelerinden, git büronu döşe, daha pahalı araba al, irticayla mücadele et!" Polisin tavrındaki cüret dikkat çekicidir. Bu tavır, bu topraklarda polis gaddarlığının hangi düzeye yükseldiğini ortaya koyuyor. Türk-İş'in tepesine çöreklenmiş bürokratlar şimdi iyi düşünsünler. Bu saldırıya maruz bırakılan insan, konfederasyonun disiplin kurulu üyesidir. Bürokratlar bugün susuyorlar. Yarın yönetim kurulu üyeleri aynı muameleyle karşılaşırlarsa protestoları çok geç gelmiş olacaktır!

Buğdaycı'nın başına gelen yalıtılmış bir olay değildir. Petrol-İş'in, sendikal harekette mücadeleciliği ile tanınan bir başka şube başkanı olan Nejat Elibol da, sendikanın örgütlediği Tıbset işçilerinin direnişine sahip çıktığı için kısa süreli de olsa gözaltına alınmıştı. İşçi hareketi kendi haklarının savunulmasında adımlar atmadıkça bu tür uygulamalar tırmanacak, yayılacaktır.

Sendikacılara reva görülen bu muamelenin ardında yatan sorun da üzerinde dikkatle durulmayı hak ediyor. Buğdaycı'nın dayanışma gösterdiği Enteks işçisinin sendikalaşmasının engellenmekte olduğunu belirtmiştik. Aynı şey Elibol'un şubesinin örgütlediği Tıbset işçisi için de geçerli. Bir başka örnek de basın işkolunda örgütlenmeye çalışan Reslan işçisi. Bütün bu vakalarda işveren işçinin yasalarla sözde güvence altına alınmış olan sendikalaşma hakkını, çeşitli kirli yöntemlere başvurarak engelliyor.

Bu kirli yöntemleri kavrayabilmek için Reslan örneğine kısaca göz atmakta yarar var. Reslan işçisi altı ay süren bir çalışma sonucunda Haziran sonunda ağırlıklı bir çoğunlukla sendikaya üye oluyor. İşveren bunu öğrenince önce işçiler üzerinde istifa baskısı uyguluyor, işçiler baskıdan yılmayınca ardı ardına iş akitlerine son veriyor, nihayet fabrikayı sözde ekonomik nedenlerle kapatıyor. Ama işverenin adamları fabrikada kaldığı gibi, taşeron işçisi kullanma, fabrikaya yeni makina getirme gibi uygulamalar

da sözkonusu. Sonunda Reslan işçisi sözleşme yetkisini de alıyor, ama işveren bunu da tanımayacağını söylüyor. Aynı yöntemler Tıbset'te de uygulanıyor: sendikalaştığı için işten atılan işçilerin yerine grev kırıcılar istihdam ediliyor. Üstelik burada üretilen ürün steril tıbbi aletler olduğu için, bu vasıfsız işçilerin faaliyeti halkın sağlığı için de tehlike doğurmaya başlıyor. Bunun açık kanıtı yönetim kademesinden ve teknik elemanlardan bazılarının bu durumu protesto ederek istifa etmeleri.

İşçilerin sendikalaşma mücadelesi sadece patronun engellemesiyle değil, devletin güvenlik güçlerinin de baskısıyla karşılaşıyor. Durumu bir düşünün: bazı "vatandaşlar", yani işçiler, yasalardan doğan haklarını kullanıyor, bazı başka vatandaşlar, yani patronlar da bu hakkı engellemek için her türlü hileye ve yasadışı yola başvuruyor, devletin güvenlik güçleri de (Enteks ve Reslan'da polis, Tıbset'te jandarma) yasal hakları çiğnenen insanları gözaltına alıyor. Tıbset'te olduğu gibi gecenin soğuğunda karakol bahçesinde tutuyor, Enteks'te olduğu gibi işkence ediyor. Ne adalet, ne tarafsızlık, değil mi!

Türkiye işçi sınıfı, onyıllardır Kürtlerin varlığını dahi yadsıyan, son yıllarda Kürtlerin hak taleplerini ezmek için her türlü uygulamaya başvuran, şimdi uluslararası raporlarda savaşın finansmanı için uyuşturucu kaçakçılığı yaptığı tescil edilen bu rejimin, bu devlet yapılanmasının aynı zamanda patronlardan yana olduğunu keşfetme yoluyla kendisine aşılanmaya çalışılan şovenizmi aşmadıkça, sendikal hakları engellenecektir, nemaları gaspedilecektir, emeklilik haklarını mezarda elde edecektir, "eşel mobil" adı altında soyulacaktır, işsizlikten ve her an işsizlik tehdidinden kıvranacaktır.

İkiyüzlülüğün çok kısa tarihi

Eski çağda Giritli bir felsefecinin söylediği ünlü bir söz vardır: "Bütün Giritliler yalan söylerler." Buyurun bakalım, Giritli'ye inanacak mısınız? Ya şimdi de yalan söylüyorsa? O zaman Giritliler yalancı mı, değil mi?

Günümüzün sosyal demokratları elbette antik Yunan sofist feylesofları kadar zeki değiller. Dolayısıyla Alman Sosyal Demokrat Partisi yöneticisi Gerhard Schröder'in şu sözüne inanmamak için hiçbir neden yok: "İnsanın programına koyduğu şeylerle bir kez hükümet olduğunda yapabileceği şeyler arasında her zaman bir farklılık olacaktır." (**Le Monde**, 1 Ekim 1997) Bu cümlede sosyal demokrasinin tarihi yatıyor. Bu tarih ikiyüzlülüğün tarihidir. Schröder'in sözünden kuşku duymak bir yana, hatta diyebiliriz ki, bu, sosyal demokrat bir politikacının politik hayatı boyunca gerçeği söylediği belki de tek andır!

Sosyal demokrat ikiyüzlülüğün uzun tarihini incelemek gereksiz. Çok kısa bir tarihçe Schröder'in haklılığını kanıtlamaya yetecek. Biliyorsunuz, Türkiye'nin sözde sosyal demokratları, son zamanlarda Batı'da sos-

yal demokrasinin yükselmekte olduğunu, bu "sol rüzgar"ın Türkiye'de de kendilerini iktidara getireceğini söyleyip duruyorlardı. Bu iddiaya temel olarak gösterilen şey, son bir yıl içinde üç büyük Avrupa ülkesinde sosyal demokratların kendi başlarına ya da bir sol koalisyon ile iktidara gelmiş olmasıydı. İtalya'da "Zeytin Ağacı" koalisyonu 1996 Mayısında, İngiltere'de Tony Blair'in "Yeni İşçi Partisi" 1 Mayıs 1997'de, Fransa'da ise Jospin önderlindeki sol koalisyon 1 Haziran 1997'de yapılan seçimler sonucu hükümet kurmuşlardı. Sosyal demokratların bu başarısı, Türkiye'de de sosyalist partilerin ve Kürt hareketinin CHP ile ittifak yapmasının gerekliliğinin bir kanıtı olarak kullanılıyordu.

Fransa'da sosyal demokratların önderliğindeki hükümetin dördüncü ayı bugünlerde doldu. Jospin yönetiminin kısa bir bilançosu, bize o çok övülen geniş ittifak stratejisinin ne menem bir şey olduğunu kolayca anlatabilir. Jospin seçime girerken emekçi halka neler vaad etmişti, sadece dört ay boyunca nerelere geldi, bir görelim!

Jospin, ulaşım ve telekomünikasyon da dahil, özelleştirmelerin durdurulacağını vaad etmişti; şimdi France Télécom ve Air France'ın hisselerinin % 49'unu "özel sektöre devretme" kararı aldı, devlet demiryollarını paramparça etmenin hazırlıklarına başladı. Bir sosyal demokrat bakanın ağzından kaçırdığı gibi "özelleştirme" başlamış durumda! Jospin Avrupa'nın emekçi halklarını uzun vadeli bir kemer sıkma politikasının cenderesine mahkum eden Maastricht anlaşmasının ve "İstikrar Paktı"nın hükümlerinin değiştirilmesi gerektiğini savunuyordu; geçtiğimiz günlerde bu iki anlaşmayı onaylayan Amsterdam Antlaşması'na nihai imzasını koydu! Jospin, işsizliğe bir çözüm olarak, 39 saatlık iş haftasının ücretler düşürülmeksizin 35 saate indirileceğini vaad etmişti; şimdi Le Monde gazetesine verdiği bir demeçte şöyle diyor: "Bu bizim sloganımız değildir, anti-ekonomik bir yaklaşım olur bu!" Jospin, sağ iktidarların Le Pen faşizminin de etkisi altında göçmenlere karşı çıkartmış olduğu ırkçı Pasqua-Debré yasalarını iptal edeceği sözünü vermişti; şimdi sosyal demokrat içişleri bakanının hazırladığı yasa tasarısı aynı geleneğin bir devamı olarak ortaya çıkıyor! Bir önceki sağcı içişleri bakanı Debré "sosyalistlerin göç konusunda taahhütlerini inkâr etmesinden" duyduğu sevinci açıkladı, yeni tasarının "benim savunduğum yönelişle aynı doğrultuda, hatta bazı noktalarda daha da ileri" olduğunu söyledi.

Jospin hükümetinin vaadlerine uygun görünen tek adımı, kamu sektöründe 350 bin genç için iş olanağı yaratma kararı. Ama bunun da aslında büyük ölçüde göz boyama amacıyla yapıldığı açık. Çünkü bu plan çerçevesinde her yıl 50 bin iş alanı açılacak. İşsiz sayısının resmi istatistiklerin muhafazakâr hesabına göre 3 milyona ulaştığı, planlama örgütünün son günlerde yaptığı açıklamaya göre işgücü piyasasından çekilmeye zorlananlar, mecburen yarım gün çalışanlar, güvencesiz işlerde çalışanlar dahil edildiğinde işsizlikten etkilenenlerin sayısının 6 milyon 700 bini bulduğu bir toplumda, yılda 50 bin yeni iş! Üstelik bu gençler yılda bir ve en fazla

dört kez yenilenebilecek sözleşmelerle işe alınacak. Yani Jospin hükümeti işçilere elma şekeri içinde zehir ikram ediyor: burjuvazinin işgücü piyasasında esneklik stratejisini kamu sektörüne yayıyor!

"Sol" hükümetin bu politikaları elbette şimdiden belirli tepkilere yol açmış durumda. France Télécom'da sınıf mücadeleci yeni sendika SUD özelleştirmeyle ilgili gayrı resmi bir referandum düzenliyor. İşçilerin %80'i bırakın toptan özelleştirmeyi, özel sektöre tek bir hissenin satılmasına bile karşı çıkıyor! 10 Ekim'de France Télécom'da greve gidiliyor. Şubat ayında sağın ırkçı göç politikalarına karşı isyan eden aydınlar (ünlü sinemacılar, yazarlar, avukatlar vb.), örnek bir davranışla yanlarına ünlü olmayan insanları da (ev kadınları, hizmetçiler, noter katipleri, otel kapıcıları, hatta "mesleksiz"ler!) alarak, başlangıçta bin imza toplayan bir bildiriyle yeni göçmenler yasa tasarısına karşı çıkıyorlar. Bazıları hükümette olan, bazıları ise hükümete katılmayan beş sol partinin üyesi iş müfettişleri, derhal 35 saate, 2000 yılında da 32 saate geçilmesini öngören bir yasa taslağı hazırlıyorlar vb. vb. Ama sosyal demokrasinin ikiyüzlülüğüne karşı mücadele henüz kitleselleşmiş değil. Esas gelişmeler önümüzde yatıyor.

İtalya'daki sözde sol "Zeytin Ağacı" koalisyonu ise, bir yılı aşkın süredir burjuvazinin lehine uyguladığı politikalara, en son, sosyal hizmetlerin radikal biçimde budanmasını ve yeni bir kemer sıkma bütçesini ekledi. Hükümetin dışında olan ayakta kalmasında anahtar rolü oynayan Komünizmin Yeniden Kuruluşu Partisi (PRC) bu yasalara aleyhte oy kullanacağını açıklayınca hükümet krizi doğmuş oldu. PRC'nin lideri Bertinotti, bir komünistin ağzında iyice alaycı duran meydan okuyucu açıklamasında "hükümeti ancak Allah kurtarabilir" diyor!

Bizim merak ettiğimiz şu: Alman sosyal demokrat Schröder'in ender bir açık yüreklilik anında belirttiği gibi, bütün sosyal demokratlar yalancıysa, o zaman emekçiler onlara hâlâ neden destek olsun? Türkiye'nin işçileri ve emekçileri, Kürtler ve sosyalistler eğer işlerini Allah'a havale etmek istemiyorlarsa, kendilerine CHP ile birlikte kurulması önerilen Allahlık geniş "sol" cepheden uzak durmayı bilmeliler!

Bombayla oynamak

Çocukların karşısındakini sinirlendirmek için oynadığı bir oyun vardır. Karşınızdakine "sana bir sivrisinek masalı anlatayım mı?" diye sorarsınız. İster anlat desin, ister anlatma, siz şöyle devam edersiniz: "Sivrisinek masalı anlat (ya da anlatma) demekle olmaz, sana bir sivrisinek masalı anlatayım mı?" Karşıdaki ne derse desin, bu böyle devam eder: şöyle demekle olmaz, böyle demekle olmaz, "sana bir sivrisinek masalı anlatayım mı?"

Bir süre önce Mesut Yılmaz "Susurluk bombası onbeş günde patlar" dedi ya, CHP yöneticisi Ali Topuz cevap vermiş: "Susurluk bombası on-

beş günde patlar demekle olmaz." Bunlar halkın sinirini bozmak için çaba gösteriyor olmalılar! Susurluğu zaten bir sivrisinek masalına çevirmişlerdi, şimdi de hikayesini anlatıyorlar! Topuz'a sormak lazım: "demekle olmaz" demekle olmaz, ne yapmak gerek? Örneğin sizin partinizin yaptığı gibi, birinci tur "Bir Dakika Karanlık" eylemine hedef saptırtıp eylemi Refahyol'a karşı Kemalist bir eylem haline getirmek mi? Yoksa genel başkanınızın yaptığı gibi ordunun 28 Şubat müdahalesine "Türk Silahlı Kuvvetleri demokratik bir sivil toplum örgütü gibi davranmıştır" diye övgüler düzerek mi? Susurluğu böyle mi çözeceksiniz? Biz Susurluğun aydınlanmasını istiyoruz demekle olmaz, ne yapacaksınız? Görelim bakalım partiniz mensubu yeni meclis başkanı, devletin Kürtü Hikmet Çetin ne yapacak?

CHP'yi bırakıp Mesut Yılmaz'a dönelim. Yılmaz bu kahramanca sözleri nasıl bir dönemde söylüyor? Türkiye devleti bir cephede savaşırken, bir cephede de savaş oyunları yaparken! Bu gidişle "bomba" patlayacak da, hangi bomba, o pek belli değil! Bu topraklarda yaşayan ve savaşa ve militarizme karşı olan, insanların ezilmesine ve sömürülmesine tepki duyan herkes bir noktayı iyice kavramalı: şu anda Türkiye hakim sınıflarının politikası topyekun savaş ve sömürü politikasıdır!

Önce Güney'e bakın. Şimdi TSK bir kez daha geri çekiliyor, ama orada ne yapıyordu ki? Resmi açıklama, sınır ötesine Barzani'nin KDP'sinin çağrısıyla PKK'nın bölgedeki askeri gücünü temizleme amacıyla geçildiğiydi. Her operasyondan sonra yapıldığı gibi, şimdi yüzlerce PKK'linin öldürüldüğü, PKK'nin gücünün kırıldığı ilan ediliyor. **Ülkede Gündem**'in haberlerini bir yana bırakalım, devlet yanlısı basından yorumsuz birkaç aktarma yapalım, bakalım işin aslı neymiş? Mesut Yılmaz'a PKK'nin durumu soruluyor. Cevap: askeri bakımdan zayıflıyor, ama siyasi bakımdan tam tersi geçerli. Fransız **Le Monde** gazetesi başyazı yazıyor, **Radikal** gazetesi alıntı yapıyor: Türkiye yıllardır Güney'e girip PKK'yi vurmaya çalışıyor, ama ordu çekilince PKK yine geri dönüyor. Aynı Radikal başlık atıyor: Ankara süreci çöktü! ABD ve İngiliz emperyalizminin desteğiyle Türkiye'nin yıllardır Barzani ile Talabani arasında barış sağlama çabası yine hüsranla sonuçlanıyor. Nihayet, **Cumhuriyet** gazetesi yazıyor: Kürt örgütleri birleşti, PKK ile birlikte Barzani'nin KDP'sine savaş açtı. Demek ki ne oluyor? Türkiye devleti sadece PKK ile değil adım adım Barzani dışında bütün Kürtlerle savaşa giriyor!

Sonra Kıbrıs'a bakın. 23 yıllık askeri çözüm yaklaşımı acı meyvelerini veriyor. Sömürgeler bakanı Ecevit'in "yavru sömürge" politikası Türkiye'yi Yunanistan ve Yunanlı Kıbrıslılarla savaşın eşiğine getiriyor. Ecevit "Kıbrıs bölünmüştür" diye sorumsuz demeçler veriyor.

Sonra dönüp Rusya'ya bakın. S-300 füzelerini vurma tehdidi, Rusya'dan karşı tehditlere yol açıyor. Yıllardır Çeçenistan'daki köktendincilere verilen desteğin son örneği gemi kaçıranların firarıyla ortaya çıkıyor. Orta Asya'ya yayılma politikası, Azerbaycan'da yüze göze bulaştırılan

darbe girişimi, Rusya'yı Türkiye'ye düşman ediyor. Türkiye bu politikayla kuzey komşusu ile de savaşın koşullarını hazırlıyor.

Kimse "milli çıkarlar"dan söz etmesin! Bugünkü dış politika ABD ve İngiliz emperyalizmlerinin hakimiyetine hizmet eden bir politikadır. Kanıt mı istiyorsunuz? Yalnızca Kürtlere ve Kıbrıs'a karşı kullanılacak silahların nereden alındığına bakmanız yeter. Tam da Türkiye'nin iki cephede askeri operasyonlar yaptığı bu hafta içinde İsrail genelkurmay başkanı ziyarete geliyor. Basında yer alan haberlere göre, İsrail Türkiye'ye tank satacakmış, S-300'lere karşı da İsrail füzeleri satın alınacakmış. Ve İsrail'le bu ilişkiler tam da Filistin halkının öfke içinde olduğu, emperyalizmle işbirliği içindeki Arap rejimlerinin bile Netanyahu'ya tepki göstermek zorunda kaldığı bir dönemde geliştiriliyor. Türkiye adım adım sadece Suriye ve İran ile değil, bütün Ortadoğu ile bir savaşın riskine girmeye başlıyor!

Dış politika ile iç politika bir bütündür. Bugünkü iktidar aynı zamanda işçiye ve emekçiye karşı bir ekonomik savaşa hazırlanıyor. Yarım porsiyon "milli mutabakat" hükümetinin istikrar paketi kendini olduğu gibi ortaya koyuyor. İşçilere, kamu çalışanlarına ve emekçilere ağır bir kemer sıkma dayatacak olan yeni bütçe, açıkça ücretlerin düşürülmesini ve ekonomik durgunluğu öngören bir mühendislik eseri: proje sahibi elbette İMF. Bunun yanına KİT zamlarının özelleştirilmesi anlamına gelen son kararın getireceği zamları, SSK'nın tahribi niyetini, mezarda emeklilik hazırlığını, nema hırsızlığını ve "4 milyar dolarlık özelleştirme" beyanını koyarsanız, işçi ve emekçileri 5 Nisan türü bir taarruzun beklediğini kavramak pek güç olmaz. Bayram Meral hâlâ, "enflasyonu düşürecekse" hükümeti destekleyeceğini açıklasın! O artık TSK'in altın kafesi içinde, "silahsız kuvvetler"in komutanlarından biridir! Türk-İş'in tabanı ve genel olarak işçi sınıfı, kendini bu taarruza karşı savunacaksa, bu Bayram Meral'i sürükleyerek ya da ona rağmen olacaktır!

İç politikayla dış politika arasında sadece bir benzerlik değil, bir ilişki var: Hakim sınıflar, uluslararası bir savaş patlak verdiği takdirde, savaş halinin yaratacağı şovenist histeriyi ve baskı olanaklarını emek dünyasını dize getirmek için bir fırsat bileceklerdir. Öyleyse, emek güçlerinin Kürt sorununa ve dış politikaya ilişkin doğru bir tavır alması, bir insanlık gereği olmaktan öteye, kendi hayati çıkarlarıyla dolaysız bir bağıntı taşıyor!

Kürtlere savaş, işçiye-emekçiye savaş, Kıbrıs ve Yunanistan'a savaş, Ortadoğu'ya savaş... Bu kadar savaşa giren, Susurluk konusunda susmaktan başka birşey yapamaz!

Blair hükümetinin ilk bütçesi

Burjuvazi Blair'in ve "yeni" İşçi Partisi'nin saatin kadranını tersine çevirmek istemediğini, aksine onu hızlandırmak için çabalayacağını görmekten son derece memnun. (Bu bizim yaptığımız bir yakıştırma değil bizzat Bla-

ir'in kendi sözleridir; "Saatin kadranını tersine çevirmek değil, onu hızlandırmak istiyorum.") "Modernleşme" Blair'in mottosu. Ve bu mottonun en önemli öğesi ise "modern ekonomi." Peki ama bununla Blair tam olarak ne anlatmak istiyor? İşçi Partisi'nin ilk bütçe tasarısı bu sorunun cevabına (hâlâ ve herşeye karşın cevabı bulamamış olanlar için) açıklık getiriyor.

İşçi Partisi'nin ilk bütçesinin temel stratejik tercihlerini dört ana başlık altında toplamak mümkün:

1) Rekabetçi bir ekonominin inşa edilmesi.
2) Emek piyasalarının yeniden düzenlenmesi.
3) Sosyal harcamalarda yeni tırpanlamalar yapılması.
4) Özelleştirme.

Bu dört öğenin ortak ve birincil amacının ne olduğu çok açık olsa gerek: **toplumsal güvencelerin azaltılması yoluyla ücret dışı sermaye maliyetlerinin düşürülmesi**. Blair iktidarının ilk bütçe tasarısındaki temel stratejik tercihleri "yeni" İşçi Partisi'nin sınıfsal tercihlerine denk düşüyor şüphesiz ki.

İşçi Partisi yöneticileri herşeye karşın henüz Muhafazakârlar kadar açık sözlü değiller. Dolayısıyla ilk bütçe tasarılarının retoriği oldukça çelişkili ve ikircikli. (Tahmin edilebileceği gibi bütçe tasarısını sunarken "halkın bütçesini oluşturmak"tan, "bir avuç azınlığın kısa vadeli çıkarlarına bütçeyi teslim etmemek"ten söz etmeyi ihmal etmedi İşçi Partisi'nin önde gelenleri.) Ancak görünenin arkasındaki gerçeğe ulaşmak hiç de zor değil. Biraz kazındığında cilanın altındaki "reel bütçe" çirkin yüzünü gösteriyor hemen.

Reel bütçe

Reel bütçenin içerdiği düzenlemeler özetle şöyle:

- Herşeyden önce toplam kamu harcamaları kısılacak. Bir kıyaslama yapma şansı vermesi açısından belirtmekte fayda var, bu kısıntı Muhafazakârların 1998 için öngördüklerinden daha fazla. "Yeni" İşçi Partisi'nin orta vadeli planları da bu kısıntının 2002'ye kadar devam ettirileceğini gösteriyor. Blair ve ekibi orta vadeli kısıntı öngörülerinde de açık farkla Muhafazakârların önünde gidiyorlar.

- Hem seçim öncesinde hem seçim sonrasında sözü çok edilmiş olan eğitim ve sağlık harcamalarında bile bütçe tasarısı işçi sınıfı ve emekçiler açısından hiçbir kaale alınabilir ilerleme vadetmiyor. Örneğin ulusal sağlık hizmetleri geçen yıl 350 milyon sterlin açık vermiş durumda ve Blair'in bu alana yönelttiği toplam kaynak tutarı 2,2 milyar sterlin. Oransal olarak ifade edildiğinde bu %2.25'lik bir artış anlamına geliyor. Oysa 18 yıl boyunca Muhafazakârların sağlık alanında sağladıkları artışın ortalaması %3. İşçi Partisi iktidarının 1999 - 2000 için yaptığı öngörüler de Mu-

hafazakârların 18 yıllık ortalamasının gerisinde kalıyor. Eğitim alanında ise Blair'in seçim öncesinde söyledikleri karşısında bütçe tasarısının verileri tam anlamıyla "fare doğurmaktadır." Eğitim için bütçenin öngördüğü 1 milyar sterlin ek gelirle sadece öğretmen sayısının azaltılmasının ve sınıf mevcutlarının 30'un üstüne çıkmasının önüne geçebiliyor. Yani İşçi Partisi eğitimde sadece mevcut durumu korumakla yetiniyor.

- Diğer bütün bakanlık ve yerel bütçelerde ise Muhafazakârların katı kısıtlamaları olduğu gibi devralınıyor. Yerel otoriteler ise uyarıyorlar: "Bu gidişle itfaiye, polis, otoyol ve çevre koruma faaliyetleri zayıflar ve aksamaya başlar!"

Yoksulları disipline etmek

Daha önce özelleştirilmiş olan kuruluşların kârlarından alınan vergi gelirleri (windfall tax) ile özelleştirme gelirlerinin bir kısmı İşçi Partisi'nin en çok güven duyduğu ve sürekli olarak reklamını yaptığı İş Yaratma programı için kullanılacak. Hemen belirtelim ki bu "neo-New Deal" Muhafazakârların aynı konuda yapmayı düşündükleri düzenlemelerden çok daha sert ve merhametsiz.

İşçi Partisi genç işsizlere bu şema çerçevesinde 4 alternatif sunmayı planlıyor:

1) Bir özel sektör işvereni için çalışmak.
2) 6 ay için bir devlet kuruluşunda haftalık 60 sterlin ücretle çalışmak.
3) Gönüllü olarak çalışmak.
4) Bir çevre ya da eğitim kuruluşuna katılmak.

İşsizlerin bu alternatiflerden bir tanesini "nedensiz olarak" kabul etmemeleri durumunda aldıkları sosyal yardım tamamen kesilecek. Hamile kadınlar, yalnız yaşayan ebeveynler ve sakatlar ise bu alternatiflerden herhangi birini kabul etmemeleri halinde elde ettikleri sosyal yardımın % 40'ını kaybedecekler. İşverenlere ise istihdam ettikleri her işsiz için devlet tarafından her hafta 75 sterlin verilecek. Son olarak yalnız yaşayan ebeveynler iş bulma kurumlarına görüşme için çağrılacaklar ve özellikle çocuk bakımı alanında çalışmak üzere yönlendirilecekler. Tek ebeveynli ailelere yapılan haftalık yardım ise 6.3 sterlinden 5.2 sterline düşürülecek.

Görüldüğü gibi Blair'in İşçi Partisi kapitalist toplumun dayattığı toplumsal normları reddeden ve bunlara karşı gün geçtikçe daha fazla tehditkar hale gelen gençliği disipline etmekte ve kontrol altına almakta son derece kararlı. Elbette onları kısa sürelerle de olsa düşük ücretlerle çalıştırmak sermayenin çıkarlarına hizmet edecektir. Sadece alacakları ücretler düşük olacağı için değil, aynı zamanda işçi sınıfının kalan kısmını kötüleşen koşullarda daha düşük ücretlerle çalışmaya ikna edebilmek için de. İşsizliğin genç insanların eğitimlerinin ve yeteneklerinin eksikliğinden kaynaklandığı yolundaki yanılsamaya "yeni" İşçi Partisi tam destek veriyor.

Oysa kapitalizm gençliğin işsizlik sorununa bir çare bulamıyor çünkü içinde bulunduğu kriz dolayısıyla uzun dönemli sürekli iş yaratma yeteneğini yitirmiş ve kriz bir istihdam krizine dönüşmüş durumda.

Blair'i bekleyen felaket

İngiltere kapitalizminin başı enflasyonist tüketim patlamasıyla dertte. Oysa "yeni" İşçi Partisi orta sınıflar üzerindeki dolaysız vergileri aşağıya çekmeyi vaadetti ve bundan geri dönmesi kendisini iktidara taşıyan koalisyonun temel direklerinden bir tanesinin yıkılmasıyla sonuçlanacaktır. Bunu dengelemek için İşçi Partisi hükümeti bütçe tasarısında benzin, alkol ve sigara üzerindeki tüketim vergilerini arttırmayı ve emlak vergilerini ağırlaştırmayı öngörüyor. Ne var ki bu önlemler yapılan indirimlerin sadece onda birini karşılayabiliyor. Bu durumda enflasyonist tüketim patlamasının daha da şiddetlenceceği ortada. Üstelik bu siyasi kararın başka iktisadi sonuçları da var. İngiliz ekonomisinin belirli bölümleri büyümeye devam ederken imalat sanayinin önemli bir kısmı durgunluk içinde. Vergileri nispeten yükselterek tüketim patlamasını yavaşlatmayı İşçi Partisi'nden beklemek mümkün olmadığına göre hükümet daha sıkı para politikalarına başvuracak. Şüphesiz durum faiz oranlarının yükseltilmesiyle birlikte özellikle imalat sanayiinin durgunluk içindeki kesimleri için daha da kötüleşecek. Ve fatura şüphesiz yine işçi sınıfına çıkarılmaya çalişılacak.

Kısacası İşçi Partisi'nin bütçesi İngiltere'nin iktisadi sorunlarına yönelik herhangi bir çözüm getirme şansına sahip değil. İktisadi koşulların kötüleşmesiyle ve iktisadi durgunluğun artmasıyla birlikte İşçi Partisi'ni iktidara taşıyan koalisyonun çatladığını göreceğiz. O zaman geldiğinde "ve bir zamanlar Blair'in popnlarite endeksi % 75'lere varıyordu sayın seyirciler" diyen haber spikerlerini hep birlikte izleyeceğiz. Eğer bu çatlama uzun yıllar devam eden örgütsel dağınıklığın ardından kapitalizme ve İşçi Partisi de dahil olmak üzere onun bütün destekçilerine karşı işçi sınıfı yanlısı, emek eksenli bir cephenin yaratılması için vesile olursa işte o zaman sadece seyretmekle kalmayacağız ve daha fazla mücadele etme, daha çok umutlu olma hakkına sahip olacağız

Mickey Mouse'a "Radikal" güzelleme

Büyük şehirlerde reklam panolarının Selpak'ın, çocukları Disney dünyasını daha yakından tanımaya çağıran afişleriyle donatılmasının hemen arkasından 18 Ekim 1997 tarihli **Radikal** gazetesinin arka sayfasında The Walt Disney Company'nin Türkiye'deki faaliyetlerini konu alan (ve günlük bir gazetede değil ancak Disney'in kendi bünyesinde çıkardığı bir yayında yer alabilecek) bir haber yayınlandı. "Haber"in ilk paragrafında şöy-

le deniliyordu:

"Türkiye, The Walt Disney Company'nin Polonya ve Rusya ile birlikte 'büyüyen pazar'lar sınıfına dahil edip en fazla önem verdiği ülkeler arasında. Genç nüfus, giderek gelişen bilgisayar ve iletişim teknolojisi ayrıca birbiri ardına açılan büyük alışveriş merkezleri şirketin yatırım planlarını olumlu yönde etkiliyor."

Haber mi reklam metni mi belli değil gerçekten de. Söz konusu "haber"de sadece Türkiye'nin The Walt Disney Company için gözde pazarlardan biri haline geldiği "müjdesi"nin aktarılmasıyla yetinilmiyor, aynı zamanda Disney'in Türkiye'de ne tür iş bağlantıları olduğu ballandırıla ballandırıla anlatılıyordu. Ayrıca kutu içinde ülkemize iltifat gösterme lütfunda bulunan The Walt Disney Company'nin ne derece büyük ve güçlü bir firma olduğunu ortaya koyan bir kaç bilgi verilmesi de ihmal edilmiyordu;

"The Walt Disney

"- En büyük eğlence şirketi; cirosu 22 milyar dolar.

"- Mickey Mouse, Donald Duck gibi standart ve Aslan Kral, 101 Dalmaçyalı gibi film karakterlerinden oluşan 450 tip Walt Disney'in portföyünde.

"- İstanbul sinemalarında gösterilen filmlerin yüzde 50'sinde şirketin imzası var.

"- Florida Disney-World'ü yılda 36 milyon kişi ziyaret ediyor.

"- Dünyada 650 Disney Store var. Disney Store'ları şirket kendi açıyor. Disney Corner'ların işletim hakkı ise franchising yoluyla alınabiliyor."

Madalyonun asıl yüzü*

Oysa The Walt Disney Company ile ilgili sözü edilmesi gereken çok daha etkileyici rakamlar var. Haiti'de, Tayland'da ve diğer başka ülkelerde dünyanın dört bir yanındaki Disney mağazalarında satılmak üzere Pocahontas pijamaları, Mickey Mouse tişörtleri vb. yüzlerce çeşit ürünü üreten işçiler sefalet içinde yaşıyorlar. Haiti'de Disney için üretim yapan firmalarda çalışan işçilerin saat ücreti sadece 28 sent. Oysa bu ürünler çok yüksek fiyatlarla satılıyor. Örneğin Pocahontas pijamalarının New York'ta satış fiyatı 12 dolar. Onları üreten Haitili işçilerin eline geçen para ise 5 ile 7 sent arasında değişiyor. 40 işçi bir gün içinde toplam değeri 29,000 dolar olan 2,400 adet Aslan Kral çocuk elbisesi üretiyor ve işçilerin payına bu tutardan sadece 110 dolar düşüyor.

Haiti'de Disney ürünlerini üreten işçilerin günlük geliri 2.25 dolar ile

* Bu altbaşlıkta yer alan bilgilerin tamamı **International Viewpoint**'in 283 no'lu Aralık 1996 tarihli sayısında yer alan Steve Bloom imzalı, "Mickey Mouse Goes to Haiti" başlıklı yazıdan alınmıştır.

2.40 dolar arasında değişiyor. Öğle yemeği ve yol parası için harcamak zorunda oldukları para ise 1.60 dolar. Kira giderleri ise haftada 7 dolar civarında. Yani bu işçilerin günlük zorunlu harcamaları 2.60 dolar. Bu durumda Disney işçilerinin sürekli borç içinde yaşadıklarını tahmin etmek zor olmasa gerek. Üstelik bu borçların faiz oranları da çok yüksek. Haiti'li bir işçi şöyle söylüyor: "Kazandığım azıcık parayla altı yaşındaki oğluma ne bakabiliyorum ne de onu okula yollayabiliyorum." Çocukların sevgilisi 450 Disney tipinin yaptığına bakın siz.

Haiti'de Disney işçilerinin yaşam ve çalışma koşulları son derece kötü. İşyerlerinde temiz su bulunamıyor, yeterli havalandırma ve gerekli sağlık hizmetleri sağlanmıyor. Kadın işçiler sürekli cinsel ayrımcılığa tabi tutuluyorlar ve erkek amirlerin tacizlerine maruz kalıyorlar. İçinde bulundukları koşullarla ilgili olarak hükümet görevlileriyle veya basınla görüşen, sendikalaşmaya çalışan ve hatta kimi şikayetlerini şirket yönetimine iletmeyi deneyen her işçi hemen işten çıkartılıyor.

Haitili işçiler kendilerine zaman zaman ürettikleri giysilerin üzerine "Made in USA" yazan etiketler diktirildiğini de söylüyorlar.

Disney yetkilileri ise Haiti'deki bütün faaliyetlerinin yasal olduğunu söylüyorlar. İşçilerin sefalet içinde yaşıyor olmalarını ise "yorumsuz" bırakıyorlar. Oysa 1993'de Walt Disney Company'nin başında bulunan Michael Eisner'in saat ücreti 97,600 dolardı.

Haiti'de Disney işçilerinin talepleri ise şunlar:

- Günlük ücret 5 dolara çıkartılsın.
- Toplu sözleşme hakkı güvence altına alınsın.
- Ayrımcı tensikata, baskıcı uygulamalara ve sendikalaşmaya karşı yapılan saldırılara son verilsin.

"Küreselleşme"nin çatırtısı

"Küresel çöküş"! **Milliyet** gazetesinin ekonomi sayfasında büyük puntolarla atılan bu manşet, ironisiyle insanı eğlendiriyor. Bilenler bilir, o sayfanın yöneticileri yeni-liberalizmin, globalizmin ve Özalizmin sözcüleridir. Bugün "küreselleşme" kavramıyla alay eder gibi başlık atmaları karşısında insanın "Allah söyletti" diyesi geliyor! Sayfa yöneticileri, ne yalan söylemeli, iyi bir gazetecilik örneği vererek, başlığın üzerine bir de dünya haritası yerleştirmişler: dünyanın her yerinde, Hong Kong'dan New York'a, Tokyo'dan Tel Aviv'e, Moskova'dan Londra'ya, borsaların nasıl % 20'lere ulaşan büyük düşüşler yaşadığını resmediyor bu harita. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası da elbette payını alıyor bu düşüşten. Kapitalistler, hükümetler, sermayedarlar, borsacılar, sinir ve korku içinde düşüşün devam edip etmeyeceğini izliyorlar. Ertesi gün yükseliş başlıyor, sonra yeniden düşüş, sonra yeniden yükseliş. Herkes şaşkın, hatta sersemlemiş durumda. Ne oluyor?

Sarsıntının, dünya kapitalizmin gözbebeği, "mucizeler" diyarı Güneydoğu Asya'dan başladığı biliniyor. Temmuz ayında Tayland'ın, Ağustos ayında Malezya'nın yaşadığı ekonomik krizler, bütün Güneydoğu Asya'yı sarsmıştı. Şimdi "Asya mucizesi"nin temel direklerinden biri Hong Kong dehşet verici bir sarsıntı yaşıyor. Buna bütün Güneydoğu Asya'nın krizi eşlik ediyor.

İdeolojinin temel özelliklerinden biri, savunduğu sistemin bozukluklarını kısmi ve geçici etkenlerle açıklamak, sistemin kendisinin temel yapısal sorunlarını gizlemektir. Bu sefer de öyle oluyor. Burjuva iktisatçıları, Hong Kong'un krizini parasının değerini korumak için faiz oranlarını yükseltmesi dolayısıyla borsanın düşüşüyle açıklıyorlar. Tabii sorun Hong Kong ile sınırlı olmadığı için, Güneydoğu Asya'nın genelleşmiş krizi için de belirli açıklamalar gerekiyor. Bu konuda da, bu ülkelerin ulusal paralarının ABD dolarına bağlanmış oluşu dolayısıyla son dönemde doların yükselişi sonucunda rekabet güçlerini yitirmeleri, Çin'in dev bir rakip olarak ufukta belirmesi, Soros gibi para kapitalistlerinin spekülatif işlemleri vb. faktörler ileri sürülüyor. (Kapitalistlere büyük güç atfedenler, Soros'un son krizde 3 milyar dolar yitirdiğini bilsinler!) Bütün bunlar doğru olabilir, doğrudur da. Ama bu açıklamaların hiçbiri temeldeki sorunlara değinmiyor, açıklamanın alanını Güneydoğu Asya ile sınırlıyor. Sorulması gereken esas sorular başka. Liberallerin gayet sağlıklı geliştiğini söyledikleri kapitalist dünya ekonomisi neden bir bütün olarak çöküş tehlikesiyle karşı karşıya kalıyor? Dünyanın bir yöresinde başlayan kriz neden tarihte görülmemiş bir hızla öteki yöreleri de etkisi altına alıyor?

İlk sorunun cevabı, dünya kapitalizminin ekonomik krizinin yarattığı çelişkilerde yatıyor. 1974-75'ten bu yana sürmekte olan kriz, temel olarak bir kârlılık krizidir. Yani üretim alanında sermayenin yeterli kâr elde edememesinin bir sonucu. Bu yüzden, kapitalizmin bütün büyük krizlerinde olduğu gibi, sermaye üretimden kaçar, para ve finans alanına, yani spekülasyon faaliyetlerine sığınır. 1973'te dünya çapında her gün döviz piyasalarına çıkan para miktarı 15 milyar dolar iken bu rakam 1995'te 1,2 trilyon dolara ulaşmıştır. Yani günlük döviz işlemleri yıllık dünya ticaretinin yaklaşık dörtte biri düzeyindedir. İşte dünya ekonomisi bugün üretimden kopuk bir mali şişkinlik yaşadığı içindir ki, temelde son derecede ciddi bir mali çöküş eğilimi varlığını sürdürmektedir. Bu çöküş eğilimi kendini son (nbeş yıldır, 1982'de Meksika ve Brezilya'nın dış borç krizinden bugünkü sarsıntıya dek sayısız olayda yeniden ve yeniden ortaya koymuştur.

Para ile üretim arasında kapitalizmin bütün tarihi boyunca görülen bu çelişkiye "küreselleşme" olarak anılan süreç yeni bir boyut eklemiştir. Yerkürenin bir köşesindeki krizlerin görülmemiş bir hızla başka yörelere yayılmasının temelinde "küreselleşme" denen sürecin kendisi yatmaktadır. Yani "küreselleşme", krizi de "küreselleştirmiştir". Bunun temelinde, dünya finans piyasalarının bütünleşmesi yatıyor. Bugün dünya borsaları, büyük para miktarlarının bilgisayar sistemleri aracılığıyla anında bir ülke-

den ötekine transfer edilebilmesi dolayısıyla, 24 saat açık tek bir borsaya benzemiştir. Üretimden uzaklaşan para, spekülatif kâr elde etme dürtüsüyle bütün ülkelere girip çıktıkça ("sıcak para"), somut koşullara göre şu ya da bu ülkede ortaya çıkan zaafların ürünü olan çöküntüler bu bütünleşmiş sistem aracılığıyla bütün dünyaya yayılmaktadır. "Küreselleşme"nin ulusal sınırları hiçe saymakta en ileri gittiği alan olan finans dünyası, aynı zamanda krizin hızla dünya çapına yayılmasının tohumlarını içeriyor. Bu yüzdendir ki, dünya ekonomisi 1992'den bu yana neredeyse aralıksız biçimde aynı tip krizler yaşıyor: 1992-93'te Avrupa'da, 1994'te Meksika'da, 1997'de ise Güneydoğu Asya'da başlayan para krizleri, derhal ve dolayımsız biçimde birer uluslararası krize dönüşmüştür.

Özetleyelim: dünya borsalarında yaşanan sarsıntı, dünya kapitalizminin hastalıklı durumunun ve kapitalizmin son dönemde yaşadığı uluslararası bütünleşme tarzının doğasından kaynaklanıyor. Krizin altında yatan, kapitalizmin ve "küreselleşme"nin yapısal çelişkileridir. Bu demektir ki, kriz bugün atlatılsa bile, köklü bir değişiklik olana kadar, dünya ekonomisi 1929 Büyük Depresyonu'na benzer bir mali çöküntünün eşiğinde yaşamaya devam edecektir.

Bugün en çok dikkat çeken, tarihte eşi görülmemiş iniş çıkışlardır. Bütün borsalar bir gün iniyor, ertesi gün çıkıyor. Hong Kong ve Moskova borsalarında bu iniş çıkış % 20'lere ulaşıyor. Wall Street iki gün arka arkaya tarihinin endeks puanı bakımından en yüksek düşüş ve yükselişlerini yaşıyor. Kapitalizm, sanki ölüm yatağındaki bir hasta bedenin iflas işaretlerini veriyor! Ve büyük ikiyüzlülük: kriz başlayınca Clinton ABD ekonomisinin sağlıklı olduğunu söyleyerek paniği önlemeye çalışıyor. Oysa daha yirmi gün önce ABD ekonomisinin bir numaralı sorumlusu, Federal Reserve (yani merkez bankası) başkanı Greenspan, ekonominin "sürdürülemez bir yolda" olduğunu söylemişti!

Nefeslerinizi tutun, her an herşey olabilir! Büyük çöküntü belki bu sefer de atlanacak. Ancak kapitalizm bıçak sırtında yürüyor. "Küreselleşme"nin ilk büyük krizi 1994 Meksika krizi bu ülkeye 50 milyar dolar destekle aşılmıştı. Ülke sayısı artınca ne olacak? Daha şimdiden İMF Tayland'a 17 milyar dolarlık bir destek programı başlattı. Sırada Endonezya 20 milyar dolarlık talebiyle bekliyor. Ya öteki Güneydoğu Asya ülkeleri? Bundan önceki büyük borsa çöküntüsü, 1987 borsa krizi, ABD merkez bankasının kesenin ağzını açmasıyla atlatılmıştı. Şimdi Wall Street'te 1987'ye eşit oranda bir düşüş 2 trilyon dolarlık bir servetin yok olması anlamına geliyor! Dünya üretiminin yaklaşık onda biri buharlaşıp yok olacak! Hangi merkez bankası yüksek bir enflasyona yol açmaksızın böyle bir çöküntüye karşı durabilir? Yani dünya kapitalizmi derin bir depresyon ile yüksek bir enflasyon arasında bıçak sırtında yürüyor.

"Küreselleşme"nin efsanelerini, hele hele kaçınılmazlığı iddiasını solda ciddiye alanlar için son kriz uyarıcı olmalı. Eğer dünya ekonomisi bir depresyona girerse bu, "küreselleşme"nin sonu ve sınıf mücadeleleri açı-

sından yepyeni bir dönemin başlangıcı olacaktır. Öyleyse liberal demokratik hayalleri terkedelim, sınıf mücadelesinin daha sert koşullarına şimdiden hazırlanalım!

20. yüzyılın devrimi

19. yüzyıl, burjuva devrimlerinin en büyüğü olan 1789 Fransız devriminin çocuğuydu. 20. yüzyılı biçimlendiren ise, bugüne kadar yaşanan en büyük sosyalist devrim olan 1917 Ekim devrimidir. Geride bıraktığımız 7 Kasım günü, sadece Rusya'ya ya da daha genel olarak eski Sovyet halklarına değil, bütün insanlığa ait olan bu büyük devrimin 80. yıldönümüydü. Devrimin sonuçlarının, geri dönülmesi olanaksız görünen biçimde çözülmekte olduğu bir tarih diliminde, Ekim devriminin 20. yüzyıl boyunca bütün insanlık için ne anlama geldiği konusunda berrak olmak gerekiyor.

Ekim devrimi herşeyden önce "ayakların baş olabileceğini" tarihsel olarak kanıtlamıştır. Tarihin görmüş olduğu en güçlü hakim sınıf olan kapitalist sınıfın ve onun, yine tarihin gördüğü en büyük askeri kudrete sahip devletinin, yoksul, eğitimsiz, sefalet içinde yaşıyan işçiler ve köylüler tarafından devrilebileceği, bu işçi ve köylülerin devlet yönetimine yükselebileceği yadsınamayacak biçimde ortaya çıkmıştır. Marx'ın ve Engels'in sosyalist devrim ve proletarya iktidarı tezleri (70 günlük Paris Komünü deneyimi bir yana bırakılırsa) o güne dek sınanmamış bir hipotezdi. Ekim devrimi, Marksist sınıf ve devrim teorisinin tarihin sınavından geçmesidir.

Devrimin askeri bir dakiklikle örgütlenmiş komplocu bir azınlığın (Bolşevik Partisi'nin) hile ve desise ile gerçekleştirdiği bir darbe olduğunu ileri sürenler için, bir örnek verelim: devrimden iki ay önce gerici Kornilov ayaklanmasının kanlı bir burjuva diktatörlüğü kurmasına engel olan, Bolşeviklerin öncülüğündeki işçilerin kitlesel yaratıcılığıydı. Bu darbe girişimine karşı mahalle sovyetleri derhal işçi milisleri oluşturuyor, gezginci ekipler aracılığıyla karşı devrimcileri tutukluyordu. Silah fabrikalarının işçileri günde 16 saat çalışarak işçi milislerine silah yetiştiriyor, posta-telgraf çalışanları düşmanın iletişimini bozuyor, matbaa işçileri kendilerinin kaleme aldığı bildirileri basıyor ve dağıtıyor, demiryolu işçileri tren hatlarını karmakarışık ederek karşı devrim ordusunun ilerlemesini aksatıyordu. Yüzbinlerce, milyonlarca işçi hep birlikte karşı devrimi göğüslüyor, işçi iktidarının temellerini atıyordu.

Devrim öncesinde, sırasında ve ertesinde işçiler geleneksel yaşam tarzlarından bütünüyle kopmuş, hayata yeni bir tarzda yaklaşmaya başlamışlardı. Bir "sürekli seferberlik" hali vardı: sürekli sokak gösterileri, köşebaşlarında sabahlara kadar tartışan işçi emekçi grupları, yüzbinlerce broşürün büyük bir açlıkla okunması... Söz özgürleşmişti: dev Putilov fabrikasının 40 bin işçisi sık sık fabrika dışına çıkarak çeşitli siyasi eğilimlerden insanları dinliyordu. Ne derlerse desinler, ne kadar uzun konuşurlarsa

konuşsunlar hatipler can yüreği ile dinleniyordu. Konuşma sürelerinin kısıtlanması önerileri her defasında reddediliyordu. Konuşmacıların esas sorunu elbette politik durumdu, ama sanat tarihi ya da fiziğin ilkelerini anlatanlara da kulak veriliyordu! İşte emekçinin kendi ayakları üzerinde yürümeye başlaması, kendi kafasıyla düşünmeye yönelmesi! İniş çıkışlarla da olsa, devrimin ilk yıllarında ülkeyi işçi, köylü ve asker sovyetleri yönetiyordu. İşte "cahil halk yönetemez" diyenlere tarihsel cevap!

Ekim devriminin tarihsel anlamının ikinci önemli boyutu, kapitalizme bir alternatifin kurulabileceğini ortaya koymuş olmasıdır. Modern üretici güçlerin yalnızca kâr açlığı içindeki özel mülkiyete dayalı sermaye ve kör piyasa güçleri tarafından yönetilebileceği iddiası, Ekim devriminin ürünü olarak ortaya çıkan sosyo-ekonomik yapıyla büyük bir darbe yiyordu. Geri bir ülkede hapsedilmiş olsa da, bürokratik hakimiyetin yarattığı çarpıklıklarla malul olsa da, Sovyet ekonomisinin onlarca yıl boyunca performansı, ekonomi çapındaki etkinliği sayesinde son derecede yüksek bir düzeyde olmuştur. Üstelik bu sosyo-ekonomik yapı işçi ve emekçilerin, garanti edilmiş istihdam, iş güvencesi, bedava ya da yüksek düzeyde sübvansiyonlu toplumsal hizmetler türünden, kapitalizmde hiçbir zaman kalıcı olamayacak kazanımları ile elele gidebilmiştir. Ekim devrimi, insanlığın kapitalizme mahkum olmadığını pratikte ortaya koymuştur.

Üçüncüsü, Ekim devrimi sadece devrimin fethettiği topraklarda değil, bütün büyük devrimler gibi, dünya çapında dalga dalga etkiler yaratarak bütün 20. yüzyıla damgasını vurmuştur. En doğrudan etki "sosyalist" olarak anılan ülkeler için geçerlidir: II. Dünya Savaşı sonrasında Asya ve Avrupa'da, daha sonra başka kıtalarda sosyalizme geçiş bakımından ilk adımı atan bütün ülkelerin devrim ya da altüst oluş süreçleri, Ekim devriminin tarihsel uzantılarıdır. Emperyalist kapitalist ülkelerde, II. Savaş sonrasında gelişen ve ideolojik adlarla "sosyal devlet" ya da "refah devleti" olarak anılan toplumsal hizmetler bütünü, tek tek ülkelerde sınıf mücadelesinin etkileri yadsınamaz olmakla birlikte, esas olarak kapitalist dünyanın kendi işçilerinin, Ekim devriminin ürünü olan işçi devletlerinin çekim gücüne kapılmasını önlemek için almak zorunda kaldığı savunma tedbirlerinin ürünüdür. Nihayet mazlum uluslar dünyasında sömürgeciliğe karşı devrim ve ulusal mücadeleler, yine Ekim devriminin dünya çapında yarattığı, emperyalizmin tahakkümünü koşullayan ve kısıtlayan güç dengelerinin, özel olarak da Sovyet işçi devletinin varlığının sayesinde kendi yolunu açmayı başarabilmiştir.

Bugün Ekim devriminin ürünü olan devlet(ler)in çözülüşü ertesinde, eski işçi devletlerinde yaşanan ekonomik sefalet ve toplumsal çürüme, emperyalist ülkelerde "sosyal devlet"in uğradığı saldırı, üçüncü dünyanın emperyalizmin çok daha açık biçimde hakimiyetine teslim olması, Ekim devriminin 20. yüzyılı nasıl biçimlendirmiş olduğunun tersinden kanıtlarıdır.

1989 ve 1991 çöküşleri, ne Ekim devriminin, ne proletarya iktidarının,

ne de devlet mülkiyeti ve planlamanın sonucudur. Tam tersine bunlardan uzaklaşmanın ürünüdür. Bunun içindir ki, insanlık, emekçi sınıflar ve bütün ezilenler, Ekim devriminin o insanı titreten ihtişamını yüreğinde yaşatmaya devam edecektir.

7 Kasım 1917 gecesi, iktidar sovyetlerin eline geçtikten sonra, Bolşeviklerin karargâhı durumunda olan Smolniy enstitüsünde kısa bir uyku için yere uzandıklarında, uyumadan hemen önce Lenin Trotskiy'e alçak sesle (nedense Almanca) "baş döndürücü!" demişti. Bu vahşi neo-liberalizm çağında, insanlık bir kez daha o "baş döndürücü" yüksekliklere çıkmanın ihtiyacı içinde kıvranıyor!

21. yüzyılın devrimi için dersler

Bugün Sovyetler Birliği'nin çözülmesinden Marksist sosyalizm projesinin tarihsel olarak bittiği sonucunu çıkaranlar, insanlığın en basit kazanımlarının yerleşmesinin bile bazen yüzlerce yıl sürmüş olduğunu unutuyorlar. Aklı başında kimse, insanlığın son ikiyüz yıllık kazanımlarında 1789 Fransız Devriminin belirleyici bir rol oynadığını yadsıyabilir mi? Ama Fransız devriminin hedeflerinin ne kadar sancılı gerçekleştiğini hatırlayın. Neydi en önemli politik hedefi devrimin? Feodal soyluların iktidarını cisimleştiren kraliyetin yerine burjuva cumhuriyetini geçirmek. Çarpıcı gerçek ortadadır: Fransa'da devrim sonrasında cumhuriyet kurulup kurulup yıkılmış, ancak 1871'den sonra, o da ilk proleter devriminin yenilgisinden kalan bir yan ürün olarak kalıcı biçimde yerleşmiştir. 1770'li yılların Amerikan devrimi ise, bütün yurttaşlar arasında biçimsel hukuki eşitliği varsayan bir burjuva düzenini ancak köleliğin 1863'de, o da bir iç savaş sonucunda, ilga edilmesiyle kurabilmiştir. Öyleyse sosyalizme de bir şans verin!

Elbette bütün bunlar devrimin ve ilk sosyalizm deneyiminin neden çözüldüğünü açıklama gereğini ortadan kaldırmıyor. Bu konuda da ilk hatırlanması gereken çok basit bir olgu: Sovyet devleti (ya da Doğu Avrupa'daki rejimler) ne emperyalizmin o çok korkulan askeri taarruzu, ne de yerli burjuvazinin örgütlediği bir karşı devrim sonucunda çöktü. Onyıllar boyunca kendi kendine içten içe çürüdü ve sonunda göçtü. Her kim ki bu uzun çürüme sürecini görmez ve göstermek istemez, her kim ki olan biten herşeyi Gorbaçov'un revizyonizme kapılmasıyla açıklamakta dogmatikçe ısrar eder, o sosyalizme değil kendi yanlışlanmış inançlarına hizmet ediyor demektir. Sovyet tarihini anlamak Marksizmin görevidir. Bugün yaşanan kapitalist restorasyonun köklerini bulmak ertelenemez bir görevdir.

Peki, nereden kaynaklandı bu çürüme? Bu soruya verilecek cevabın anahtarı şu: kapitalizmle sosyalizmin nihai hesaplaşması dün de, bugün de, yarın da ancak dünya çapında olabilir. Sosyalizm dünya kapitalizminin en ileri kalelerini fethedemediği içindir ki, kapitalizm karşısında geçici bir

yenilgiye uğramıştır. Ekim devrimi dünya sosyalist devriminin giriş kapısıydı yalnızca. Bolşevikler bunu gayet iyi anlamışlardı: Lenin devrimle ölümü arasındaki kısa sürede defalarca Avrupa devrimi gerçekleşmezse Sovyet Rusya'nın ayakta kalamayacağını söylemişti. Ama devrim Almanya'da, Macaristan'da ve başka yerlerde yenilgiye uğrayınca Sovyet devrimi yalnız kaldı.

Kuşatılmış bir kalede, geri üretici güçler temelinde, iç savaşın yarattığı yıkım koşullarında, bir bölümü işçi ve emekçi sınıfların içinden yükselen bir bürokrasi Ekim devrimini kendi hakimiyetinin cenderesi içine sokmayı başardı. Bugün geriye dönüp bakıldığında Marksistlerin ciddi bir yaklaşıma sahip olanları, Sovyet ve öteki işçi devletlerine bürokrasinin hakim olduğunu teslim ediyorlar. Ama bunun bütün sonuçlarını çıkarmadan. Vurgulanması gereken ilk nokta, Sovyetler Birliği'ne hakim olan bürokrasinin "kırtasiyecilik" ya da "hot zot" anlamında bir bürokrasi olmadığı. Bürokrasi, kendine özgü sosyo-ekonomik çıkarları olan bir toplumsal katmandır. İşçi devletinin ve sosyalizme geçiş ekonomisinin hücrelerinde bir parazit gibi yuvalanmıştır. İşte Sovyet sisteminin onyıllar boyunca içten içe çürümesinin nedeni! Sovyetler Birliği'nde kapitalist restorasyonun önünü açan en sonunda bu bürokrasinin bir kesiminin gerçek bir sınıf haline gelme, burjuvalaşma özlemi olmuştur.

1917'yi izleyen birinci Avrupa devrimi dalgasından sonra tarih sosyalizme II. Dünya Savaşı'nın ertesinde yeni bir şans daha tanımıştır. Devrim Avrupa'da ve Asya'da yeni mevziler kazandığında, bir Avrasya Sosyalist Cumhuriyetler Federasyonu bile kurulabilir, bu sosyalizmi kapitalizme üstün hale getirmese bile müthiş güçlü kılabilirdi. Ama bürokrasi proleter enternasyonalizmini çoktan terketmişti. Milli komünizm bütün dünya sosyalist hareketini pençesine almıştı. Bir Federasyon yerine kendine sosyalist ya da komünist diyen devletler arasında çatışma hatta savaşlar çıkması, milli komünizmin orijinalitesidir!

Bir kez enternasyonalizm terkedildi mi, bir kez "milli çıkarlar" mutlaklaştırıldı mı, ezen uluslarla ezilen uluslar arasındaki ezeli çelişki bir hortlak gibi yeniden tarih sahnesine çıkar. Ekim devrimi birçok küçük ulusa kendi kaderini tayin hakkını tanımışken, bürokrasinin milli komünizmi aynı zamanda ulusal baskıyı doğurmuştur. İşçi devletlerini içten içe kemiren bir başka faktörde bu olmuştur. Bakın bugün Ermenilerle Azeriler, Çeçenlerle Ruslar, Abhazlarla Gürcüler nasıl boğazlaşıyorlar!

Bürokrasi sosyalizmin inşasını ulusal sınırlar içine hapsetmekle kalmamış, aynı zamanda sosyalizme geçiş ekonomisini içten tahrip etmiştir. Zorunlu ilk adımı, büyük üretim araçlarını devletleştirerek Ekim devrimi atmıştı. Devlet mülkiyetinin toplumsal mülkiyetin daha yüksek biçimlerine dönüşmesi bürokrasinin çıkarlarına aykırıydı. Sonunda bu toplumlarda üretim araçlarında "herkesin mülkiyeti" yerine "hiç kimsenin mülkiyeti" yerleşti. Merkezi planlama bürokrasinin farklı dilimleri arasındaki çıkar çatışmasının zemini haline geldiği için büyük ekonomik potansiyelini yi-

tirdi. Üretici güçlerin gelişmesi yavaşladı, ekonomi durgunluğa girdi, sonunda da kapitalizme teslim olmaya hazır hale geldi.

Artık bütün tarihsel kazanımlar birer kabuğa dönüşmüştü. Bu yüzdendir ki, tarihsel koşulları oluştuğunda, kapitalist restorasyon atılımı karşısında büyük işçi ve emekçi kitleleri bulmadı. Daha da ötesi: kitleler yer yer restorasyonist kamp tarafından yönlendirildiler. Direnişler de oldu: Rusya'da Yeltsin eski devletten kurtulmak için parlamento binasını topa tutmak zorunda kaldı. Ama somut gelişmeler ülkeden ülkeye çok büyük farklılık gösterdiği için çok daha derinlemesine bir tahlili hak ediyor.

21. yüzyılda insanlığın büyük sorunlarını, sömürüyü, açlığı, bulaşıcı hastalıkları, ulusal ve cinselbaskıyı, savaşları ve ötekileri yine devrimler çözecektir. Ama bu devrimler 20. yüzyıl sosyalizminin başına gelen belalardan ders çıkarmazsa, sosyalizmi zafere götürecek hiçbir tarihsel otomatizm yoktur. Barbarlık, içinde yaşadığımız tarihsel anın adım adım gösterdiği gibi, son derecede gerçek bir olasılıktır. Öyleyse, barbarlığı önlemek için devrim yapmakla yetinmeyeceğiz, yepyeni bir sosyalizm kuracağız. Bu sosyalizm mutlaka enternasyonalist olacak. Bu sosyalizm ezilen ulusların kurtuluşunu programının merkezine alcak. Bu sosyalizm sovyetlerin, konseylerin, şuraların, meclislerin gerçek işçi demokrasisine dayanacak. Bu sosyalizm meclislerin iktidarını bir bürokrasinin yükselişine karşı kıskançça koruyacak. Bu sosyalizm bütün ezilenlerin ve sömürülenlerin, işçilerin ve köylülerin, kadınların ve gençlerin, ezilen ulusların ve inançların, çocukların ve yaşlıların gönlünde hissedeceği bir sosyalizm olacak. Bu sosyalizm gerçek bir Marksist sosyalizm olacak, onun bir karikatürü değil. Çünkü Lenin'in dediği gibi: "Sosyalizm yukarıdan karamamelerle kurulamaz. Resmi bürokratik otomatizm sosyalizmin özüne yabancıdır; yaşayan yapıcı sosyalizm, halk kitlelerinin bizzat kendilerinin yaratacağı birşeydir."

Bir kongrenin anatomisi

ŞADİ OZANSÜ

20 binin üstünde üyesi bulunan **Özgürlük ve Dayanışma Partisi** ilk Büyük Kongresini yaklaşık 2000 dolayında seçilmiş delegesiyle tamamladı. Türkiye sosyalist hareketinin birbirine son derece uzak birçok geleneğinin içinde yer aldığı bu topluluğun iki yıl gibi oldukça kısa bir zamanda dışarıdan bakanların anlamakta zorluk çektikleri bir biçimde bu süreci başarıyla tamamlamış olması fazlasıyla sevindiricidir. Partimizin bütün bileşenleri bu başarıdan kıvanç duyma hakkına sahiptirler. Bu satırların yazarı olarak, ben de, başarının altında imzası olan herkesi yürekten kutlamayı devrimci bir görev sayarak başlayacağım yazıya.

Konferans akışı

ÖDP 1. Büyük Kongresine değinmeden önce kongre öncesi Parti Meclisi ve özellikle de Kararlar Komisyonunun çalışmalarına bakmakta yarar olduğu kanısındayım. Şöyle ki; ÖDP'nin ilk atanmış Parti Meclisi, belki de bu atanmışlık duygusunun etkisiyle iki yıllık çalışma dönemi boyunca olması gereken etkinliği gösterememiş, buna karşılık aynı atanmışlığın bir parçası olan MYK ve Başkanlık Divanıysa tam tersi bir tutum sergilemiş, gerektiğinden fazla dayatıcı olmuştur. Önümüzdeki dönemde her iki organ için de gerçek işlevlerine bürüneceklerine olan inancın korunması için fazlasıyla karine mevcuttur. Geçmiş Parti Meclisi gerçek bir Parti Meclisi haline dönüşmeye Parti Meclisi kararlar komisyonunun çalışmalarıyla başlamış, bu komisyonun faaliyete geçtiği son dönemde ilk kez somut politik konularda tartışmaları yürütme imkanına kavuşmuştur. Nitekim gerek komisyon gerekse meclis tartışma süreci boyunca karar tasarılarının taslaklarının karar önergeleri haline getirilmelerinde anlamlı bir titizlik göstermiş ve sonuçta gerekçeli karar taslakları parti bileşenlerinin çoğunluğu-

nu kapsayan bir biçim alabilmiştir. Gerekçeli karar tasarılarıyla nihai karar önergelerini karşılaştırma şansına sahip olan her dikkatli okuyucu bu durumu kolaylıkla görebilecektir.

Bu sürecin tek tehlikeli yanı PM kararlar komisyonunu kapsayarak konusunda gösterdiği aynı ölçülülüğün kongrede ciddi bir tartışma ortamından çekinme kaygısı olduğudur. Gerçekten de eğer **Sosyalist Emek İnisiyatifi**'nin bazı kararlara ilişkin karşı önergeleri ve yine bazılarıyla da ilgili değişiklik önergeleri kongrede gündeme gelmemiş olsaydı ÖDP 1. Büyük Kongresi sanki istisnasız bu konuda kendi içinde anlaşmış bir topluluğun temel bir toplantısı haline geliverecekti.

SEİ'nin Konferansa sunduğu alternatif karar önergelerin ve değişiklik önergeleri **ÖDP** 1. Büyük Kongresini gerçek bir parti kongresi havasına sokmuştu. Ancak bu sayede parti içinde iki ana çizginin ve diğer çizgilerin ortaya çıkmasına fırsat verilmiştir. **SEİ**'nin varlığı kongrenin politikleşmesi sonucunu doğurmuştur. Her ne kadar bu politikleşme bazı durumlarda **ÖDP**'de olmaması gereken bazı ufak tefek tatsızlık ve gerginliklere yol açmışsa da bunu bile parti içi düşünsel bir canlılığın sonucu olarak görmek yerinde olmalıdır.

Konferans delegasyonu

Konferans başında başlıca iki ana konuda sürdürülen tartışmalar -Özelleştirme (başta eğitim ve sağlık) ile Kürt sorunu- parti içinde sol liberalizmin etkisinde kalan kesimin kendisini net bir biçimde ortaya koymasına imkan sunmuştur. Ve bugüne kadar tahmin edilenin tersine bu kesimde sol liberalizmin etkisine en açık delegasyonun aslında İstanbul delegasyonu olduğu anlaşılmıştır. Kuşkusuz burada da **eşitsiz** ve **bileşik** bir durum vardı. Şöyle ki: Her tür liberal düşünceye en açık ve en kapalı delegasyon da aslında gene İstanbul delegasyonudur. Ama burada önemli olan İstanbul delegasyonunun ezici çoğunluğunun taşra delegasyonuyla karşılaştırıldığında gözle görülen "geriliği"dir. Gerçekte geriye dönüp bakıldığında bunun böyle olmasının anlaşılan yönleri oldukça fazladır. Nitekim 12 Eylül'den bu yana sol liberalizmin etkisine en açık kent İstanbul olmuş, başta Özal dönemi olmak üzere sosyalist aydınların önemli bir bölümü pusulalarını şaşırmışlardır. Esas olarak yenilgisinin -sadece 12 Eylül yenilgisinin değil 1991 SSCB yenilgisinin de- etkisiyle yıllardır sürmekte olan neo-liberal saldırı karşısında geçmiş sosyalist ve işçi hareketinin tüm kazanımları sorgulanmaya başlanmış, özelleştirme, KİT'ler, işçi sendikaları ve örgütlenme kısımlarında geri adımlar, savulmalar, savunmaya geçişler yaşanmıştır. Kuşkusuz metrepol sosyalistlerinin başlıca ideolojik gıdasını aldıkları çeşitli televizyon kanalları ve son zamanlarda sol liberalizmin arsız saldırı odağı "Yeni Yüzyıl" türü yayın organlarının etkisi de buna eklendiğinde İstanbul delegasyonunun konumu ortaya çıkmış olmaktadır. Paradoksal

bir biçimde **ÖDP**'nin taşra delegasyonu bu etkilere daha kapalı kaldığı için, söz gelimi hâlâ "Yeni Yüzyıl"dansa "Cumhuriyet" okumayı tercih ettiğinden liberalizmin bu arsız saldırısından daha az etkilenmiştir. Özelleştirme karşısında klasik kemalist devletçi çizgiyi (Uğur Mumcu -Mümtaz Soysal) içine daha rahat sindiren bu delegasyonun bir bölümü de- özellikle sınır bölgelerinde yaşayanlar- günlük yaşamlarını sürekli HADEP'lilerle paylaştıklarından Kürt meselesinde Uğur Mumcu-Mümtaz Soysal çizgisinden uzak düşmüşlerdir. Bu durum **ÖDP**'nin üzerine yaslanacağı alanda faaliyet göstermesini kolaylaştırmaktadır. Konferansta gerek özelleştirme gerekse Kürt meselesinde yapılan oylamalar özellikle taşra delegasyonunun bu niteliğini göstermiş olması bakımından çok önemlidir.

Sosyalist Emek İnisiyatifi bültenlerinde sürekli olarak önümüzdeki süreçte **ÖDP** içindeki grup ve platformların başta emekçi ekseni hattı nedeniyle yeniden biçimleneceği tespitini yapmıştık. Bu öngörümüz sandığımızdan daha hızlı doğrulanmaya başlandı. Gerçekten eğitim ve sağlık konularında yapılan oylamalar grupların ötesinde konferans delegasyonunu tam da ortasından böldü. O kadar ki, divan başkanı eğitim konusundaki oylamayı dört kez oylatmak zorunda kaldı! Parti delegasyonunun yukarıda andığım olumlu sol refleksi bu oylamaları bu noktaya getirdi. Oylamanın PM kararlar komisyonunun isteği doğrultusunda sonuçlanması için delegasyona grupsal aidiyet tazyiki yapılmak zorunda kalındı. Tek başına bu örnek bile geleceğe ilişkin yaklaşımımızın ne derece sağlıklı olduğunu vurgulamak için yeterli olsa gerek.

Sosyalist Emek İnisiyatifi'nin önemi

Herşeyden önce şunu belirtmekte yarar var: **SEİ** bir **ÖDP** platformudur. Parti içi grupların gelenekleri üzerine inşa ettikleri gibi bir platform değildir. Olsa olsa 1989 - 90 yıllarında sürdürülmüş olan ve Kuruçeşme toplantıları adıyla anılan **BTDK** sürecinin iki bileşeninden biri olan Devrimci Sosyalist Blok'un programatik yönelişlerini temel alan ve o süreçte ilk kez bir araya gelmiş çevrelerin bir kısmının ÖDP içinde yeniden buluşmasıyla ve bunlara yeni sosyalist çevre ve bireylerin katılımıyla oluşmuştur. **SEİ**'nin hedefi **ÖDP**'yi orta vadede bir kitlesel işçi-emekçi partisi haline dönüştürmektir.

SEİ konferans boyunca **ÖDP** içinde sol liberalizmin etkisi altında kalmış görüşlere karşı tutarlı bir mücadele yürütmüştür. Topu topu 4-5 aylık bir geçmişi olan bu platformun dile getirdiği görüşler konferansın politikleşmesine katkıda bulunduğu gibi umulanın üzerinde bir etki yapmıştır. Özellikle **SEİ**'nin varlığıyla ilk kez karşılaşan kimi taşra delegasyonu kendileriyle konferans öncesinde gerekli temaslar kurulabilmiş olsaydı konferansta **SEİ**'den yana daha net tutum takınabileceklerini açıkça ifade etmişlerdir. Nitekim 100'ün az üzerinde blok delege oyu bulunan **SEİ**'nin

listesinin ilk 5 sırasının oy ortalamasının 400 civarında olması zaten bunun açık kanıtıdır. Konferansta hiçbir grup ya da platform listesi kendi potansiyelinin bu kadar üzerinde bir sayıya ulaşamamıştır (tabii büyük delegasyonların destek oyunu almayanlardan söz ediyorum).

Ancak **SEİ**'nin önemi elde etmiş olduğu sayısal skorla ölçülmemelidir. **SEİ**'nin kendisi içinde barındırdığı grup, çevre ve bireyler toplamının ötesinde bir etki yapmaktadır. Bu, **SEİ**'nin olduğu kadar **ÖDP**'nin de bir kazancı olarak görülmelidir. Çünkü **ÖDP** içinde ilk kez bir platform kendini net olarak tanımlamakta ve geleceğin **ÖDP**'sinin zaten olması gereken asli iki kanadından birini oluşturmaya başlamaktadır. Üstelik **SEİ** platformu Türkiye sosyalist hareketinin 12 Eylül öncesi döneminin birbirine taban tabana zıt kutuplarda yer alan birçok geleneğini bünyesinde barındırmıştır.

Benzer bir durum **Geniş Açı** platformu için de söz konusu olmakla birlikte, bu platform, kendi içinde homojenlik taşımamaktadır. Bu da zaten konferans sürecinde beklenen sonuçları vermiş ve **Geniş Açı** platformu beklediğinin ya da umduğunun çok altında destek alabilmiştir. **SEİ** geçmiş grupsal aidiyetler üzerine yükselen bir platform olmadığından parti için grupsal platformlardan farklı algılanmak durumundadır. **SEİ** kendini gruplaştırmak amacında değildir. Misyonunu **ÖDP**'nin kitleselliğini işçi sınıfı ve emekçilere dayanarak gerçekleştirecek partinin bütününe açık bir kanat haline geldiğinde tamamlayacaktır. Böyle bir durumda bu kanadın ne biçime bürüneceğini bugünden kestirmek mümkün değildir. Ama kısa vadede görünen o ki, **ÖDP** içinde sırf geçmiş aidiyetleri nedeniyle varlıklarını sürdürmeye devam eden gruplar çifte kimliklerini sürdürmeye devam ettikçe **SEİ**'de şu ya da bu biçimde şu ya da bu isim altında varlığını bir **ÖDP** platformu olarak koruyacaktır.

SEİ'yi meydana getiren grup, çevre ve bireyler sadece sınıf temelli bir parti örgütlenmesinde anlaşıp bir araya gelmiş değiller. Dünya sosyalist ve işçi hareketinin yaşadığı en devrimci dönem olan 1917 - 1923 arasında da anlaşmış durumdadırlar. Şimdi bazıları buna "siz hala oralarda mısınız?" itirazını yükselteceklerdir. Bu itirazın 1997 dünyasında hiçbir geçerli yanı yoktur. Günümüzde 1917 - 1923 arası tarihsel dönem konusunda anlaşmış olmak sanıldığının ötesinde bir ortaklık anlamına gelir. Çünkü bu, ulusal ve uluslararası örgütlenme konusunda anlaşmış olmak demektir. Devrim anlayışı konusunda anlaşmış olmak demektir. Ulusal sorunun devrimci çözümü konusunda anlaşmış olmak demektir. Sovyetlerin, konseylerin, şuraların ya da meclislerin işlevleri konusunda anlaşmış olmak demektir. İktidarın hangi araçlarla fethedileceği konusunda anlaşmış olmak demektir. Burjuvaziye ve onun baskı aygıtına karşı nasıl tutum alınacağı konusunda anlaşmış olmak demektir. İttifaklar konusunda nasıl davranılacağı konusunda anlaşmış olmak demektir. Ve hepsinden önemlisi devrim programında anlaşmış olmak demektir. Şimdi "siz hala oralarda mısınız?" itirazını yükseltecek olanlara "siz bu anlaşmışlıkların ne kadarında anlaşmış

durumdasınız?" sorusunu sormak gerekir. Kuşkusuz aradan 80 yıl geçmiştir, kuşkusuz önümüzde o güne göre çözülmesi gereken sayısız yeni sorun vardır, kuşkusuz geçmişin basit tekrarcıları olmayacağız. Ama en azından bu anlaşmışlıkların temeli üzerinde şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Evet SBKP yöneticilerinin yaptıklarını yapmayacağız, ama Sandinist yöneticilerin yaptığını da hiç yapmayacağız!

Açıkçası **SEİ** kendisine dayanak oluşturacak zemini seçmiştir. Bu Bolşevizm zeminidir. Devrimci Marksizm zeminidir. Bu zeminin yetersizliğini ileri sürenler kendi "yeni" zeminlerini oluştursunlar. Ama yeni zemin diye bize Alaattin'in ülkesinin uçan halılarını yuttumaya kalkmasınlar!

Konferansın sonucu

ÖDP konferansının sonucunda önümüzdeki dönemle ilgili ortaya şöyle bir tablo çıkmış bulunuyor:

a) **ÖDP** içinde **Geniş Açı** platformunun miyadı dolmuştur. Önümüzdeki konferansta muhtemelen böyle bir platform olmayacaktır. Daha önce ifade ettiğimiz gibi bu platform kendi içinde parçalanmıştır. Ve bu platformun sınıf mücadeleci diri kalmış unsurları **ÖDP**'nin devrimci Marksist kanadıyla birlikte yürüyeceklerdir. Geri kalanları da tercihlerini büyük bir ihtimalle oluşacak sivil toplumcu, yurttaşçı kanattan yana yapacaklardır.

b) **Kurtuluş** platformu parçalanmıştır. Ancak bu parçalanma büyük ölçüde yapaydır. Bu gerçek bir "sağ" - "sol" parçalanması değildir. Her ne kadar kendi içinde bir sağ-sol kutuplaşması olarak görülse de hâlâ her iki kanatta da gerçek bir "sağ-sol" ayrışmasına farklı konumlarda yerleşecek insanlar vardır. Dileğimiz bu platformun yeniden birleşmesi ve eğer ayrışacaksa sahici bir tartışma sürecini yaşadıktan sonra bunu gerçekleştirmesidir. Ancak Kurtuluş'la ilgili saptanması gereken en önemli husus Kürt meselesine bakış açısının yapıştırıcı bir unsur olarak kullanılmış olmasının yarattığı tahribattır. Evet Kürt meselesine yaklaşım bir devrimci örgütün inşası için de bölge devrimi için de vazgeçilmez bir önem taşır ama bunu sınıf mücadelesinin sonuçlarını arka plana iterek yaşayamazsınız. Kaldı ki hepimizin bildiği gibi bizzat ulusal mücadelenın kendi içinde de ıskalanması mümkün olmayan bir sınıfsal boyut vardır.

c) **Özgürlükçü Sol** platforma gelince. İleride nelerin olabileceğini hepbirlikte göreceğiz. Ama bugün için bu gruplaşma **ÖDP**'nin ana gövdesini oluşturuyor. **ÖDP**'nin amorfluğu bu yönüyle aslında Özgürlükçü Sol'un amorfluğunun bir sonucudur. Özgürlükçü Sol Platform da diğer bütün parti bileşenleri gibi kendi içinde bir ayrışma yaşamak zorundadır. **SEİ** platformu önümüzdeki süreçte Özgürlükçü Sol Platformun sol liberalizmin etkisi dışında kalan kesimleriye günlük pratikte bir sınıf hattı tutturma yolunda elinden gelen çabayı gösterecektir.

Kaldı ki **SEİ** önümüzdeki süreçte parti içinde sol liberalizmin etkisine

karşı duran tüm grup ve çevrelerde, parti dışına yönelik faaliyette ise istisnasız tüm **ÖDP** bileşenleriyle omuz omuza mücadele etme kararlılığında olacaktır.

ÖDP Kongresi üzerine

SUNGUR SAVRAN

Bir dönemeç dönüldü. Özgürlük ve Dayanışma Partisi, I. Olağan Büyük Konferans ve Kongresi ile Türkiye'de sosyalizmin bir kez daha ayağa kalktığını dosta ve düşmana kanıtlamış oldu. Konferans ve Kongre salonlarını dolduran binlerce delege, üye ve parti sempatizanı, ÖDP'nin artık yadsınamayacak bir güce ulaşmış olduğunu somut olarak yaşadılar, gördüler, işittiler. Toplum, düzen partilerinin sadece şova dönük, bireysel önderler etrafında odaklaşmış, hiçbir ciddi fikir tartışması yaşanmayan kongrelerinden bambaşka bir kongre yaşandığını hissetti, anladı. Konferans ve Kongre, bu topraklarda yepyeni bir siyasal kültürün yeşermekte olduğunu kanıtladı.

Konferans ve Kongre'nin bir bütün olarak ÖDP'nin gelişiminde nasıl bir yer tuttuğunu Şadi Ozansü **Sınıf Bilinci**'nin bu sayısında inceliyor. Bu yazının amacı başka: Konferans ve Kongre'nin partinin yürüyüşü içindeki yerini değil, kendisini konu alıyor. Esas olarak da üç açıdan: parti içi demokrasinin gerekleri açısından; Parti Meclisi'nin konferansa hesap vermesi açısından; partinin politik yönelişine iki yıl boyunca damga vuracak karar tasarıları açısından. Amaç konferansta yapılan tartışmaları aynı düzeyde kalarak sürdürmek değil. Amaç, bu konferansta yapılan hataların gelecekte tekrarlanmaması için yoldaşça bir tartışma açmak.

1. Parti içi demokrasi açısından konferans

ÖDP Konferansı, belki de bu toprakların sosyalist hareketinin gördüğü en demokratik siyasi parti konferansı oldu. Siyasi fikir farklılıkları kural olarak kürsüden özgürce dile getirildi (kural olarak diyorum, istisnalara birazdan değineceğim). Genellikle delegeler katılmadıkları fikirleri de ol-

gunlukla dinlediler. Türkiye solunun geleneğinde varolan farklılığa tahammülsüzlük konferansın genel atmosferine hakim değildi. Seçimlerde farklı listeler yarıştı. Bu listeler (belirli ciddi sorunlar taşısa da) temelde, demokratik olan, nispi temsil ilkesi üzerinde yükselen bir seçim sistemi temelinde partinin yönetici organı olan Parti Meclisi'nde aldıkları desteğin düzeyine bağlı olarak temsil edilme olanağını kazanmış oldular. En az destek alan grup bile PM'ne üye vermeyi başardı. Bütün bunlar, hiç kuşkusuz, ÖDP'nin, parti içi demokrasi uygulamasında ve kültüründe Türkiye sosyalist hareketinde yepyeni bir evreyi temsil ettiğini pratik içinde kanıtlamıştır. Önceden hazırlanmış yönetimler, tek ağızdan savunulan karar tasarıları, eğilim yasağı, delegenin iradesini hiçe sayan bir atmosfer, çoğunluğa aykırı fikirler söyleyen konuşmacıların derhal susturulması gibi uygulamalara dayanan kongre kültürünün yerini canlı, dinamik, tartışmalı bir pratiğin almış olması ÖDP'nin büyük başarısıdır.

Ama kendimizi tebrik etmeden önce bir duralım. Parti içi demokrasi uygulaması açısından böbürlenmeden önce bir düşünelim.

Duralım ve düşünelim çünkü, ÖDP Konferansı'nda parti içi demokrasi uygulaması aynı zamanda son derecede ciddi sorunlarla maluldur. Bunları bugün dikkatli bir tarzda eleştirel bir süzgeçten geçirmediğimiz takdirde, bir dizi anti-demokratik uygulamanın gelecekte teamül haline gelmesi kaçınılmaz olur. Hatta daha kötüsü de olabilir: bugün konferansın iradesinin oluşumuna ancak kısmi bir zarar vermiş olan anti-demokratik uygulamalar, gelecekte parti içindeki güç dengelerine bağlı olarak konferans ve kongre demokrasisinin bütünüyle boğulması yönünde suistimal edilebilir. Onun için bu tartışmada bütün parti üyelerinin birbirlerini iyi dinlemeleri, savunma refleksinden uzak durmaları, şimdilik herkesin üzerine titrediği parti içi demokrasiyi yaşatmak açısından gereklidir.

Hazırlık süreci

Bütün kongre ve konferanslar tanım gereği zaman tahdidinin ağır baskısı altında yapılır. (Bu noktadan itibaren kongre ve konferans terimlerini eşanlamlı terimler olarak kullanacağım.) Özellikle yüksek sayıda delege veya üyenin oy hakkına sahip olduğu kongrelerde, tartışmaların izlenmesi, karar tasarıları ve önergelerin kavranması güçleşir. Bir uygulamanın ya da önerinin lehinde ya da aleyhinde kısa süre içinde ikna edici bir kapsamda konuşmak son derecede güç hale gelir. Bu ve benzeri sorunlardan dolayı, kongre öncesinde uzun bir tartışma dönemi, kongreyi anlamlı kılmak açısından vazgeçilmez bir değere sahiptir. Denebilir ki, kongre öncesi tartışma, parti içi demokrasi açısından dar anlamda kongrenin kendisi kadar büyük önem taşır. Bundan dolayıdır ki, komünist hareketin geleneğinde bütün parti kongreleri, aylar önce başlayan bir tartışma sürecinin doruk noktası olarak yapılmıştır.

Bu o kadar böyledir ki, 70 yıllık bürokratizm ve Stalinizm bile bu sürecin bazı veçhelerini yıkamamıştır. Örnek olarak Batı Avrupa'nın resmi komünist partileri arasında Stalinizmden en ağır biçimde etkilenmiş Fransız Komünist Partisi'ni (FKP) alalım. Bu parti geçen yıl toplanan son kongresi öncesinde aylar boyunca parti merkezinin hazırladığı tezleri bütün hücre ve örgütlerinde tartışmış, bu tartışma içinde tezlere birçok değişiklik önergesi getirilmiş, bu uzun tartışma sayesinde partinin bütün üyeleri değilse bile kongre delegeleri tartışmanın tam olarak ne üzerinde olduğunu kavramak, farklı görüşlerin argümanlarını öğrenmek ve kongrede bu bilgi temelinde oy kullanmak olanağına kavuşmuşlardır. Evet, FKP sayısız bürokratik çarpıklıkla maluldür. Parti içinde varolduğunu herkesin bildiği eğilimlere parti merkezinin çoğunluğunun benimsediği metinlere alternatif metinler sunma olanağını tanımamaktadır. Çarpıcı olan da budur zaten: böyle bir parti **bile** kongre öncesinde uzun bir tartışma sürecini örgütleme geleneğini ortadan kaldıramamıştır!

Partimize gelelim. Genel merkez, kongre öncesinde tartışma süreci denebilecek tek bir adım atmıştır: Kararlar Komisyonu'nun belirli konularda hazırladığı soruların parti bülteninde yayınlanması. Kolaylıkla öngörülebileceği gibi, bu yöntem hiçbir işe yaramamıştır. Çünkü konu ne olursa olsun ilk fikirleri ortaya atmak parti merkezinin çoğunluğuna düşer. Hiç bir pratik yararı olmayan bu adımın dışında parti merkezi parti çapında bir tartışma sürecini düzenlemek yerine kendi içinde bir çalışma raporu ve karar tasarıları tartışması yapmakla yetinmiştir.

Bu iki çalışmanın ürünleri de parti örgütlerine son derecede geç bir aşamada iletilmiştir. Çok sayıda karar tasarısının delegelerin eline ancak kongreden bir hafta ya da on gün önce geçmesi, bu karar tasarılarının hepsinin, gerekçeleriyle birlikte, bütün delegeler tarafından okunmasını olanaksız hale getirmiştir. Dolayısıyla birçok delege konferansta okumadığı birçok karar tasarısına oy kullanmak gibi demokratik süreçler ve partinin sağlıklı kararlar alması açısından vahim olarak nitelenebilecek bir duruma düşmüştür. Karar tasarılarına kısmen ya da bütünüyle karşı olanların değişiklik önergeleri ya da alternatif önergeler sunma hakkı da ciddi biçimde kısıtlanmış olmaktadır.

Çalışma raporuna gelince, iş daha da vahim bir boyut kazanmaktadır. Parti örgütünün kuruluştan kongreye kadar yaşanan 21 aylık dönemi bir bütün olarak değerlendirebilmesi için gerekli olan bu raporun eksik bir taslağı delegelerin eline konferanstan en fazla bir hafta önce geçmiş, nihai ve tam versiyon ise konferansa girişte teslim edilmiştir! Konferansın birinci gününün neredeyse tamamının çalışma raporuna hasredildiği düşünülürse, burada ne kadar ciddi bir sorun olduğunu görmek kolaylaşır. Delegeler bütün gün okuyamadıkları bir rapordan hareketle eleştiri ve değerlendirmeler yapacaklar! Bu duruma bir delege açık biçimde değinmiş, ama genel merkez yöneticileri uzun cevabi konuşmalarında bu eleştiriye değinmemeyi tercih etmişlerdir. Buna karşılık, sık sık delegelerin çalışma

raporuna eleştiri yöneltmediklerinden yakınmayı görev bilmişlerdir. İnsanların okumadıkları bir raporu eleştirmeleri nasıl beklenebilir?

Nihayet, bu uygulamanın parti tüzüğüne de aykırı olduğuna işaret edelim. Tüzük, 10. maddesinde açıkça şöyle diyor: "Çalışma raporları, karar tasarı örnekleri gündemle birlikte en az 15 gün önceden delegelere, ilçe ve belde örgütlerine iletilmek üzere il başkanları ile TBMM Parti Gurubu'na gönderilir." Tüzük demokratik bir tartışmanın koşullarını böylece gözetmiş olmaktadır. Ama uygulama maalesef böyle olmamıştır.

Kongre kararlarının tartışılmasındaki sakatlık

Bir partinin en üst organı olan kongre başladığında, genel merkezin partiyi yönetim yetkisi sona erer. Çalışma raporu tartışılıp ibra edildiği andan itibaren de yönetimin varlığı sona erer. Kongre yarıda kaldığı takdirde örgütün yönetiminin geçici olarak divana bırakılmasına ilişkin demokratik teamül, tam da yönetimin kongre ile birlikte bütün ayrıcalıklarının sona erdiğinin bir kanıtıdır.

Yönetimin bütün ayrıcalıklarının kongrenin başlamasıyla birlikte ortadan kalkmasına ilişkin bu yüzyıllardır yerleşmiş demokratik kuralın ardında çok önemli bir sorun yatar. Genel merkez, görevinin doğası gereği, partinin geri kalan üyelerinden avantajlı bir konumda olduğu için, ayrıcalıkları kongre sırasında ortadan kaldırılmazsa, partiyi kendi denetimine alma bakımından muazzam bir olanak elde etmiş olur. Bu yüzdendir ki, kongre hukuku bakımından yönetimin üyeleri ile sıradan delegeler arasında hiçbir fark olmaması gerekir.

Partimizin konferansında kararların alınış sürecine ilişkin yaklaşım bu temel ilkeyi bütünüyle ihlal etmiştir.

Bilindiği gibi, Parti Meclisi kongreden bir süre önce bir Kararlar Komisyonu oluşturmuş ve (Parti Bülteni'nde yayınlanan bir dizi sorudan sonra) bu komisyon bir dizi karar tasarısını PM'nin kendisi ile tartışma içinde hazırlamıştır. İşte bu karar tasarılarına kongrede diğer karar önergelerine oranla büyük avantajlar tanınmıştır. Bu avantaj ve üstünlüklerin başlıcalarına kısaca değinelim.

Birincisi, PM karar tasarıları son derecede özenli bir basımla üretilmiş bir kitapçıkla delegelere iletilmiştir. Buna karşılık, genel merkez dışından kaynaklanan önergeler bütünüyle ikinci sınıf bir dağıtıma tabi tutulmuştur. Zamanlama açısından da PM karar tasarıları bir öncelik kazanmıştır. Bütün bunların sonucu **Yeniden** dergisinde işaret edildiği gibi, "Kararlar Komisyonu'nun hazırladıklarının dışındaki önergelerin katılımcılara incelemeleri, tartışabilmeleri için daha önceden ulaştırılamamış olmasının verdiği kimi eksiklikler" olmuştur![1] Delegelerin okuyamadıkları önergelerin

1. C. Timuçin Güney, "Kuruluş Döneminden İnşaa Sürecine...", **Yenidlen**, 29, Kasım 1997, s. 8.

doğruluğuna ikna olmaları (hele bunlar partinin bir azınlığınca öneriliyorsa) herhalde kolay olmaz!

İkincisi, PM hazırladığı gündemde kendi Kararlar Komisyonu'nun karar tasarılarının bir maddede, öteki önergelerin ise başka bir maddede görüşülmesini öngörmüştür. Elbette, teorik olarak bu konuda bir gündem değişikliği önerisi vermek mümkündü, ama konferansın daha başında gerilim yaratabilecek bir girişimde bulunmak da güçtü. PM karar tasarılarının öteki karar önergelerinden ayrı bir maddede tartışılmasının çok ciddi sakıncaları vardır. Özellikle partimiz üyelerinde kongre alışkanlığının zayıf olduğu düşünülürse, özel bir kitapçıkta basılmış ve PM damgası taşıyan karar tasarılarının bir de ayrı tartışılmasının delegenin kafasında partinin otoritesini taşıyacağı ve doğal olarak daha baştan olumlu bir kabul göreceği açıktır. Ayrıca (örneğin İstanbul İl Konferansı'nda Konferans Kararlar Komisyonu'nun önerisine uygun olarak yapıldığı gibi[2]) aynı konuda birbirinin rakibi olan tasarı ve önergelerin birlikte ele alınmasını ve böylece delegenin, önündeki alternatifleri açık seçik görerek demokratik seçim hakkını kullanması kısıtlanmış olmaktadır. (Ekonomi politikalarına ilişkin tasarı ve önerge bunun iyi bir örneğidir.)

Üçüncüsü, PM karar tasarıları ile öteki karar önergeleri ayrı maddelerde ele alınmakla yetinilmemiş, konferansın ikinci günü bütünüyle PM tasarılarınca yutulduğu için süre azaldığından, delege topluluklarınca sunulan önergeler PM tasarılarına göre daha kısıtlı biçimde tartışılabilmiştir. PM tasarıları iki lehte, iki aleyhte, bir üzerinde söz verilerek, en başta da komisyona sunuş olanağı tanınarak tartışıldığı halde, delege gruplarından gelen önergeler için tartışma bir sunuş, bir lehte, bir aleyhte konuşmayla sınırlanmış, üstelik her bir konuşmanın süresi de PM tasarılarının tartışıldığı maddeye göre daha kısa tutulmuştur. Burada sorumluluk (başka konularda ciddi sorunlar yarattığını aşağıda göreceğimiz) divana değil, baştan iki tür karar metnini ayrı statüye yerleştiren parti merkezine düşmektedir. Bir kez zaman daraldığında divanın böyle bir eşitsizlik yaratması neredeyse kaçınılmaz olmuştur.

Nihayet, PM uyguladığı kurallar temelinde PM dışında karar önergeleri verilmesini neredeyse olanaksızlaştıracak kadar güçleştirmiştir. Bilindiği gibi, tüzük hükümlerine göre konferansa herhangi bir önerge delegelerin ancak 1/20'si tarafından verilebilmektedir. Bu, delegelerin önemli bir bölümünün konferansa birinci, hatta ikinci günden sonra katıldığı göz önüne alındığında zaten gereğinden fazla kısıtlayıcı bir hükümdür. Örneğin, İstanbul Konferansı sırasında ilk gün bu kural neredeyse hazır olan üyelerin dörtte ya da üçte birinin imzasını toplamak anlamına geldiği için herkes, içeriğine bakmaksızın, demokratik hakların kullanılabilmesi için birbirinin önergesine imza koymuştu. PM'nin Büyük Konferansa verile-

2. İstanbul Konferansı'nda bunun istisnası Kürt sorunu üzerine tartışmada ortaya çıkmıştır. Buna aşağıda başka bir vesileyle yeniden değineceğim.

cek önergeleri çoğaltarak örgütlere yollama amacıyla konferanstan bir hafta önce istemesi makul, hatta gecikmiş bir uygulamaydı. Ama konferans delegelerinin 1/20'sini oluşturan 105 delegenin imzasının henüz konferans toplanmamışken alınması zorunluluğunun getirilmesinin, aslında önerge vermenin ya da en azından önergelerin delegelere erkenden dağıtılmasının engellenmesi anlamına geldiği açıktır. İmzaların şehirler arası haberleşme ile toplanması zorunluluğu her türlü güçlüğe ve yanlış anlamaya kapı açabilmiştir. Oysa parti merkezi kendisine imzasız olarak teslim edilen önergeleri risk alarak dağıtabilir, ama konferansta 105 imza bulunamadığı takdirde sözkonusu önergeler işleme girmeyebilirdi.

SEİ, imzalı önergelerini yetiştirmek için bu kadar zorlandıktan sonra, konferans sırasında çeşitli grupların verdiği önergeler, çoğaltılarak delegelere dağıtılmadığı halde, konferans yönetmeliğinin açık hükmüne aykırı olarak işleme konulmuş ve görüşülmüştür. Gelecekte sadece bazılarını zora sokan, başkaları söz konusu olunca kuralları gevşeten bu tür yaklaşımlardan mutlaka kaçınmak gerekir.

Konferans Kararlar Komisyonu sorunu

PM karar tasarıları ile öteki önergeler arasında uygulanan bu ayrımcılık, Konferans Kararlar Komisyonu'nun (bundan sonra KKK) seçilişine ilişkin yaklaşım dolayısıyla az kaldı daha da vahim hale geliyordu. KKK tartışması, MYK çoğunluğunun en azından bu konuda anti-demokratik bir eğilim içinde olduğunu ortaya koyuyor.

Bilindiği gibi, kongrelerde karar komisyonları, verilmiş olan karar tasarılarını sınıflandırma, sıraya dizme gibi teknik işlerin yanısıra ve çok daha önemli olarak birleştirilebilecek olanları birleştirme gibi politik boyutları olan işler de yaparak kongrenin genel çalışmasını hafifletir ve kolaylaştırır. Ne var ki, ÖDP konferansı başlar başlamaz MYK üyelerinin bir bölümünün ve başka delegelerin imzalarıyla yapılan bir öneride, PM Kararlar Komisyonu (bundan sonra PMKK) ya bütünüyle ya da bir değişiklikle KKK olarak önerilmiştir. Bu tür bir yaklaşım birden fazla nedenden dolayı sorunludur.

Herşeyden önce, yukarıda da belirtildiği gibi, konferans başladığı andan itibaren parti yönetiminin ayrıcalıkları sona erer. Oysa KKK için yapılan isim önerisi, her ne kadar imza sahiplerinin her biri delege olsa da, bir gün önceki MYK toplantısında yapılmış bir tartışmanın ürünüdür. Dolayısıyla, yönetimin konferans üzerinde bir ağırlık uygulama çabasının ifadesidir.

İkincisi, önerilen KKK'nın PMKK ile özdeş olması, bütün karar tasarılarının görüşülme süresi boyunca parti merkezinin konferans karşısında bir avantaja sahip olması anlamına gelir. Nitekim, divan her bir karar tasarısı için komisyona tasarıyı sunma yetkisi vermiş, bu da yapılmıştır. Oy-

sa normal bir demokratik kongre uygulamasında bu yapılamaz. Çünkü KKK'nın, işlev olarak da, olağan olarak bileşim bakımından da karar tasarılarını hazırlayan PMKK ile hiçbir ilişkisi yoktur. KKK, normal olarak karar tasarılarını sunabilmeyi başaracak kadar tanımaz, tanıyamaz, çünkü tasarılar sadece bir gece elinde kalmıştır ve bütün gece çalışmıştır. ÖDP konferansında bunun mümkün olabilmesinin tek nedeni KKK ile PMKK'nın bileşim bakımından neredeyse özdeş olmasıdır. Dolayısıyla, KKK aslında PMKK olarak davranmıştır. Bunun demokrasi açısından sakıncası, konferans heyetinin belirli bir yetkiyle donattıkları insanların konuşmalarının delegeleri tasarılar konusunda otomatikman olumlu bir önyargıyla kuşatmasıdır.

Ama en önemlisi, KKK'nın bileşiminin böyle saptanmaya çalışılmasının ardında Sosyalist Emek İnisiyatifi'nin dışlanması hedefinin yatmasıdır. Kadın ve gençlik önergeleri gibi partinin bütün gruplarını bir araya getiren önergeler bir kenara bırakılırsa, PM karar tasarıları dışında konferansa sunulan önergelerin büyük çoğunluğu bu gruptan gelmişken, SEİ'nin KKK'dan dışlanmak istenmesi parti merkezi çoğunluğunun anti-demokratik eğilimini ortaya koyar. Bu o kadar tuhaf bir eğilimdir ki, sakıncası pratik olarak da kanıtlanabilir. KKK'nın görevlerinden biri (ve en önemlisi) tasarıları birleştirmek olduğuna göre, SEİ önergeleri bir SEİ mensubunun olmadığı bir komisyonda nasıl öteki tasarılarla birleştirilecekti? Israrlar sonucunda SEİ'den bir delegenin komisyona girmesinin faydası en azından bir konuda (Kürt sorunu ve barış) PM karar tasarısı ile SEİ önergesinin birleştirilmesiyle kanıtlanmıştır. Bütün komisyon üyelerinin tanıklık edebileceği gibi bu, KKK'nın SEİ mensubu üyesinin kendi platforumunun duyarlılıklarını biliyor olması ve komisyonda uzun bir mesainin harcanması sayesinde mümkün olmuştur. Yani KKK ilk önerildiği gibi kabul edilseydi, bu olumlu sonuç elde edilemeyecekti.

Divan başkanının yanlı tutumu

KKK tartışması aynı zamanda, divan başkanının bütün konferans boyunca sürdürdüğü yanlı, tarafgir tutumunun ilk örneğini ortaya koydu. Önerilen isimlerin dışında SEİ bir mensubunu KKK'ya üye olarak önerince divan başkanı, az önce kabul edilmiş konferans yönetmeliği uyarınca, bu önerinin ancak delegelerin 1/20'si tarafından yapılabileceğini öne sürebildi. Aday önerisi ile önerge vermenin aynı şey olmadığını, ÖDP gibi bir partinin konferansının, üstelik mühendis mimar odalarından geldiği için kongre deneyimi kuşkusuz ileri düzeyde olan divan başkanının bilmemesi mümkün değildir. Eğer aday önerme ile önerge verme arasında bu açıdan bir ayırım yapılmazsa, bunun mantıksal sonucu, bireysel üyelerin Parti Meclisi'ne adaylığını delegelerin 1/20'sinin kaprisine terketmek, yani insanların aday olma hakkını ipotek altına almak olacaktır!

Eğer divan başkanının yanlı tutumu bu ilk örnekle sınırlı kalsaydı, bir yanılma ya da atlamadan söz etmeyi tercih ederdik. Ne yazık ki, divan başkanı bütün konferans boyunca kuşkuya yer bırakmayacak kadar yaygın biçimde yanlı davranmıştır. Üstelik bunu bazan divanın bazı üyelerinin itiraz ve uyarılarına rağmen yapmıştır. Sayısız örnekten sadece birkaç çarpıcı vakaya değinelim.

Partimizin geleceği açısından büyük önem taşıyan bu ciddi soruna giriş olarak önce şu gerçeğin altı çizilmeli: divan başkanlarının yanlı davranışı büyük konferansla sınırlı kalmayan, başka konferanslarda da görülen ciddi bir sorundur. En azından iki büyük il konferansında (İzmir ve İstanbul) divan başkanı demokratik usulleri ihlal etmekte beis görmemiştir.

İstanbul Konferansı'ndan örneklerle başlamak yararlı olacak. Bu konferansta, birincisi, en hassas konu olan ÖDC oylaması öncesinde, divan başkanı hiçbir yetkisi olmadığı halde, salonu yatıştırma gerekçesiyle, kararın geçmesini teşvik etme anlamına gelebilecek sözler sarfetmiş ve birçok üyenin haklı tepkisine maruz kalmıştır. İkincisi, ilk gün gündem oylandığında listeler adına birinci gün politik durum üzerine, ikinci gün ise listelerin tanıtılması amacıyla iki dizi konuşma konferans heyetince kararа bağlanmıştı. Zaten İstanbul İl Yönetim Kurulu'nun konferansa gündem önerisi böyleydi ve gündem bu konuda hiçbir değişiklik yapılmaksızın kabul edilmişti. Ama ikinci günün sabahı, daha zaman sıkışıklığının bir gündem değişikliğini dayatmadığı bir aşamada, divan başkanı listeler adına konuşma yapılmasından vazgeçme eğilimine girmiş, bu ise birçok tartışmaya yol açmıştır. Üçüncüsü, konferans kararlar komisyonu aynı konudaki önergelerin birlikte okunduktan sonra ayrı ayrı oylanmasını önerdiği ve divan bütün önergeler için bu öneriye uygun davranmış olduğu halde, iş Kürt sorunu ve barış konusunun tartışılmasına geldiğinde uygulama aniden değiştirilmiş, üyeler aynı konudaki öteki önergenin içeriği konusunda bilgilendirilmeden ilk okunan önerge oylanmıştır.

Ama en çarpıcı örnek, aynı zamanda büyük konferansa geçiş bakımından uygun bir nokta oluşturuyor. İstanbul Konferansı'nda önergeler konusunda bir lehte, bir aleyhte, bir de talip olduğu takdirde üzerinde söz veriliyordu. SEİ önergelerinin birinin üzerinde söz alan üye, hiç ikirciksiz biçimde önergenin aleyhine konuşmaya başlayınca SEİ mensupları divan başkanına itiraz ederek üzerinde söz alanın aleyhte konuşmasına usul bakımından izin verilmesinin mümkün olmadığını hatırlatarak konuşmayı kesmesini talep ettiler. Divan başkanı itirazları görmezlikten geldiği gibi, konuşmacı sözünü tamamladıktan sonra kongre ve konferanslar tarihine geçecek şu cümleyi de sarfetme becerisini gösterdi: "Arkadaşlar. Siz sonucu oylarınızla belirleyeceksiniz. Divanın konuşmanın içeriğine ilişkin bir karar verme yetkisi olamaz." Bir divan başkanının ağzından çıkan böyle bir cümlenin hangi yanını düzeltmeli? Konferans üyeleri işin doğası gereği sonucu oylarıyla belirleyecektir. Burada tartışılmakta olan, o oyları etkileyecek konuşmaların eşit ve adil bir temelde yapılmasına ilişkindir.

Bu temeli sağlamak ise ne oyların, ne konferans üyelerinin görevidir. Sadece ve sadece divanın görevidir. O zaman oylamadan söz etmek demagojiden başka ne oluyor?

Divanın konuşmaların içeriğine ilişkin karar verme yetkisine gelince. Demokratik bir hakkı savunur gibi görünen bu cümle bu somut bağlamda yine tam bir demagojidir. Bunu kanıtlamayı bu cümleyi sarfeden divan başkanının da üyesi olduğu PM'nin büyük konferans için hazırladığı yönetmeliğe bırakalım. O yönetmelik açıkça lehte söz alıp aleyhte, aleyhte söz alıp lehte, üzerinde söz alıp lehte ya da aleyhte konuşulamayacağını kural haline getirmiştir. Peki soralım: divan içerik konusunda karar veremezse, bu kuralın çiğnenmesi nasıl engellenecektir? Uzatmaya gerek yok: büyük konferans yönetmeliği getirdiği bu doğru hükümle, İstanbul Konferansı divan başkanının sözkonusu olayda takındığı tutumu mahkum etmiş olmaktadır!

İşte tam bu noktada büyük konferans divan başkanının anti-demokratik uygulamalarına geçebiliriz. PM karar tasarılarının "Toplumsal İhtiyaçlar için bir Ekonomi" başlığını taşıyanının tartışılma tarzı bu bakımdan çarpıcı bir manzara doğurmuştur. Bu tasarının tartışılması sırasında başkan, komisyonun (elbette lehte olan) sunuşu dışında dört lehte, iki aleyhte söz vermiştir! Nasıl mı? Bu tasarının görüşülmesi öncesinde iki kişi aleyhte, üç küşü de lehte söz istemişti. Lehte de aleyhte de sadece ikişer konuşma yapılabileceğinden, lehte söz isteyenler arasında divana en geç başvuran delegeye konuşma hakkı tanımak mümkün değildi. Ne var ki, olağan uygulamaya bağlı olarak sunuş, iki lehte ve iki aleyhte konuşmadan sonra başkan bu delegeyi de kürsüye davet etti. KKK'nın bir üyesinin şaşkınlıkla itiraz etmesi karşısında da bu delegenin "üzerinde" söz istediğini söyledi!

Şimdi, başlangıçta lehte söz isteyen bir delegenin lehte konuşma kontenjanı dolduğunda "üzerinde" söz istemesi, açıktır ki, bu delegenin durumu suistimal etme niyetine dönüktür. Divan başkanı bunu bile bile delegeye söz veremez. Verirse suistimale ortak olur. Oysa konferans yönetmeliğinin yukarıda sözü edilen hükmü "üzerinde" söz alıp lehte konuşmayı açıkça yasaklamıştır! Üstelik durumu tam bir karikatüre dönüştüren, başkanın başlangıçta bir dil sürçmesiyle gerçeği ağzından kaçırarak önce sözkonusu delegeye lehte söz vereceğini söylemesi olmuştur. Ancak itiraz sonrasında "üzerinde" konuşacağı şeklinde bir düzeltme yapmıştır. Nitekim delege de açıkça lehte konuşmuştur.

Bu yetmezmiş gibi, divan başkanı bu konuşmanın hemen ardından komisyona "son bir söyleyecekleri olup olmadığını" sormuş, KKK'nın aynı zamanda PMKK üyesi olan bir üyesi de kalkıp KKK adına tasarıyı savunmuştur. Oysa KKK'nın bir başka üyesi daha önce kendi adına (yani bir delege sıfatıyla) tasarının aleyhinde konuşmuştu. Yani komisyon bir bütün olarak önergeyi savunmuyordu. (Burada KKK ile PMKK'nın özdeş kılınmaya çalışılmasının yarattığı sorunları çıplak biçimde görmek mümkün-

dür.) Üstelik, bu konuşma sunuş da sayılacak olursa, tasarının lehinde yapılmakta olan beşinci konuşmadır. İki aleyhte, beş lehte! İşte size eşit ve adil bir konferans tartışması!

Büyük konferans divan başkanının en vahim demokrasi ihlali, "Parasız, Demokratik Eğitim" başlıklı karar tasarısına verilen kamulaştırma ile ilgili değişiklik önergesinin oylanması sırasında olmuştur. (Bu değişiklik önergesinin politik veçhelerinin tartışılmasına aşağıda döneceğiz.) Değişiklik önergesi üzerine konuşmalar bittikten sonra, başkan bir ilk tur oylama yaptırdığında, kamulaştırmayı kabul eden oyların red oylarından fazla olduğu çıplak gözle görülebiliyordu. Divan başkanı buna rağmen konferans boyunca ilk kez oyları saymaya karar verdi. Bu karar divan başkanını yetkisinde olabilir. Ama o andan itibaren olan biten gerçekten şaşırtıcı oldu. O ana kadar birçok değişiklik önergesi oylanmış olduğu halde, divan başkanı **üç beş kelimelik bir değişiklik önergesinin anlaşılamadığı gerekçesiyle** oylamayı toplam dört defa tekrarlattı. Belli ki belirli delege gruplarının iletişimi de arttığı için aleyhte oylar her defasında gözle görülür biçimde çoğalıyordu. Salonun bir bölümünde ilk oylamada aleyhte oy sayısı 20'yi geçmezken, dördüncü oylamada 150 dolaylarına ulaşmıştı! Yani divan başkanı önergeye karşı olanlara aleyhte oyları arttırmak için inanılmaz bir fırsat yaratmış oluyordu. Bu gerçek o kadar açıktır ki, **Yeniden** dergisinde eğitim ve sağlık alanlarında kamulaştırma yönünde verilen değişiklik önergelerine kelimenin gerçek anlamıyla saldıran bir yazı bile değişiklik önergesi verildiğinde ortaya çıkan manzarayı şöyle tasvir ediyor: "Genel olarak önerge taslaklarının yeterince tartışılmaması eksikliğinden kaynaklanan tereddütler kongreyi bir an için kararsızlığa sürüklemiş ama daha sonra önerge reddedilmiştir."[3] Ne raslantı değil mi? Tereddüt var ve tam o sırada divan aynı önergeyi dört defa oylatıyor!

Skandal boyutlarına yaklaşan bu olaydan sonra yaşanan bir küçük episod daha partimizin henüz demokratik kongre usullerine ne ölçüde yabancı olduğunu göstermek bakımından anlamlıdır. Değişiklik önergesi reddedildikten ve eğitim karar tasarısı çoğunluk oylarıyla kabul edildikten sonra, divan başkanı KKK sözcüsüne bir sonraki önerge olan "Sağlıklı Bir Yaşam Hakkı" başlıklı karar tasarısını açıklamak üzere söz verdi. Ne var ki, KKK sözcüsü bu amaçla davet edildiği kürsüye çıkar çıkmaz oylanmış ve dolayısıyla konferans gündeminden çıkmış olan eğitim tasarısını savunmaya başladı. Bu andan sonra yaşananları yazmak bile insana sıkıntı veriyor. Bu satırların yazarı bir KKK üyesi ya da basit bir delege olarak usul itirazı yaptığında iki ayrı delegenin sözlü taarruzuna maruz kaldı. Oysa durum açıktı: KKK sözcüsü açıkça mikrofonu suistimal ediyordu. Nitekim divan başkanı da sözcünün o konuda konuşmasına engel olmak zorunda kaldı.

Şimdi sözkonusu KKK sözcüsü, sevgili dostum Hayri Kozanoğlu, **Ye-**

3. Selim D. Gökova, "Kongre ve Kamulaştırma Meselesi", **Yeniden**, 29, Kasım 1997, s. 19.

niden dergisinde alıngan ve saldırgan bir yazıda bana cevap veriyor. Yazının politik yanlarına aşağıda değineceğim. Burada Kozanoğlu'nun usul konusunda söylediklerine kısaca değinmek istiyorum, çünkü söyledikleri demokratik usuller konusunda partimizde varolan anlayış sakatlıklarına mükemmel bir örnek oluşturuyor. Kozanoğlu bu tartışma konusunda (benim itiraz gerekçemi başka bir konuşmasına itiraz gerekçemle karıştırdıktan sonra) kendi konuşmasının engellenmesini "salonun bilgilenme hakkının ortadan kaldırılması" olarak niteliyor. Kozanoğlu, uzun uzun tartışılmış bir konuda salonun bilgilenmemiş olduğunu nereden çıkarıyor? Salondaki delegeler bütün özel eğitim kurumlarının kamulaştırılması talebini anlayamayacak durumda mı? Kozanoğlu, gündemden çıkmış bir konuda konuşmanın tek yanlı propagandaya girdiğini, eşit ve adil bir tartışmanın koşullarını ortadan kaldırdığını, usul kurallarının tam da bu amaçla yerleştirilmiş olduğunu bilemeyecek biri değil. Sanıyorum son dönemde moda olan anarşizan ya da liberal demokrasicilik ideolojisi, usul kurallarının demokrasi açısından ne kadar önemli olduğunu unutmasına yol açıyor. "Salonun bilgilenme hakkı" gibi soyut bir kavrama yaslanacaksak, kendimizi neden üzüyoruz, herkese her konuda sonsuz konuşma hakkı verelim! Kozanoğlu'nun anlamadığı, her konuşmanın bir başka konuda bir başkasının salonu "bilgilendirme hakkı"nı ortadan kaldırdığıdır. Süre ve konuşma sayısı tahditleri laf olsun diye konulmuyor!

Süre sınırı konusu, bizi divan başkanının uygulamalarında en azından yukarıda ele alınan dört oylama olayında olduğu kadar vahim bir son örneğe getiriyor. Birinci gün çalışma raporu maddesinde parti genel merkezinin 21 aylık performansının değerlendirilmesinden ve eleştirilmesinden sonra, doğal olarak Parti Meclisi adına eleştirilere cevap verildi. Ama o aşamadaki bir uygulama, konferans ve kongreleri biraz tanıyan insanları hayrete düşürecek nitelikteydi: her isteyen PM üyesine **sınırsız** konuşma hakkı!

İşin demokratik usullerle ilgili daha genel tartışmasına geçmeden önce, bir an hayal edelim: diyelim ki, PM'nin istisnasız bütün üyeleri söz istedi ve diyelim ki her biri yarım saat konuştu. Ne eder? 50 saat! Yani konferansın toplam süresinden daha uzun! Absürd tiyatro gibi! Bu basit zihinsel alıştırma bile hiçbir kongre/konferans divanının böyle bir usul uygulayamayacağını kanıtlamaya yeter de artar bile!

Ama partimizde demokratik teamüllerin yerleşmesi için meseleyi biraz daha derinlemesine ve ilkesel olarak irdelemeliyiz. PM üyelerine eleştirilere cevap için sınırsız sayı ve süre tanınamaz çünkü o zaman tartışma eşit ve adil, yani demokratik olmaz! Mesele bu kadar basittir.

Aritmetik yalındır. Her bir delege PM'yi eleştirmek için 4 dakikaya sahipti. En uzun konuşan PM üyesi ise 40 dakikalık ferah bir söylev verme olanağına kavuşturuldu! Denecek ki, birçok eleştiri yapıldı. Elbette. Kimse PM üyelerinin de 4 dakika konuşmasını savunmuyor. Yapılacak iki şey vardır: birincisi, PM bir ya da birkaç sözcü saptar; ikincisi, bu sözcülere

yapılan eleştirilerin süresiyle orantılı makul ama sınırlı bir süre tanınır.

Bakın, İstanbul Konferansı'nda bu sorun nasıl ele alındı. İstanbul Konferansı'nda İl Yönetim Kurulu (İYK), büyük konferansta PM'nin durumu neyse tam o durumdaydı. Yani eleştirilere cevap vermek yükümlülüğü ile karşı karşıyaydı. Peki İstanbul İYK bu soruna nasıl yaklaştı? O konferansta çalışma raporuna ayrılmış gündem maddesinin toplam süresi üç saat olarak saptanmıştı. İYK, bu sürenin son yarım saatinin eleştirilere cevaba ayrılmasının makul olacağını kabul etti. Yani ikibuçuk saatlik eleştiri hakkına yarım saatlik cevap hakkı. Büyük konferansta ise yaklaşık 4 saat süren eleştirilere 3 saate yakın cevap!

İYK ayrıca eleştirilere cevabı bir sözcünün vermesini, geri kalan İYK üyelerinin mutlaka eklemek istedikleri birşey varsa, bir-iki dakika ile sınırlı olarak söz alması gerektiğini kararlaştırdı. Bunun PM'nin ferah konuşmalarıyla karşılaştırılması çok öğreticidir. Peki nereden geliyor bu fark? Fark, kendini demokratik usullerle sınırlamayı görev bilen bir yönetim ile kendisine verilen ayrıcalıklardan pek hoşnut olan bazı PM üyelerinin anlayışındadır. Eski İYK'nın bu PM üyeleriyle aynı siyasi bakışı paylaşan üyeleri var. Onlar, ortak görüş sahibi oldukları bu arkadaşlarının davranışı ile kendi tutumları arasındaki farkı kavrayıp arkadaşlarına bu farkı anlatmalıdırlar.

Hiçbir kongre, geniş kamuoyuna hitap eden genel başkanı dışında, hiç kimseye sınırsız konuşma hakkı verme lüksüne sahip değildir. (Aslında, birden fazla başkan adayı olacağı bilinen kongrelerde genel başkanın konuşmasını bile sınırlamak gerekebilir.) Konferansımız bu kez yanlış bir iş yapmıştır. Bir daha sefere bu hatayı tekrarlamaktan titizlikle kaçınmamız gerekiyor.

Nihayet, divan başkanının tarafgirlik kokan son bir uygulamasına gelelim. Kadın yoldaşlarımızın tüzük önergelerinden birinin (Merkez Disiplin Kurulu'nda çoğunluğun kadınlarda olması) oylanması sırasında yüzlerce delege oy kullanmışken kabul ve red oyları arasında sadece bir oy fark çıkmıştır. Divan başkanı, **sayımın yanlış olabileceğini teslim ettiği halde,** oylamayı tekrarlatmaktan kaçınmıştır. **Bu aceleciliğin** özel eğitim kurumlarının kamulaştırılmasına ilişkin değişiklik önergesinin oylanması sırasında gösterilen gevşeklikle karşıtlığı çarpıcıdır. Oy sayımının muhtemelen yanlış olduğu ise, bu oylamadan hemen sonra yapılan ve ilkine benzer bir içeriği il düzeyine taşıyan bir başka oylamada, kadınların önergesinin önemli bir farkla zafer kazanmasıyla ortaya çıkmıştır.

Konuşmacı susturma

Nihayet, konferansın en olumlu yanı olan söz söyleme özgürlüğüne de zaman zaman gölge düşmüştür. Salondaki bazı unsurlar (bazan, Hüseyin Hasançebi'nin konuşması sırasında olduğu gibi divan başkanının da teşvikiy-

le) alkışlarla (ve bir durumda küfürle) konuşmacının söz söyleme hakkını gaspetmeye kalkışmıştır. Bu yaklaşımı gelecekte konferanslarımızda bir daha görmeyeceğimizi umuyoruz.

2. Çalışma raporunun eleştirisi ve PM'nin cevabı

Bir partinin yönetici organı partinin bütününü temsil eden kongrede çalışmaları konusunda hesap verir. Bu demektir ki genel merkez kendisine yöneltilen eleştirilere cevap vermek zorundadır. Hele hele her isteyen PM üyesinin sınırsız süreyle söz alabildiği bir durumda **bütün** eleştirilere cevap almak delegelerin en doğal hakkıdır. ÖDP konferansında PM üyelerinden on tanesi eleştirilerden sonra söz almış, bunlardan ikisi (Merdan Yanardağ ve Aslan Başer Kafaoğlu) kendileri genel merkeze eleştiri yönelttiklerine göre, sekiz PM üyesi daha önce yapılmış olan eleştirilere cevap vermiştir. Ne yazık ki, bu kadar çok konuşmacı söz almasına rağmen bazı eleştirilere hiç cevap verilmemiştir.

Birinci gün çalışma raporunun eleştirisi sırasında konuyla doğrudan ilgili olmayan bazı çıkışlar yapıldığı doğru olmakla birlikte, partinin genel çalışmasını değerlendiren, yani bu genel çalışmadan sorumlu olan genel merkezi eleştiren birçok söz söylenmiştir. Bizim saptayabildiğimiz kadarıyla en azından şu noktalar ileri sürülmüştür: (1) Parti yönetiminin partinin sosyalist bir parti olduğunu gizleme eğilimi içinde oluşu. (2) Özelleştirme ve yoksullaştırma politikalarına karşı partinin ciddi bir tavır takınmadığı. "Özel sektörün özelleştirilmesi" vb. türden açıklamaların yanlış olduğu. Alternatif toplumsal mülkiyet biçimleri olarak sunulan mülkiyet biçimlerinin gerçekte özel mülkiyetin farklı biçimleri olduğu. (3) Partinin şeriat/darbe ikiliğini aşma yönünde genel çizgileriyle doğru bir hat benimsemekle birlikte, zaman zaman yalpalayarak "silahsız kuvvetler" kampının çekim alanına doğru yaklaştığı. (4) Parti yönetiminin bir örgütlenme planı geliştiremediği, işçilere ve emekçilere sistematik olarak gitme iradesini göstermediği. (5) Kürt sorunu konusunda tutarlı ve cesur bir politika izlenmemiş olduğu. (6) Buna bağlı olarak, bazı yöneticilerin zaman zaman partinin Kemalist ya da Atatürkçü olduğunu ima eden açıklamalar yapmasının yanlış olduğu.

Yaklaşık üç saat boyunca eleştirilere cevap veren PM üyeleri bu eleştirilerin sadece birinin (sosyalizm) üzerinde ayrıntılı olarak durmuşlar, öteki eleştirilerin bazılarına (en başta özelleştirmeye ilişkin eleştirilere) hiç cevap vermemişler, bazılarına ise cevap verir gibi yapıp sorunların etrafından dolaşmışlardır.

Partinin sosyalist kimliği konusunda yapılan eleştirilere verilen cevaplar gerçekten şaşırtıcı idi. Herşeyden önce, hem sosyalizm, hem de emeğin örgütlenmesi konularında PM üyelerinin hep tekrarladıkları iki nakarat vardı: birincisi, "sadece siz mi sosyalistsiniz, hepimiz sosyalistiz";

ikincisi, "bu işler konuşulmaz yapılır". İlki konusunda tek bir cümle yeterli: "Hepimiz sosyalistiz" diyen arkadaşlar, bugüne kadar bu partinin sosyalist bir parti olmadığını iddia ediyorlardı. Şimdi SEİ'nin eleştirileri onlara "hepimizin" yani partinin sosyalist bir parti olduğunu teslim etmeye kadar geri adım attırmış olmaktadır. Aynen SEİ'nin İstanbul Konferansı'nda tek başına söylemeye itildiği Enternasyonal marşının büyük konferansta binlerce yoldaş tarafından hep bir ağızdan ve coşku ile söylenmesi gibi!

İkincisine gelince. Bir parti konferansında "bu işler konuşulmaz, yapılır" türü bir argümanın ne kadar gülünç olduğunu hatırlatmak gerekir mi? Evet doğrudur, sosyalizm ve işçi sınıfının örgütlenmesi ancak pratik mücadele ile gerçekleşebilir. Ama gerçekleşebilmesi için öncelikle partinin o hattı benimsemesi gerekir. Bir konuşmacının, bu öneriler karşısında ne düşündüğünü söyleyecek yerde "bunlar konuşulmaz yapılır" demesi bütünüyle anlamsızdır. Çünkü birincisi parti kendine ne hat çizerse çizsin, bu ister sosyalizm ve işçi sınıfı olsun, ister demokrasi ve sivil toplum örgütlenmesi olsun, konuşmakla yetinemez, mücadele etmek zorundadır. Dolayısıyla mücadele sosyalizm ve işçi sınıfı çizgisinin benimsenmesine özgü birşey olmadığına göre, bu hattın doğruluğunu ya da yanlışlığını kanıtlamak için kullanılabilecek bir ölçüt değildir.

"Bunlar konuşulmaz yapılır" zihniyetinin ikinci sorunu şudur: konferans ve kongreler "yapmak" için değil "konuşmak" için oluşturulmuş organlardır. Parti, konferansında yarın ne yapacağını konuşarak kararlaştıracaktır ki, yarın sokağa çıktığında ne yapacağını bilsin. Şimdi, konuşmak amacıyla toplanmış bir konferansta yapılan eleştiri ve önerileri "fazla konuşma" mantığıyla cevaplandırmak aklın kolayca alamayacağı bir iddiadır.

Bunun dışında sosyalizmin üzerinde bu kadar durulmasının zamansız olduğuna ilişkin bir iddia da ileri sürüldü; buna gerekçe olarak da işçi sınıfı hareketinin canlı olmaması gösterildi. Bu zamanlama gerekçesini, partinin "kimlik" sorununu işleyenlerin (yani SEİ'nin) aslında Marksist değil post-Marksist terimlerle (yani Laclau ile Mouffe'un kurduğu teorik çerçeve içinde) düşünüyor olduğu iddiası ile birlikte ele almak mümkün. Birincisi, "kimlik" kavramı parti literatürüne tam da bu eleştiriyi yapan çoğunluk eğilimi tarafından sokulduğuna göre ("çok kimliklilik"), eğer bu kavramın post-Marksist bir çerçeveyi yansıttığı ileri sürülüyorsa, o zaman çoğunluğun bazı unsurları bilinçli olarak post-Marksizmi kucaklıyorlar demektir. Ama ikincisi, "kimlik" kavramının her kullanımı mekanik biçimde post-Marksist ya da post-modernist bir yaklaşımı yansıtmaz. Partinin kendi kimliğini açıkça sosyalist olarak tanımlamaktan kaçınmasını eleştirenler, çok basit bir şey söylemektedirler: parti mutlaka genel hatlarıyla ideolojik ve programatik bir billurluğa kavuşmalıdır. ÖDP, bu genel hatların tanımladığı alan içinde elbette sayısız çeşitlemeye açıktır, ama genel çerçeve olmalıdır. Bu söylenenin post-Marksizm ile yakından uzaktan

ilişkisi yoktur. Üçüncüsü, günümüz kapitalizminin koşullarında solda ve yüzünü kısmen de olsa emeğe dönmüş partiler için temel olarak iki olasılık vardır: ya sosyalizm, ya da sosyal demokrasi. Söylenen ve açıkça yazılan, partinin sosyalizm yönünde belirgin bir ideolojik ve programatik tercihini, program sayfalarından öte, propaganda (ama ajitasyon değil) düzeyinde ve açıkça ortaya koymadığı takdirde, bugün değil ama orta vadede sosyal demokratlaşma tehlikesinin gerçek bir olasılık olduğudur. Dördüncüsü, sosyal demokrasi ile sosyalizm arasında yapılması gereken tercih, sınıf mücadelesinin konjonktürüne tabi tutulmamalıdır. Elbette, yalpalayan unsurlar üzerinde sınıf mücadelesi konjonktürü nesnel bir etki yaratır. Ama eğer bu parti yalpalamayacaksa, konjonktürün bu nesnel etkisine karşı seçimini açık sözlü biçimde sosyalizm lehinde yapması gerekir. Yani zamanlama perspektifi bir bütün olarak yanlıştır. Nihayet, beşincisi, sosyalizm fikrinin işçi sınıfı hareketi yükseliş içine girse bile ajitasyonun bir parçası olması yanlış olurdu. Ancak proletarya iktidarının kuruluşu toplumsal pratiğin gündemine girdiğinde, sosyalizm bu anlamda bir şiar olarak ortaya sürülebilir.

Ulaşmamız gereken sonuç açıktır: ÖDP'nin sosyalist karakterini uygun ortamlarda açıkça ortaya koymak elzemdir. Bu sorunun iman tazelemekle ilgisi yoktur. Baştan aşağı **somut politik bir sorundur**. Eğer ÖDP sosyalist karakterini örneğin sosyal demokratlarla bir televizyon tartışmasında ortaya koyamazsa, kendini onlardan ayrıştıramaz ve böylece halkın ilgisine mazhar olamaz. Çünkü kimse yerleşik ve güçlü bir asıl varken, yeni ve küçük bir kopyaya itibar etmez. ÖDP emekçi halkı sosyal demokrasiden koparabileceğini düşünecek kadar cüretkâr olabilmelidir![4]

Politik hatla ilgili eleştiriler karşısında suskunluk

Parti Meclisi'ne yöneltilen ve yukarıda özetlenen öteki eleştiriler konusunda ise PM üyeleri pek az şey söylemişlerdir. **Özelleştirme konusunda yapılan eleştirilere tek bir cevap gelmemiştir.** Konferansın ikinci günü eğitim ve sağlık konularındaki tartışmalar bunun nedenini yeterince açıklıyor!

Partinin şeriat/darbe ikiliği karşısında genel hatlarıyla doğru bir hat belirlemekle birlikte zaman zaman "silahsız kuvvetler" kampı yönünde yalpaladığı eleştirisi, son derecede somut kanıtlarla birlikte ileri sürüldüğü halde PM üyelerinden hiçbir yanıt almamıştır. PM üyesi olmayan bir de-

4. Sosyalizm tartışmasına ilişkin söyleyeceklerimizi bitirirken, PM üyelerinden Bülent Forta'nın bir sözüne değinmek gerekiyor. Forta, sosyalizm konusunda parti merkezini eleştiren ve aralarında Nail Satlıgan, Metin Çulhaoğlu ve başkaca insanların bulunduğu konuşmacılara cevabında, "kötü ekonomi politik kitaplarından öğrenilmiş 7-8 cümleyle" sosyalizm yapılamayacağını söyledi. Tek kelimeyle ayıptır. Anılan insanların bu topraklarda Marksist teoriyi tanımak bir yana, işlemek bakımından katkıları binlerce insan tarafından biliniyor. Bülent Forta bu insanları okumadıysa, tavsiye ederim. Mutlaka faydası olacaktır.

lege, her nedense eleştiriyi kendi üstüne alınarak bu konuya değinmiş, karanlıkta yalpalar gibi görünen bir adamın meğer tırpan bilemekte olduğuna ilişkin son derecede aydınlatıcı bir öykü anlatmıştır! PM üyelerinden biri ise, delegelere eleştirinin nasıl yapılacağı konusunda ders vermeyi görev bilmiş, PM raporu örneğin "Ne Refahyol, Ne Hazırol! sloganı yanlıştır" türünden eleştirilere tabi tutulsaydı cevap vereceklerini söylemiştir. Verilen örnekle sergilenen davranış arasındaki tutarsızlık şaşkınlık yaratacak türdendir: bir delege "Ne Refahyol, Ne Hazırol! sloganı genel hatlarıyla doğruydu ama Genel Merkez zaman zaman bu doğru hattan saptı" eleştirisini yapmış, örneğin brifinglerde "silah kullanırız" tehditlerine karşı partinin, öneriler yapılmasına rağmen sesini yükseltmediği iddia edilmiş; 4 dakikalık sürenin izin verdiği ölçüde somut örnekler sunmuş, PM üyesi tam da bu türden bir eleştiri yapılmış olsaydı cevap vereceklerini söylüyor, ama cevap vermiyor!

Parti yönetiminin bir örgütlenme planı geliştiremediği, işçi ve emekçilere sistematik biçimde gitme iradesini göstermediği eleştirisi de, aynen özelleştirme konusundaki eleştiri gibi, **bütünüyle görmezlikten gelinmiştir.**

Parti yönetiminin Kürt sorunu konusunda ÖDP'ye düşen görevleri tutarlı biçimde yerine getirmediği, cesur bir politika izlememiş olduğu yolundaki eleştiriye örnek (yine 4 dakika sınırı dolayısıyla) TSK'nın Güney operasyonlarından verilmiş, partinin bu operasyonlara hiçbir zaman ciddi biçimde karşı çıkmamış olduğu ileri sürülmüştür. (Genel Başkan Ufuk Uras, Kongre'de yaptığı mükemmel konuşmada, bu acı boşluğu ilk kez cesur bir çıkışla doldurmuştur.) Böylesine somutlanmış bir iddiaya nasıl cevap verilebilir? "Yanılıyorsunuz, şu mitingde ya da bu basın açıklamasında Güney operasyonlarına açıkça karşı çıktık, konuya gereken önemi verdik" gibi bir karşı iddiayla. Oysa PM üyeleri bu yalın yolu benimsememişler, Güney operasyonuyla ilgili tek kelime etmemişler, genel olarak Kürt sorunu hakkında ÖDP'nin ne yapmış olduğu konusundaki fikirlerini belirtmişlerdir. Söyledikleri ise yapılan eleştirinin doğruluğunu bir kez daha teyid etmekten başka bir sonuç doğurmamıştır. Görelim.

En baştan aradan çıkartılması gereken bir argüman, "Kürtlere sorulsa en yakın dostlarının ÖDP olduğunu söyleyecekleri" yolundaki argümandır. Bu muhtemelen doğrudur, ama bize ne anlatır? ÖDP'nin parlamento içindeki ve dışındaki garnizon partilerinden daha iyi olduğunu! Aksi düşünülebilir miydi? Elbette öyle olacaktır! Belki ÖDP'nin Kürt sorununda Türkiye sosyalist hareketinin öteki büyük ve orta ölçekteki bileşenlerinden daha iyi olduğunu. Bu da doğru olabilir, ama solun eski Kemalist çerçevesini parçalayamamış parti ve gruplardan daha iyi olmak bu kadar övünülecek birşey midir ve daha önemlisi "tutarlı ve cesur bir politika izlenmediği" eleştirisine cevap olabilir mi? Bu argüman bir tek şey söyler: ÖDP'nin Kürt sorununda "Abdurrahman Çelebi" olduğunu! Biz, programında enternasyonalist bir parti olduğunu deklare eden ÖDP'nin, bu tür

bir konumda kalmasına razı değiliz. Umulur ki bunu söyleyen yoldaşımız da dahil ÖDP'nin hiçbir üyesi bu konuma razı olmasın!

Kürt sorununa ilişkin eleştiriye cevaben ileri sürülen bir ikinci nokta bu ilkine akrabadır: "HADEP başkanının ancak ÖDP mitinginde konuşabildiği" yolundaki iddia, hiç söylenmemiş olması gereken, belki de kongrenin en talihsiz sözlerinden biridir. Sözü edilen mitingin tek başına ÖDP'ye atfedilmesini ağır bir gaf olarak nitcleyelim ve bir kenara bırakalım. Asıl sorun çok daha derinde yatıyor: böyle olsa bile, devletin baskısından yeni kurtulmuş bir kardeş parti başkanının ÖDP mitinginde konuşması bizim için bir onurdur, HADEP başkanına bir lütuf değil! HADEP kendi ayakları üzerinde yürüyen güçlü bir partidir, başkalarının himmetine muhtaç değildir. Bu ifadedeki ağabey tonunu ÖDP'lilerin hiçbir zaman kullanmaması gerektiğine inanıyorum!

Bu iki argümana benzeyen bir üçüncü argüman, HADEP Kongresi ile başlayan bayrak krizi esnasında şovenist dalgay · yalnızca ÖDP'nin karşı çıktığı iddiasıdır. Bundan daha olağan birşey olabilir mi? Bu ÖDP'nin tutarlı ve cesur bir politika sürdürdüğünün bir kanıtı olarak verilebilir mi?

Nihayet son argümana geliyoruz: ÖDP'nin barıştan geri adım atmamış olduğu, 1 milyon imzanın bunun kanıtı olduğu yolundaki argüman. Bu argüman tam da bazı yoldaşlarımızın Kürt sorununu ne kadar dar kavradıklarının ifadesi olmak bakımından son derecede önemli. Barış mücadelesi Kürt sorununun çözümü için sadece bir **başlangıç noktasıdır.** Dolayısıyla, ÖDP'nin barıştan geri adım atmamaması Kürt sorununa cesur ve tutarlı bir yaklaşımın kanıtı olarak gösterilemez. Zaten aynı soru bu argüman için de geçerlidir: ÖDP barış konusunda geri adım atmamakta direnmeyecekti de ne yapacaktı?

Kısacası, PM üyeleri Kürt sorunu konusundaki eleştiriye anlamlı bir cevap vermemişlerdir. Ama bunun nedeni de konferansın ikinci günü Kürt sorunu ve barış hakkındaki karar tasarısı tartışılırken ortaya çıkacaktır.

Özetlemek gerekirse, PM üyeleri partinin politik hattı ve örgütlenme faaliyeti konusundaki eleştirilere ciddi bir cevap getirmekten kaçınmışlardır. Bu o kadar öyledir ki, dışarıdan bir göz tarafından durum şöyle tasvir ediliyor:

> İlk gün tüm diğer grupların sözcüleri çalışma raporunu eleştirecekleri yerde SEİ'yi eleştirip onu parti konseptinin dışına taşmakla suçladılar(...) En son Bülent Forta'nın (Dev-Yol liderlerinden) konuşması da kalabalık alkış üstünlüğünü elinde tutmasına rağmen havayı gerginleştiriciydi ve yine çalışma raporunu savunmak yerine SEİ'yi hedef alıyordu.[5]

5. "ÖDP Kongresi Üzerine", **Odak,** 5 Kasım 1997, sayı 70, s. 9.

Karar tasarıları ve önergeler

Konferansta, hiç kuşku yok ki, en önemli politik tartışmalar PM Kararlar Komisyonu'nun (PMKK) karar tasarıları ve SEİ ile Kadın Platformu'nun önergeleri üzerinde cereyan etti. Bu yazının sınırları içinde bütün karar tasarıları ve önergeler üzerinde durmamız mümkün değil. Çeşitli tartışmalar arasında en önemlileri hiç kuşkusuz özelleştirme ve Kürt sorununa ilişkin olanlardı. Bunlar üzerinde bir miktar durduktan sonra, genel bir sonuç çıkarmaya çalışacağız.

Özelleştirme tartışması, en yoğun olarak eğitim ve sağlık konularındaki karar tasarılarına verilen değişiklik önergeleri üzerinde geçti. Ancak, gerek PMKK'nın, gerekse SEİ'nin daha genel olarak ekonomi politikaları konusunda hazırlamış oldukları metinler etrafında yapılan tartışma da eğitim-sağlık tartışmasıyla sıkı bir bağ içinde yürütüldü.

Eğitim ve sağlık konularında PMKK'nın önerdiği karar tasarıları her iki alanda da kamu hizmetinin geliştirilmesini ve topluma parasız olarak sunulmasını hiç kuşkusuz talep ediyordu. SEİ sözcüleri hiçbir an bu tasarıların toptan özelleştirme yanlısı olduğunu söylemediler, hatta her iki metnin de çelişik olduğuna, bir yandan sosyal hizmetlerin verilmesi görevini ilke olarak kamuya yüklerken, bir yandan da özel sektörü muhafaza ettiğine, en azından hoşgörüyle baktığını işaret ettiler. Bu metinlerin çelişik karakterini ortaya koyabilmek için sağlık örneğini ele alalım.

Sağlık konusundaki karar tasarısı ilk paragrafında "bir kamu hizmeti olan sağlığın piyasa ilişkilerinden bağımsız bir alan olarak örgütlenmesi, sağlığın bir kâr kapısı haline getirilmesine izin verilmemesi" gibi son derecede sağlam ilkeler belirledikten sonra, "özel sağlık alanının derhal üniversite ve meslek odalarının sıkı denetimine tâbi kılınması" talebini yükselterek özel sektörün varlığını kabul etmiş oluyor. Çelişki çıplaktır. Bu karar tasarısının gerekçesi ise, genel bir girişten sonra ikinci paragrafının ilk cümlesinde şöyle diyor: "Sağlık bir kamu hizmetidir." Bununla yetinmiyor, daha ileride "sağlığın bir kâr kapısı olmaktan" çıkarılması gerektiğini iki kez (6. paragraf ve 10. paragraf) söylüyor. Bu önermelerin mantıksal sonucu, sağlığı bir sermaye birikimi, yani kâr elde etme alanı olarak sömüren bütün özel kuruluşların varlığına, ister derhal, ister bir süreç içinde son verme hedefini kabul etmektir. Ne var ki, 10. paragraf aynı zamanda özel sağlık alanının üniversite ve meslek odalarınca denetlenmesi talebini öne sürerek, kâr amaçlı sağlık kurumlarının varlığını sürdürmesini onaylamış oluyor. Aynı türden bir çelişki eğitim karar tasarısı için de geçerlidir.

Her devrimci hata yapabilir. Önemli olan hataları düzeltmeye hazır olmaktır. Gerek PMKK, gerek PM'nin kendisi sözkonusu iki metni kaleme alırken yukarıda sözü edilen çelişkiyi sezmemiş, bu çelişkinin ikinci kanadının eğitim ve sağlık alanlarında özel sektöre onay vermekte olduğunu

farketmemiş olabilir. SEİ'nin verdiği değişiklik önergeleri bu tür vahim bir hatanın düzeltilmesi için bir fırsat olarak değerlendirilebilirdi. Bu önergeler, gerek sağlık alanında, gerekse eğitimde varolan özel sektörün kamulaştırılmasını öneriyordu. Bu parti hepimizindir. Partiyi, hele hele eğitim ve sağlık alanlarında özel sektöre angaje etmek hepimiz için büyük bir sorun olmalıdır. Bu sorunu düzeltme önerisi SEİ'den geldi diye hemen savunma refleksine geçmek kabul edilemez birşeydir. SEİ'den ne öneri gelirse gelsin reddetmeye ahdetmiş bir grup yoldaş bu değişiklik önergelerini de reddetmeyi savunmakla **bir kongre taktiği uğruna partinin bütününün çıkarlarına zarar vermişlerdir.**

Ortaya çıkan tablo vahimdir, çünkü niyet öyle olmasa da, metinler belirli noktalarda tersini söylese de, kararlar son haliyle eğitim ve sağlıkta özelleştirmeye fiilen onay vermiş olmaktadır. Bunun nedeni, **eğitim ve sağlık alanlarında özelleştirmenin KİT'ler alanından farklı bir karakter** taşımasıdır. KİT'ler alanında özelleştirme varolan kamu varlıklarının satışı biçimini alırken, eğitim ve sağlıkta bu uygulama (hiç olmazsa şimdilik) istisnaidir. Eğitim ve sağlıkta özelleştirme, büyük ve orta boy sermayenin bu sektörlere yatırım yapmasıyla, yani varlığı devam eden kamu sektörünün yanısıra özel sektörün genişlemesiyle gelişmektedir. Başka bir deyişle, KİT'lerde olduğu gibi devletin aktif bir adım atmasından ziyade, devletin hayırhah bakışları altında ve mali desteğiyle **kendiliğinden** bir gelişme bu iki alanda özelleştirmenin büründüğü özgül biçimi tanımlar. Öyleyse bu alanlarda özel sektörden sübvansiyonu çekmekle yetinerek özel sektörün varlığına yeşil ışık yakmak, özelleştirme sürecinin olduğu gibi (biraz daha zor koşullar altında) devam etmesini savunma sonucunu doğurur. ÖDP için vahim bir tablo!

Değişiklik önergelerinin reddedilmesi için ileri sürülen ve konferans/kongre sonrasında **Yeniden** dergisinde tekrar savunulan gerekçelerin iler tutar tarafı yoktur. Herşeyden önce her iki metnin de özel sağlık ve eğitim "kuruluşlarına verilen teşvik ve desteklerin tamamen kaldırılması" talebinin yeterli olduğunun savunulması gerçekten iktisadın abecesinin görmezlikten gelinmesi demektir. Sübvansiyon, devlet teşviki ve desteği artı-değerin ve kârın kaynağı değildir; yalnızca sermayenin kârını arttırır (ya da zararını azaltır). Dolayısıyla, devletin sübvansiyonları kaldırılınca bu kurumların bazıları belki de batabilir. Ama hepsinin batacağını varsaymak için epeyce cüretkâr bir iyimserlik gerekir.

İkincisi, Hayri Kozanoğlu'nun **Yeniden**'deki yazısında ileri sürdüğü "her yurttaşa parasız, eşit, kaliteli eğitim olanaklarının sağlanması"hedefinin gerçekleşmesi oranında "özel eğitim kurumlarının varlık nedeni(nin) ortadan kalkaca(ğı), bu kuruluşların sönümlenece(ği)"[6] tezi ne teorik analiz, ne de tarihsel deneyim karşısında ayakta kalabilecek bir görüştür. Teorik açıdan, kamunun belirli bir kalitede parasız eğitim vermesinin, hakim

6. H. Kozanoğlu, "Zorunlu bir Açıklama", **Yeniden,** 29, Kasım 1997, s. 19.

sınıfların ve varlıklı katmanların yüksek ücretli eğitime sırt çevireceğini söylemek mümkün değildir; çünkü sözkonusu özel eğitim kurumları bu sınıf ve katmanları eğitim yoluyla diğerlerinden ayrıştırma işlevini görmeye devam edeceklerdir. Tarihsel deneyim açısından ise devletin sosyal işlevlerinin en fazla geliştiği ülkelerde ve dönemlerde bile özel eğitimin kamu eğitiminin yanısıra varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

Kozanoğlu'nun **Yeniden**'de yer alan yazısında kendi entellektüel kapasitesine yakışmayacak başka savunma noktaları da var. Örneğin Bilgi Üniversitesi'nin hiçbir ciddi altyapı yatırımı olmadığını hatırlatarak kamulaştırılmasının anlamsız olduğunu savunuyor. Bu "birkaç neo-liberal öğretim üyesi"ni "maaşa bağlamak" ve "daha birinci taksitlerini yeni yatırmış varlıklı aile çocuklarına üniversite sınavını by-pass edip para da ödemeden durumlarını meşrulaştırma anlamı taşımaktan başka bir anlam taşımaz"mış.[7] Kozanoğlu, özelleştirmelerde birçok ünitenin hatta bazı fabrikaların kapatıldığını tabii ki biliyordur. Kamulaştırmada aynı şey neden olmasın? Eğer bazı üniversiteleri kamunun işletmesine değmezse bunlar kapatılır. Ama Bilkent ve Koç Üniversiteleri, kamulaştırıldıklarında, yüksek düzeyli olanaklarıyla nice emekçi halk çocuğuna iyi hizmet verebilir! Neo-liberal profesörlere gelince: onların kamu üniversitelerinde 100 milyona talim edeceğini Kozanoğlu nasıl hayal edebiliyor? (Kozanoğlu'na cevabımız sona ererken, eğitim ve sağlık tasarılarına SEİ mensubu PM üyelerinin oy verdiğinin doğru olmadığını hatırlatmak gerekiyor. Bir metnin oylama sırasında salonda bulunanların hepsinin desteği ile kabul edilmesi bizim partide "oybirliği" için yeterli sayılıyor. Ama oylama sırasında insanlar görev ya da ihtiyaç dolayısıyla salonda bulunmayabilir. Dolayısıyla "oybirliği" SEİ'den PM üyesi arkadaşların bu metne destek vermeleri anlamına gelmez.)

Özelleştirme ve kamulaştırma konularında bir de Birol Sümer'in konferans kürsüsünden söyledikleri ve Selim D. Gökova adını kullanan bir yazarın **Yeniden**'in son sayısında yazdıkları var. Birol Sümer, SEİ'nin kamulaştırmayı savunan ekonomi politikaları metnini, hiçbiri birbiriyle aynı olmayan üç kavramla (Keynesçilik, devlet kapitalizmi, bürokratik sosyalizm) suçlamıştı. Yani SEİ metni hem kapitalizmi, hem de bir tür sosyalizmi savunmak gibi güç bir işi başarıyormuş! Sümer'in bu kavramların içeriklerini bile bilmediği o konuşmadan sonra SEİ'ci olsun olmasın birçok insanın üzerinde fikir birliğine vardığı bir konu oldu. Nasıl olmasın ki? Keynesçiliğin devlet mülkiyetiyle zerre kadar ilişkisi yoktur. Birol Sümer ise devlet mülkiyetini özel mülkiyete karşı savunanlara Keynesçi diyebilmektedir![8]

SEİ'nin ekonomi politikaları metnini okuyan herhangi birinin, eğer ik-

7. Aynı yerde.

8. Aynı yanlışları aynı dergide yazan M. Nihat Doğan da kelime kelime paylaşıyor. Bk. "Devrimci Lafazanlık Üzerine", **Yeniden**, 29, Kasım 1997, s. 8.

tisattan bir nebze anlıyorsa, o metni Keynesçi ya da devlet kapitalisti falan olarak nitelemesi olanaksızdır. O metin bir geçiş proramı mantığıyla yazılmış ve kapitalizmi aşmayı hedeflediğini açıkça ifade eden bir belgedir. Öyleyse Birol Sümer nereden buldu bu Keynesçiliği vb.? Bu sorunun üçlü bir cevabı var.

Cevabın birinci boyutu Sümer'in kendisinin neo-liberalizmin etki alanına girmiş olmasıyla ilgili. Bu durumdaki sosyalistler neo-liberalizmin hegemonik saldırısı karşısında devlet mülkiyetini savunma cesaretini gösterecek cesareti toplayamadıkları için, sanki Marksizmin kendisi devlet mülkiyetini hiçbir zaman savunmamış gibi her tür devlet mülkiyeti savunusuna hemen bu tür yaftalar (Keynesçilik, devlet kapitalizmi vb.) takmayı çağdaşlıklarının bir kanıtı olarak görev bilirler.

İkincisi, yine neo-liberalizmin taarruzu karşısındaki bu ricatın etkisi altında bu insanlar devlet mülkiyetini sosyalizmin programından çıkarmaya ve bir "yeni kamusal alan" tanımlamaya yönelmişlerdir.* Tabii onlar devlet mülkiyetini sosyalizmin programından çıkardıkları ölçüde, başkaları devlet mülkiyetini savununca devlet kapitalizmini savunmuş olmaktadır.[9]

Üçüncü boyutu, Selim D. Gökova adıyla yazan yazarı okuyunca keşfediyoruz. Bu yazar (adını vermemekle birlikte) Sungur Savran'ın konferansta SEİ'nin ekonomi politikaları önergesi lehinde yaptığı konuşma sırasında söylediği bazı şeyleri çarpıtarak ve istismar ederek kendisine koz yapmaya çalışıyor. Yazara göre SEİ'ciler "yeni politikalar geliştirilene kadar eski politikalarda direnilmesi gerektiğini savunmaktadırlar."[10] Gökova daha sonra aynı fikri şöyle ifade ediyor: "Hatta bir arkadaşımız bu durumu 'Evet yeni politikalar arıyoruz ama onu buluncaya dek eskisiyle idare edelim' diyerek özetlemiş oldu."[11] Benim o konuşma esnasında ifade ettiğim bir fikrin ilk çarpıtılmasıyle burada karşılaşıyoruz. Bakın ben, bant çözümüne göre, o konuşmada ne demişim: "Bize deniyor ki (...) 'daha yeteri kadar tartışmadık' (...) Yeteri kadar tartışmadıysak yoldaşlar, eski programımızı sürdürelim. Ve bizi ikna edin, 'yanlıştı eski program' diye, o zaman biz de değiştiririz. Biz sizi ikna etmeye çalışıyoruz, siz de bizi ikna etmeye çalışın."

Burada ne söylendiği açık: konuşmacı **eski programın doğru olduğunu düşünüyor,** ancak tersine ikna edilirse o zaman yeni bir program arayışına girecek. Dolayısıyla "eski politikalarda direnilmesini" "yeni politikalar geliştirilene kadar" savunmuyor! "Evet yeni politikalar arıyoruz" de-

9. **Yeniden**'de Selim D. Gökova adıyla yazan yazar bunu "kamusallığı sadece devlet ile sınırlayan koyu devletçi yaklaşım" olarak niteliyor. Gökova, a.g.m., s. 19.

10. A.g.m., s. 20.

11. A.g.m., s. 22.

* Burada bir yanlış anlamaya yol açmamak için Özgürlükçü Sol'un yandaşlarının büyük bir bölümünün neo-liberalizme karşı bir tavır içinde olduğunun bilincinde olduğumuzu belirtelim.

miyor! "Eski programla idare edelim" demiyor, diyemez çünkü eski programın hâlâ geçerli olduğunu söylüyor!

Ama bu asıl büyük çarpıtmanın yanında devede kulak. Bakın Sungur Savran'ın eski program diye savunduğu Gökova'ya göre neymiş? "Neoliberal saldırı karşısında 'eski' Keynesyen devletçilik anlayışının sahiplenilmesi gerektiği öteden beri savunulan ve solun belli bir kesiminde etki alanı olan bir görüştür." Demek ki Savran "eski" derken "Keynesyen" demek istiyormuş. Şimdi bant kayıtlarından Savran'ın "eski program" ile ne kastettiğini görelim.

> Yeteri kadar tartışmadıysak yoldaşlar, eski programımızı sürdürelim (...) **Manifesto** ne diyordu? 10 maddelik programının son maddesinde bütün okullar devlet okulu olacak diyordu. Ekim devrimi ne yaptı? En geri çekildiği, ricat ettiği NEP döneminde bile büyük üretim araçlarının % 98,5'ini kamu mülkiyetinde tuttu (...) O çok yüceltilen Che (...) piyasa sosyalizmine karşı ekonomi bakanı olarak mücadele etmiştir."

Marx Keynesyen, Ekim devrimi Keynesyen, Che Keynesyen! Gökova bütün dünyayı sersem mi sanıyor? Sosyalistler, daha da ötesi yoldaşlar arasında çarpıtmanın bu kadarı, ancak Gökova'nın tümüyle kurtulduğunu sandığı bürokratizmin tahrifat okulunda yapılır! Herşey açıktır: Savran klasik Marksizmin ekonomi programını savunmuştur. Üstelik Savran Birol Sümer'in ve Selim D. Gökova adıyla yazan yazarın Türkiye solunda yaygın olduğunu söyledikleri Keynesyen-milliyetçi görüşü ÖDP'nin içinden sert bir şekilde eleştiren ender yazarlardan biridir.[12]

Gökova'nın üslubu, bu zavallı içeriğin ayıbını kapatmak için olacak, son derecede saldırgandır: "keskin (!) ve hamasi nutuklar"; "eski bir uyanıklık tarzı"; kongreye emrivaki yapmak isteyen arkdaşlar" vb. vb. Gelecekte tartışmanın daha politik bir dille yürütüleceğini ummaktan başka çare yok!

SEİ'nin görüşlerinin ne denli "Keynesyen" olduğuna okuyucu bu yazıya ek olarak yayınlanmakta olan ekonomi politikaları önergesini inceleyerek karar verebilir. Ayrıca, kimin Keynesyen, kimin Marksist, kimin ise neo-liberalizmin hegemonik etkisi altına düşmüş olduğunu daha açıkça ortaya koyduğu için, bu sayıda bir de geçtiğimiz Ekim başında (yani ÖDP konferansı öncesinde) TMMOB'nin düzenlediği "Kamu Girişimciliği" sempozyumuna tarafımızdan sunulmuş olan bir bildirinin metnini de yayınlamaktayız.

12. Birçok gazete yazısı ve panel konuşması dışında bk. "Küreselleşme mi, Uluslararasılaşma mı?", Bölüm 2, **Sınıf Bilinci**, 17, Nisan 1997, özellikle s. 108-122.

"...ve demokratik" ne kadar demokratik?

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, özelleştirmenin yanısıra, karar tasarıları çerçevesinde en önemli tartışma Kürt sorunu üzerine yapıldı. Tartışmanın niteliğini kavrayabilmek için konferansa sunulan "Siyasal Çözüm İçin Barış ve Demokrasi" başlıklı karar tasarısına ilişkin gelişmeleri özetlemekte yarar var.

Parti Meclisi Kararlar Komisyonu'nun (PMKK) hazırladığı ve PM'de çoğunlukla onaylanan bu metnin yanısıra aynı konuda konferansa SEİ tarafından sunulmuş bir başka önerge daha vardı. Konferans Kararlar Komisyonu (KKK) görev tanımına uygun biçimde bu iki metnin birleştirilip birleştirilemeyeceğini araştırdı. İki metnin toplam yaklaşımında önemli farklar vardı. Ancak SEİ her zaman iddia edildiğinin aksine, esneklik göstererek kendi metninin vazgeçilemeyecek önem taşıyan iki yönünün PMKK metnine eklenmesi ve PMKK metninin sakıncalı iki noktasının değiştirilmesi koşuluyla kendi metnini geri çekmeyi kabul etti. KKK'nın örnek düzeyde verimli bir mesaisi sonucunda ortaya bütün tarafların onay verdiği ortak bir metin çıkarmak mümkün oldu. Ne var ki, konferansın birinci gününün gecesinde yapılan bu çalışmadan sonra, ertesi gün bir önerge verilerek ulaşılmış olan uzlaşmaya son verildi. Bu önergenin içinde yer aldığı bağlamı anlayabilmek için, SEİ'nin PMKK metnine önermiş olduğu değişikliklerden birinin anlamını kavramak gerekiyor.

Barış mücadelesinin en önemli sorunlarından biri barışın taraflarının kim olduğudur. Savaşın gizlenmeye çalışıldığı ülkelerde hükümet savaşan tarafla değil, kendi imal ettiği ya da kitlelerin desteklemediği bir gücü barışın tarafı gibi öne sürebilir. Kürt sorununda bu tehlike yıllardır tartışılmakta, Kürtler arasında bu role soyunmak isteyenlerin varlığı sezilmektedir. Öyle görünüyor ki, Türkiye içindeki bu türden politik güçlerin aşırı derecede zayıf kalması dolayısıyla, bu konuda en önemli aday, emperyalizmin kuklası haline glemiş olan karşı devrimci Barzani önderliğidir. Sahtekarlığın muhtemel aktörü kim olursa olsun sorunun kendisi orta yerde durmaktadır.

SEİ, barış mücadelesinin önündeki en büyük tuzaklardan biri olan bu sorun karşısında ÖDP'nin doğru bir tavır belirleyebilmesi için PMKK metninin sonuna şu ibarenin eklenmesini önermiş, KKK da bu öneriyi benimsemiştir: "...ve barışın kitlelerin desteklediği meşru temsilcilerle görüşmeler yoluyla tesisi için mücadele eder."[13] Bu ibarenin **muazzam bir ilerleme** olduğunu **Sınıf Bilinci** okurlarına açıklamanın gerekli olmadığını sanıyorum.

Ne var ki, ertesi gün verilmiş olan değişiklik önergesi, "meşru" sözcü-

13. Aslında, SEİ'nin ilk önerdiği metnin kaleme alınış tarzı farklı olmakla birlikte, KKK'nın yaptığı verimli çalışma ve karşılıklı esneklik sonucunda bu formülasyonda anlaşma sağlanmıştır.

günün ardına "ve demokratik" ibaresinin eklenmesini önermekteydi. Bu önerinin anlamı, Kürtlerin desteklediği bazı temsilcilerin (önerge sahiplerine göre "demokratik olmayan"ların) dışlanmasıdır.

Bu dışlama çabasının ne kadar vahim politik sonuçlara yol açtığını ortaya koymadan önce, değişiklik önergesinin sahiplerinin gerekçelerine bakmakta yarar var. Bu konuda konferasta söylenenleri açan, yazılı olmak bakımından da avantaj taşıyan bir kaynağa bakalım. **Yeniden** dergisinin son sayısında yer alan bir yazı[14] konuyu Leninist uluslar politikasının çerçevesine yerleştiriyor. Yazar Lenin'in Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi'nde yaptığı konuşmadan bir alıntı aktarıyor:

> "Biz, sömürge ülkelerin burjuva kurtuluş hareketlerini, ancak bu hareketler gerçekten devrimci oldukları takdirde, bu hareketlerin temsilcilerinin o ülkelerdeki köylülüğü ve sömürülen geniş kitleleri, devrimci bir ruhla örgütlendirmemize engel olmadıkları takdirde desteklemeliyiz."

Herşeyden önce yazarın baktığı şeyi görmediği anlaşılıyor. Lenin hiç bir ikircikliliğe izin vermeyecek kadar açık biçimde "burjuva kurtuluş hareketleri"nden söz ediyor. Bu meselenin konumuzla ilgisi ne? İlgili olduğu düşünülüyorsa ispat yükü **Yeniden** yazarlarına düşüyor. Çünkü üzerinde tartıştığımız konuda sınıf karakteri açısından çok farklı saptamalar yapılabilir, ama bu tür bir tespiti yapmaya ("burjuva") Türkiye solunda bugüne kadar hiç kimse cesaret edemedi. Kolay gelsin!

Ama Lenin'in bu tartışmaya bir otorite olarak dahil edilmesindeki asıl sorun bununla ilgili değil. Lenin burada "destekleme"nin koşullarını koyuyor. Oysa bizim tartışmamız barışın nasıl sağlanacağıyla, muhatabın kim olduğuyla ilgili. Buradaki kaymayı **Yeniden** yazarı da hissetmiş ki şunları söylüyor:

> "ÖDP'nin konferansındaki tartışma, esas olarak "barışın tarafı olma" konusuyla ilgili bir tartışma olarak gündeme gelmiş; Kürt hareketlerinin desteklenmesi "dolaylı" yoldan bu tartışmayı etkileyen bir faktör olarak ortaya çıkmıştı. (Bu tartışma, tartışmayı başlatanlar açısından, yukarıda değindiğimiz ve çeşitli vesilelerle ifade edilen düşüncelere bir zemin ve geçiş olanağı yaratma amacı da taşıyordu.)

İnsan küçük dilini yutacak gibi oluyor! Ne hafiyelik! Yazar acaba "tartışmayı başlatanlar"ın "amacı"nın bu olduğu konusunda en ufak bir kanıt, kanıtı bıraktık karine gösterilebilir mi? SEİ'nin içinde bazı bileşenlerin yazarın kastettiği düşünceleri bütün onuruyla savunacağı açıktır. Ama SEİ mensubu olarak biz bile bu konuda SEİ içinde bir ortaklık olup olmadığı-

14. Semih Ulupınar, "Kürtlerin, acil barışa ve kendi şiirlerine ihtiyacı var...", **Yeniden**, 29, Kasım 1997.

nı bilmiyoruz. Bütün göstergeler tersini gösteriyor. Kaldı ki, bu konuda ortaklık olsa bile, ÖDP içinde ne zamandan beri doğru görüşler, ardında başka saikler olduğu için reddedilmeye başlandı? ÖDP bileşenlerinin sadece Kürt sorununda değil her konuda kendilerine özgü görüşleri olduğu doğrudur. Ama bu fikirlerin hepsini birden partiye dayatmaya çalışmak politika yerine abesle iştigal etmek olur. Tam da bunu yapmayan, yani partiye kabul edilmesi olanağı olmayan görüşleri dayatmaya kalkışmayan insanların son derece makul, en basit demokrasi ve politika kurallarını gözeten bir önerisine, siz nasıl "ama bütün bunlar daha ötesini de düşünüyor, o yüzden bu söylediklerini de reddedelim" mantığıyla karşı çıkarsınız? Bu paranoyak mantıkla ÖDP felç olur, hiçbir karar alamaz!

"Son derece makul, en basit demokrasi ve politika kurallarını gözeten bir öneri" dedik. Nedenini açıklayalım ki, "ve demokratik" ibaresini eklemeyi önerenlerin hatası bütün açıklığıyla kavransın. KKTH tartışmasına, bu çok asli noktaya değinmeden geçelim. Geçelim çünkü sorun çok daha basit bir düzeyde de anlatılabilir. Burada tartışılan "barışın tarafları" konusudur, başka hiçbir şey değil! Şoven histerinin bulandırdığı bir ortamda ilk an açık görünmeyebilir ama eğer "barış" kavramında en ufak bir ciddiyete sahipsek, "barışın tarafları" ancak, tanım gereği, totolojik olarak "savaşın tarafları" olabilir. Mesela İrlanda'da bu taraflar, İngiliz hükümeti ile IRA ya da onun onayladığı Sinn Fein'dir. Herhangi biri çıkar da, "tümüyle legal ve demokratik faaliyet gösteren Sosyal Demokrat İşçi Partisi İrlandalı Katoliklerin temsilcisi olarak barış masasına otursun" derse, o barış talep etmiyor, İngiliz devletinin göz boyama operasyonlarına alet oluyor demektir. Haksızlık etmemek için, hemen ekleyelim: **Yeniden** yazarı, yukarıya aldığımız pasajın hemen ardından **Yeniden**'in "barışın tarafları" konusundaki tavrını açıklıyor ve bu tavır **Yeniden**'in konferansta takındığı tutumdan farklıdır:

> Bizim tutumumuz "barışın tarafları" noktasında son derece nettir. Kürtler sonuç olarak hangi politik gücü meşru görüyorsa, biz o gücün "barışın meşru tarafı" olduğunu kabul ederiz. Ama Kürt hareketlerinin "desteklenmesi" daha farklı bir konudur ve bizce bu konuda Lenin'in çizdiği çerçeve, yani "meşru-demokratik" olma kriteri geçerli sayılmalıdır. Bir ulusal kurtuluş hareketi otomatik olarak "eleştirilemez" sıfatı kazanamaz.

Bu alıntıdaki esas noktaya geçmeden önce, tartışmayı uzun vadede bulandırması beklenebilecek iki nokta üzerinde berraklık sağlayalım. Birincisi, "meşru-demokratik" terimi Lenin'in değildir, **Yeniden** yazarları Lenin'in destek için ileri sürdüğü kıstasa bu adı vermişlerdir. Bu terimin Lenin'inmiş gibi yerleşmesinin sakıncalarına girmeyelim. Ama şunu belirtmekte yarar var: Lenin kendisi bu terminolojiyi kullanamazdı, çünkü kendi terminolojisi sözkonusu "burjuva kurtuluş hareketleri"ni zaten "demok-

ratik burjuva" diye tanımlamaktadır, ister proletaryanın örgütlenmesine olanak tanısınlar, ister tanımasınlar. Başka bir şekilde söylenirse, Lenin'in terminolojisinde "demokratik" sıfatı, emperyalizme karşı savaşan bütün hareketler için geçerlidir.

İkincisi ve daha önemlisi, **Yeniden** yazarı "destek" ile "eleştirilemez" kavramlarını özdeşleştiriyor. Bu mantıksal bir sıçramadır. Yazar "eleştirel destek" kavramını, politikada aslî bir işlev gören bu kavramı duymamış olamaz! Bu tuhaf kaymanın bir pozisyonu çarpıtarakeleştirme çabasının ürünü olmadığını umuyoruz.

Şimdi esas noktaya geçebiliriz. Demek ki **Yeniden**'in "barışın tarafları" konusundaki tutumu "son derece net"miş. Meşruluk kriteri bu konuda yeterliymiş. Bunun ne kadar sevindirici olduğunu ifade etmek bile güç. Bu **Yeniden** ile SEİ'nin gelecekte ÖDP içinde bu konuda yanlış düşünceye sahip liberal ya da Kemalist unsurlara karşı ittifak içinde olabileceğini, daha doğrusu olması gerektiğini gösteriyor. Ama üzülerek belirtelim ki, bu, aynı zamanda, **Yeniden** taraftarlarının konferansta yanlış buldukları birşey lehinde oy kullandıklarını ortaya koyuyor. Öyle ya madem "barışın tarafları" konusunda "meşruluk" kriteri yeterlidir, "demokratiklik" kriterini aramak yanlıştır, o zaman neden "barışın tarafı kitlelerin desteklediği meşru temsilciler olmalıdır" diyen ve başka hiçbir şey söylemeyen bir metni reddetmeli? Bir kez daha görülüyor ki, "bu işler Kürtçe şiir okumaya benzemez"!

Yeniden bu hatasıyla parti içinde "barışın tarafları" konusunda yanlış tavır içinde olanların elini güçlendirmiştir. Gelecekte bu hatayı düzeltmek için çaba göstereceklerini ummakla yetinelim.

Bir bütün olarak konferansın politik yönelişi

Konferansta özelleştirme ve Kürt sorunu konularında yapılan bu iki büyük hata, parti içinde ve dışında bu konferansın, partinin politik açıdan yanlış bir yola yöneldiği bir merhale olduğu yolunda bir düşünce oluşmasına yol açabilir. Gerçekten de konferans sırasında birçok taban delegesi bu iki konunun etkisi altında kalarak kişisel sohbetlerde büyük bir düş kırıklığı ve kızgınlık ifade etmiştir. Bu konulardaki kararların ne kadar yanlış olduğunu anlattık. Ama bu kararların varlığı ÖDP'nin bu konferansla birlikte bütünüyle yanlış bir yola girmiş olması biçiminde yorumlanamaz. Hatta şunu bile söylemek mümkündür: kuruluşundan I. Konferans ve Kongre'ye kadar ÖDP içinde ortaya çıkmış bulunan bazı yanlış eğilimler, bu konferansta geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bir bütün olarak bakıldığında, parti, içinde varolan sol liberal eğilimlere teslim olmamıştır.

Bu iddiayı anlamlandırmak için üç temel alandaki gelişmelere işaret edelim. Birincisi, **Özgürlükçü Demokratik Cumhuriyet partinin yönelişi olmaktan çıkmıştır.** ÖDC taraftarları bu liberal, hukukçu, sivil top-

lumcu politik şiarı büyük kongreye getirerek partinin ana yönelişi haline getirmekten kaçınmak zorunda kalmışlardır. Bunda İstanbul Konferansı'ndaki güç sınamasından ÖDC taraftarlarının yenik çıkmış olmasının payı büyüktür. Evet, orada oylama formel anlamda ÖDC lehinde sonuçlanmıştır. Ama Parti Neclisi'ndeki yaklaşık 5'e birlik orandan sonra, İstanbul Konferansı'nda yaklaşık 800 ÖDC lehinde oya karşılık 550 ÖDC karşıtı oy çıkması, Türkiye' nin nicel ve nitel bakımdan en önemli ilinde partinin % 40'ının bu yönelişe hayır dediğini ortaya koymuştur. ÖDC'nin büyük konferansa getirilmemiş olmasının parti hukuku açısından anlamı şudur: bu yöneliş ve şiar partinin bir sonraki konferans ve kongresine kadar partinin gündeminden çıkmıştır. Bu konudaki oylamanın yapıldığı kuruluş aşamasındaki Parti Meclisi'nin yetkileri tüzüksel olarak iki kongre arası dönemle sınırlıdır. Dolayısıyla, o PM'ini aldığı kararın geçerliliği kongre ile birlikte sona ermiş olmaktadır. Bu, parti için büyük bir kazanımdır.

İkincisi, kongre öncesinde Parti Meclisi'ne sunulan "Halk Sarmaşığı" başlıklı taslak partinin çalışma tarzı ve örgütlenmesi açısından bütünüyle sivil toplumcu bir perspektifi cisimleştiriyordu. Parti Meclisi içinde yürütülen çalışmalar sonucunda bu metnin sivil toplumcu yönleri ortadan kalkmıştır. Konferasta oylandığı haliyle sözkonusu karar bir bakıma "malumu ilan " eden bir metindir. Elbette örgütlenme konusunda ciddi bir sınıf perspektifi üzerine yerleşmediği oranda örgütlenme yönelişi olarak bu metnin kabul edilmiş olması parti için bir zaaftır. Ama sivil toplumculuk ya da sol liberalizm bu alanda da geri adım atmak zorunda kalmıştır.

Üçüncüsü, "Halk Sarmaşığı" metni, son versiyonuna kadar parlamenter alanda "kapitalizm ve düzen için" güçlerle ittifaklara girilebileceğini savunuyordu. (Bahar aylarından itibaren SEİ'nin CHP ile ittifak eğilimlerine karşı mücadele bayrağı açması karşısında Özgürlükçü Sol'dan bazı unsurlar sürekli olarak "böyle birşey öneren mi var?" diye cevap veriyorlardı. Kendilerine böyle birşey önerenlerin varlığına ilişkin dolaylı sayısız kanıt gösteriliyordu ama nedense pek ikna olmuyorlardı. Şimdi büyük konferansa sunulmak üzere büyük bir önem verilerek hazırlanmış olan "Halk Sarmaşığı" metninin ilk versiyonları, Parti Meclisi içinde "böyle birşey öneren"lerin olduğunun elle tutulur, yadsınamaz bir kanıtını oluşturuyor. Bu tartışma bitmiştir.) Parti Meclisi'nde yapılan tartışma ve KKK'da SEİ ile çoğunluk arasındaki anlaşma sonucunda "kapitalizm ve düzen içi" güçlerle ittifak olasılığı metinden çıkartılmıştır.

Bu üç konuda sol liberal eğilimlerin geri adım atmış olması, konferansın parti açısından bir raydan çıkmayı değil, daha önce benimsenmiş olan ya da planlanmakta olan bazı hatalı yönelişlerden uzaklaşmayı ifade ettiğini ortaya koymaktadır. Düşünsenize, sözü edilen üç konu ne kadar belirleyici alanlara ilişkin: partinin stratejik yönelişi (ÖCD), örgütlenme ve çalışma tarzı ("Halk Sarmaşığı") ve ittifaklar sorunu (düzen içi partilerle işbirliği).

Bu ana noktaların dışında konferansta en olumsuz görünen gelişmele-

rin ardında dâhi olumlu bazı noktalar mevcuttur. Üç alanı ele alalım. Birincisi, sosyalizm tartışmasına ilişkindir. Konferansta SEİ'nin partinin sosyalist kimliğinin gizlenmesine ilişkin eleştirileri, yukarıda da belirtildiği gibi, "hepimiz sosyalistiz" argümanıyla karşılanmıştır. Partinin bazı unsurlarının bugüne kadar "sosyalizm daraltır" argümanını kullandıkları hatırlanırsa, bu alanda herşeye rağmen bir mesafe katedildiği söylenebilir. İkincisi, Kürt sorunuyla ilgilidir. "...Ve demokratik" ibaresinin yarattığı olumsuzluğu tek başına büyütmekten kaçınmalıyız. SEİ'nin önerdiği ibarenin bütünü, "...ve demokratik" eklense de eklenmese de, çok açık bir anlam taşıyor: Kürtlerin kitlesel olarak desteklediği kendilerine özgü temsilcileri vardır ve ÖDP bu gerçeği tescil etmiştir. Partinin kuruluşundan büyük konferansa kadar sık sık dile getirilen "Kürtleri de ÖDP temsil eder" fikri böylece ağır bir darbe almış olmaktadır.

Nihayet, özelleştirme / kamulaştırma tartışmasına gelelim. Bu konuda kamulaştırmanın karşıtları, kamulaştırmanın karşıtları, kamulaştırma yanlılarını "küçük bir azınlık" olarak göstermek için ellerinden geleni yapıyorlar. Ama güneş balçıkla sıvanamaz: eğitim alanında varolan özel kuruluşların kamulaştırılmasını savunan değişiklik önergesi 387 lehte oya karşılık 587 aleyhte oyla reddedildi. Yuvarlak rakamlarla ifade edersek oy kullanan delegelerden 400 tanesi, yani %40'ı, kamulaştırma lehinde oy kullandı! "Küçük bir azınlık"! Üstelik bu, divanın aleyhte oyların her defasında artmasını sağlayacak şekilde dört kez oylama yaptırmasından sonra elde edilen sonuç! Yani bu konferans aynı zamanda parti içinde kamulaştırmanın sağlam bir desteği olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Bütün bunlarla söylenmek istenen, partinin bu konferansta eskisine göre hızla sola kaydığı, her konuda doğru bir devrimci tavır benimsediği, bu gelişmelerin geri dönülmez olduğu türünden gerçek dışı şeyler değildir. Söylenen sadece şudur: bu konferansta partinin çok yanlış bir yöneliş girdiği, eskisine göre daha kötü durumda olduğu düşüncesi hatalıdır. Gerçek çok daha karmaşık ve çok boyutludur.

4. Yalın bir sonuç

ÖDP konferansında ortaya çıkan tablonun **yenilik ifade eden** en önemli boyutu ile ilgili olarak yalın olmakta yarar var. Bu konferans ÖDP'de, grup ve platform sayısı kaç olursa olsun, esas olarak iki politik yöneliş olduğunu ortaya koymuştur. Burada Marksist, sınıf çizgisine sahip, Kürt sorununda tutarlı biçimde enternasyonalist hattı, böyle bir hatta yer almak isteyen başka grup ve bireyler de olmakla birlikte, şimdilik esas olarak SEİ temsil etmektedir.

Bu hattın şimdiki temsilcisi olan SEİ konferans ve kongreden küçümsenmeyecek bir başarı ile çıkmıştır. Gelecekte, bu politik hattın güçlenerek yükselişe geçeceğini öngörmek abartma sayılmamalıdır

BELGE

SEİ ekonomik strateji önergesi

Divan başkanlığı'na;

Ekonomide hüküm süren anarşiye ve çalışan çoğunluğu işsizliğe ve yoksulluğa mahkum eden sisteme karşı, ancak, kapitalizmin kâr ve sömürü mantığı terkedilerek, toplumsal ihtiyaçları esas alan bir iktisadi ve toplumsal yapı temelinde başedilebilir.

Bütün kaynakların toplumun kısa ve uzun dönemli ihtiyaçları gözetilerek seferber edileceği ve gitgide sınıfsız, sömürüsüz bir dünyaya ve Türkiye'ye ulaşmak, ancak ekonomik ve toplumsal yapının emekçilerin hakimiyeti altında olduğu takdirde mümkündür.

Temel üretim ve mübadele araçlarının büyük çoğunluğunun sömürücü sınıfların tekelinde olduğu bir sosyo ekonomik yapıda toplumsal ihtiyaçları temel alan bir üretimi gerçekleştirmek bir yana, özelleştirme saldırısıyla karşı karşıya bulunan kamu işletmelerini orta ve uzun vadede ayakta tutmak dahi olanaksızdır.

Dolayısıyla, ekonomik faaliyetin azami kâr değil, toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda gerçekleştirildiği bir iktisadi yapı, ekonominin "kumanda tepeleri"nin "emek güçlerinin siyasi iktidarı"nın elinde olması ve üretimin demokratik ve merkezi planlamaya tabi kılınması halinde gerçekleştirilebilir.

Bu "alternatif ekonomik strateji", geniş emekçi kitlelerin gün-

cel sorunları ve bilinç düzeyi ile nihai hedefimiz olan demokratik ve özyönetimci sosyalizm arasında bir köprüdür ve her öğesi kadınların, ezilen ulusun, gençlerin, engellilerin temsilcisi ve örgütlerinin özgül talepleriyle derinleştirilmeye açıktır.

ÖDP, aşağıdaki taleplerin başlıca yapı taşlarını oluşturduğu bu stratejiyi iktisat siyaseti alanındaki öneri ve taleplerinin merkezine yerleştirir:

* Herkese iş! Geniş bir kamu yatırımları seferberliğiyle ve gereğinde ücretler azaltılmadan çalışma sürelerinin kısaltılmasına gidilerek işsizlik sona erdirilsin!

* Ücretlerin enflasyon karşısında aşınmasını önlemek için ve sendikaların toplu pazarlıklarında alt sınır olarak eşelmobil (oynak merdiven)! Eşelmobile temel olacak geçinme göstergelerinin saptanmasında çalışanların denetimi!

* KİT'lerin özelleştirilmesine son! Kamu işletmeleri hemen çalışanların denetimine, koşullar olgunlaştıkça çalışanların öz yönetimine geçirilsin!

* Savaşa son! Savaşın yuttuğu kaynaklar alt yapıya, eğitime, sağlığa, kamu işletmelerin yüksek teknolojiyle donatılıp modernleştirilmesine ayrılsın!

* Ekonominin stratejik kesimleri ve temel sanayiler çalışanların denetimi altında kamulaştırılsın!

* Emek güçlerinin iktidarını, sermaye kaçışı, yatırım grevi, zam, işçi çıkarma, üretimi durdurma, istifçilik ve karaborsa gibi yollarlarla baltayacak şirketler, çalışanların denetimi altında kamulaştırılsın!

* Toprak emekçi köylünün! Herkese barınma hakkı! Tarımda emekçi köylü örgütlerinin yönlendiriciliğinde köklü bir toprak ve tarım reformu! Kentlerde topraklar ve spekülatif amaçlarla boş tutulan binalar yerel yönetimlerin tasarrufuna devredilsin! Kamu eliyle geniş bir kiralık konut inşa seferberliği başlatılsın!

*Çalışanların tasarruflarını toplumsal önceliklere değil, azami kâr ilkesine göre kullanarak üretim birimlerinin büyük bir bölümünü denetleyen ve bu açıdan demokrasi önünde de bir teh-

dit oluşturan banka ve finans kesimi, çalışanların denetimi altında kamulaştırılsın! Toplumsal kaynakları heder eden borsa kapatılsın!

* Geniş kitlelerce tüketilen mal ve hizmetler üzerindeki dolaylı vergiler kaldırılsın! Sosyal adalet sağlanıncaya kadar vergi yükü, artan oranlı bir gelir ve servet vergileri sistemi yoluyla mülk sahibi sınıflara aktarılsın!

* SSK işçi yönetimine! Sosyal güvenlik kuruluşları, fiili hizmet süresinden bağımsız olarak herkesi kapsayacak ve işsizlik dahil, bütün sigorta türlerini içerecek şekilde birleştirilsin!

* İhtiyaçlarını kanıtlayan küçük tasarrufçular dışında, iç borçların geri ödenmesi durdurulsun!

* Dış borçların geri ödönmesine son! Emperyalist yağmaya karşı borçluların uluslararası arası dayanışması!

* Dış ticaret kamulaştırılsın, döviz işlemleri plân disiplinine tabi kılınsın! Sermaye hareketlerinde konvertibilite kaldırılsın!

* Avrupa Birliği, Avrupa Birliği ile gümrük birliği, Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü gibi bütün emperyalist anlaşma, bütünleşme ve örgütlerden çıkılsın! Dünya emekçi hareketi ve ezilen ülkelerle dayanışma!

* Mali ve ticari sırlara son! Defterler açılsın!

* Sermaye kaçışını ve vergi kaçırmayı önlemek için derhal bir servet kütüğü oluşturulsun!

Devlet mülkiyeti: Toplumsal mülkiyete giden yol

*"Yeni bir kamusal alan" tarifinin imkansızlığı**

SUNGUR SAVRAN

> Bu çözüm, ancak modern üretici güçlerin toplumsal niteliğinin fiilen kabulü ile, dolayısıyla, üretim, mülkedinme ve mübadele tarzlarının üretim araçlarının toplumsallaşmış karakteriyle uyumlulaştırılması ile sağlanabilir. Bu da ancak bir bütün olarak toplumun kontrolü dışındaki her türlü kontrolün ötesine taşmış olan üretici güçlerin, toplum tarafından açıkça ve dolaysız biçimde sahiplenilmesi sonucunda gerçekleşebilir (...) **Proletarya politik iktidarı eline geçirir ve üretim araçlarını devlet mülkiyeti altına alır.** (Friedrich Engels)[1]

Dünya kapitalizminin neredeyse çeyrek yüzyıla uzanan krizine kendi lehine, işçi sınıfı ve emekçiler aleyhine bir çözüm arayan uluslararası burjuvazinin bu amaçla geliştirmiş olduğu yeni-liberal stratejinin ana eksenlerinden biri özelleştirmedir. Bu stratejinin "küreselleşme" ve esnekleştirme türünden öteki ayakları gibi, özelleştirme de açıkça ve dolaysız biçimde bir **sınıf politikası**dır: uluslararası burjuvazinin dünya işçilerine ve emekçilerine genel taarruzu çerçevesinde uygulanan bir politika. Özelleştirme politikasının bu berrak niteliğine rağmen, gerek dünyada, gerek Türkiye'de işçi sınıfı hareketinin ve solun özelleştirme konusunda, yer yer verilen ciddi mücadelelere rağmen tutarlı ve bütünsel bir karşı çıkışı gerçekleştiremediği, saptanması gereken bir olgudur. Elbette, bunda yaklaşık 20 yıldır uluslararası alanda ve Türkiye'de sınıf güç dengelerinin burjuvazi lehine gelişmekte oluşundan, burjuvazinin başarılı propaganda bombardımanına kadar birçok faktör rol oynamıştır. Ama işçi hareketinin ve solun

---

* Bu yazı 6-8 Ekim 1997 tarihlerinde TMMOB tarafından düzenlenen "Kamu Girişmeciliği Sempozyumu"na yazar tarafından sunulmuş olan tebliğin metnidir. Tebliğin **Sınıf Bilinci**'nde yayınlanmasına izin veren Konferans Sekreteryasına ve Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi'ne teşekkür ederiz.

1. F. Engels, **Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm,** çev. Öner Ünalan, Karl Marx ve Friedrich Engels, **Seçme Yapıtlar,** cilt 3, Sol Yayınları, Ankara, 1979, s. 174-175. Buradaki alıntı İngilizcesiyle karşılaştırılarak düzeltilmiştir.

özelleştirmeye tutarlı bir bütünlük içinde karşı çıkamamasının altında daha derine giden, ideolojik ve teorik boyutları olan bir sorun daha yatmaktadır.

Bu sorun doğrudan doğruya, sınıf mücadelesinin ve sosyalizmin bir aracı olarak **devlet mülkiyetinin, sol içinde prestijini son dönemde büyük ölçüde yitirmesi** ile ilgilidir. Uluslararası işçi hareketinin ve sosyalizmin 19. yüzyıl ortalarında yükselişe geçişinden itibaren kapitalist özel mülkiyet karşısında devlet mülkiyetinin sosyalizm açısından gerekli bir araç olduğu fikri hareket içinde yaygın bir kabul görmüştür. Hiç kuşku yok ki, devlet mülkiyetinin bütün tarihsel gelişme boyunca tartışmalı yönleri olmuştur. Özellikle kapitalizm koşullarında devlet mülkiyetinin ne anlama geldiği işçi hareketi içinde büyük teorik ve ideolojik tartışmalara yol açmıştır. Ama 150 yıllık tarih boyunca, uluslararası işçi hareketinin (sosyal demokrasi de dahil olmak üzere) hiçbir kanadının sorgulamadığı bir temel kabul vardır: kapitalist sömürünün ortadan kaldırılmasının yolu üretim araçlarının devlet mülkiyeti altına alınmasından geçmek zorundadır. Bugün derinden derine kuşkular duyulan, örtülü biçimde yıpratılmaya çalışılan ya da açıkça reddedilen temel fikir işte budur. İşçi sınıfı mücadelesinde ve sosyalist hareketin gelişme tarihinde yepyeni bir durumla karşı karşıyayız.

Elbette, tarihsel önem taşıyan bu değişimin ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye farklılaşan özgül nedenleri de vardır. Ama her tür özgül faktörden daha önemlisi, bütün dünyanın işçi hareketini ve sosyalist akımlarını etkileyen, bugüne kadar yaşanmış olan sosyalist inşa deneyimlerinin nihai başarısızlığı olmuştur. Devlet mülkiyetinin genelleşmesi üzerine yerleşmiş olan bu inşa deneyimlerinin iflası, solda devlet mülkiyetinin (ve merkezi planlamanın) bu başarısızlığın esas nedeni ve somut kanıtı olarak görülmesine yol açmıştır.

Bir kez, devletin sınıf karakterinin değiştiği sosyalist inşa döneminde bile devlet mülkiyetinin geçerliliğinden kuşkuya düşerseniz, kapitalizm ve burjuva devleti koşullarında devlet mülkiyetini savunabilmeniz haydi haydi anlamsız hale gelir. Gerek işçi hareketinin, gerekse sosyalist akımların özel mülkiyet karşısında devlet mülkiyetini savunma konusundaki kararlılığını içten içe kemiren bu durum, sonunda özelleştirmeye karşı tutarlı ve bütünsel bir mücadelenin felce uğramasında temel bir faktör haline gelmiştir.

Bildirimizin ana konusunu işte bu yakıcı sorun oluşturmaktadır. Bu bildiride ortaya koymaya çalışacağımız noktaları kısaca şöyle özetleyebiliriz: 1) Modern dünyanın nesnel koşulları altında, kapitalist özel mülkiyetin yerine devlet mülkiyetinin geçirilmesi, işçi sınıfının ve insanlığın kurtuluşu açısından vazgeçilemeyecek yoldur. 2) Devlet mülkiyeti sosyalizme geçişte bir zorunlu önkoşuldur ama kendi içinde devlet mülkiyeti hiçbir biçimde sosyalizm demek değildir. Devlet mülkiyeti ancak toplumsal mülkiyete geçişin bir ilk biçimi olarak anlamlıdır. Devlet mülkiyetini bir fetiş statüsüne yükselten reformist görüşler yanlıştır. 3) Bugüne kadar yaşanan sosyalist inşa deneyimlerinin başarısızlığa uğramasının sorumlusu devlet mülkiyeti (ve planlama) değil, sosyalizme geçişin, bürokratik bir zümrenin hakimiyeti dolayısıyla, toplumsal mülkiyete giden yolun bu ilk ve en alt basamağında takılıp kalmasıdır.

Özel mülkiyet, devlet mülkiyeti, toplumsal mülkiyet

Mülkiyet sorununun tartışılması çok zaman bir hukuki mülkiyet sorununa indirgenir. Oysa toplumların yeniden üretiminde temel bir ekonomik kategori olarak mülkiyet, doğrudan doğruya **toplumun üretici güçleri üzerinde hakimiyet** sorunu ile ilgilidir. Tarih boyunca sınıfların temelini oluşturmuş olmakla birlikte kapitalist üretim tarzında en olgun biçimine ulaşan özel mülkiyet, toplumun üretici güçleri üzerinde **bölünmüş** bir hakimiyetin ifadesidir. Yani toplum kendi üretici güçlerinin bütününe ilişkin kararları toplu halde veremez: bu kararlar özel mülkiyete sahip olan kişi, grup ve sınıflarca kendi çıkarlarına uygun olarak verilir. Burada **çifte bir hakimiyet** ile karşı karşıyayız: toplumun varolan üretim araçları üzerinde özel mülkiyet yoluyla kurulan hakimiyet, aynı zamanda, mülkiyeti elinde tutanların, mülksahibi sınıfların, doğrudan üreticiler üzerindeki hakimiyetinin de anahtarıdır.

Kapitalist özel mülkiyet, herşeyin alınıp satılabilir bir meta haline geldiği bir toplumda üretimin, esas olarak, **kapitalist sınıfın çıkarları,** yani artı-değer (kâr) üretimi ve sermaye birikimi doğrultusunda belirlendiği bir toplumdur. Üretim araçlarının mülkiyetinden yoksun büyük çoğunluğun sömürülmesine ve ezilmesine yol açan bu sisteme son verilebilmesi için, **bütün toplumun çıkarlarına** uygun bir üretime nasıl geçileceği sorusu, işçi ve emekçi sınıflardan yana bütün politik ve düşünsel akımların esas sorunu olmuştur.

Elbette "bütün toplumun çıkarları" bir soyutlamadır. Elbette kapitalistlerin varlığı sona erse bile, her bir bireyin, toplumsal grubun, bölgenin vb. farklı nicelik ve nitelikte ihtiyaçları olacaktır. Bu ihtiyaçların toplumun kaynakları temelinde farklı ölçülerde karşılanması için belirli **kararlar** vermek gerekecektir. İşte "bütün toplumun çıkarları" kavramı burada anlamlıdır. Özel mülkiyetin varolduğu koşullarda, bu kararları esas olarak kapitalistler verir. Özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıyla bu kararların verilmesine herkesin katılmasının önü açılır. Böylece, aralarında ihtiyaçlar bakımından ne kadar fark olursa olsun, toplumun bütün birey, grup ve bölgelerinin ihtiyaçlarının **birinci elden** göz önüne alınması mümkün hale gelir. Yani özel mülkiyetin üretici güçler üzerinde hakimiyet konusunda yarattığı dışlayıcılık ortadan kalkar. İşte herkesin herşeye hep birlikte karar verdiği, bu kararların her birey, grup ve bölgenin ihtiyaçlarının, belirli önceliklere tabi olarak da olsa, karşılanmasına dönük olduğu bir durumda "bütün toplumun çıkarları"nın belirleyici olduğu söylenebilir. Bunun için yapılması gereken açıktır: toplumun her unsuruna üretici güçler üzerinde hakimiyet getirecek bir **toplumsal mülkiyete** geçmek. Kapitalizm koşullarında üretim araçlarından bütünüyle koparılmış olan doğrudan üreticilerin üretim araçları üzerinde yeniden söz hakkına sahip olmasını sağlayacak bir yeni mülkiyet biçimidir toplumsal mülkiyet.

Toplumsal mülkiyet, başkalarının emeğini mülk edinerek yaşamayan bütün insanlara toplumsal üretime ilişkin söz hakkı veren mülkiyet tarzı olarak tanımlandığında, ortaya çıkan soru şudur: bu tür mülkiyetin somut biçimi ne olabilir? Hangi toplumsal kurum ve düzenlemeler, bütün topluma üretici güçler üzerinde söz hakkı tanır?

Bu soruyu cevaplayabilmek için kapitalizmin iki yüzyıllık bir gelişme sonucunda üretici güçleri taşıdığı aşamayı ele almak gerekiyor. Kendinden önceki bütün üretim tarzlarından farklı olarak **kapitalizm üretici güçleri sistematik olarak toplumsallaştırır.** Çok sözü edilen ama içeriği kesin-

likli biçimde tanımlanmayan bu kavramı biraz deşmekte yarar var. Üretici güçlerin toplumsallaşmasının birinci adımı **toplumsal işbölümüdür:** "insanlar ne tarzda olursa olsun birbirleri için çalışmaya başladıkları andan itibaren emekleri de toplumsal bir biçim almış demektir."[2] Bütün ihtiyaçlarını aile içinde ya da köy çapında yapılan üretim aracılığıyla karşılayan insanlar topluluğundan farklı olarak, kapitalizm altında herkes bütün ihtiyaçlarını artan ölçüde başkalarının üretiminin ürünleriyle karşılar. İkinci adım **elbirliğidir (kooperasyon):** geçmişte, istisnalar dışında, bütün üretim süreçleri (bazen birkaç yardımcı kullansa da) esas olarak bireyin yürüttüğü faaliyetler biçiminde ortaya çıkarken, ister tarımsal, ister sınai ürün, ister hizmet olsun, bütün ürünler bireyin doğrudan ürünü iken, kapitalizm teknik bir işbölümü içinde yüzlerce binlerce işçiyi bir tek üretim sürecinin bütünlüğü içinde bir araya getirerek birbirine bağlar, artık her ürün ve hizmet sayısız üreticinin ortaklaşa emeğinin ürünüdür. Elbirliğinin beraberinde getirdiği şey, üretimin çeşitli edimlerinin gerektirdiği sayısız kararın tek bir otoritenin iradesine bağlanmasıdır. Bu iki temel adıma daha sonra başkaları eklenir: dikey ve yatay bütünleşme, farklı üretim süreçlerinin tek bir karar mekanizması altında toplanmasını sağlar; sermayenin holding biçimini alması ("konglomera") teknik anlamda birbirinden bütünüyle kopuk alanların tek bir karar sürecine tabi kılınması sonucunu doğurur; karteller farklı karar odaklarının iradesinin ortaklaşmasını getirir; bankalar ve borsa başta olmak üzere finans sistemi bütün sektörleri birbirine görünmez bağlarla bağlar. Bütün bunların sonucu şudur: **toplumsal üretimin bütünü kaçınılmaz nesnel bağlarla birbirine bağlanır; herhangi bir noktada alınan herhangi bir karar kaçınılmaz olarak başka noktalarda dalga dalga etkiler yaratır.** Kapitalist toplumun üretici güçleri sanki tek bir dev makina halini almıştır.

Bu koşullar altında bütün topluma söz hakkı sağlayacak mülkiyet biçimi olarak toplumsal mülkiyet ancak üretici güçlerin bütününün birlikte tasarrufuna yaslanırsa gerçek bir temele kavuşabilir. "Modern evrensel ilişkilerin bireyler tarafından kontrol edilebilmesi ancak hep birlikte kontrol edilmesiyle mümkündür." Çünkü "bu mülkedinme herşeyden önce mülkedinilecek nesne, yani üretici güçler tarafından belirlenir; bunlar ise bir bütünselliğe evrilmiştir ve sadece evrensel bir ilişkiler ağı içinde varolabilirler."[3] Sadece bütün hakkında karar verebilen bir birey, grup ya da bölge, kendi kaderi hakkında söz söylüyor demektir, çünkü varolan, "şeyler tarafından dayatılan bir karşılıklı bağımlılık sistemi"dir.[4]

Öyleyse **bütün toplum bütün üretim araçlarını hep birlikte mülkedinmelidir.** Üretici güçlerin sonuna kadar toplumsallaştığı, her sürecin ve faaliyetin birbirine bağlandığı, bütün kaderlerin karşılıklı bağımlılık içine girdiği bir dünyada toplumsal mülkiyetin ilk koşulu budur. Peki bütün toplum bütün üretim araçlarını hep birlikte nasıl, **hangi somut biçim altında** mülkedinebilir? Bu soruya farklı düzeylerde cevap vermek gerekiyor. Bir ilk aşamada iki soyutlama yapacağız: birincisi, dünyada çok sayıda ülke olduğu gerçeğini parantez içine alarak, sözünü ettiğimiz kapitalist toplumu yalıtılmış biçimde inceleyeceğiz; ikincisi, devletin sınıfsal olarak, bütün doğrudan üreticilerin ortak çıkarını temsil ettiğini varsayacağız. Bu

2. K. Marx, **Kapital,** cilt 1, çev. Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, 1986, s. 87. Buradaki alıntı Fransızca çeviri ile karşılaştırılarak düzeltilmiştir.
3. K. Marx / F. Engels, **The German Ideology**, International Publishers, New York, 1969, s. 66-67.
4. K. Marx, **Kapital,** a.g.y., s. 123. Buradaki çeviri, Marx tarafından onaylanmış olan Fransızca çeviriden yapılmıştır.

varsayımları daha ilerideki aşamalarda teker teker kaldırarak sonuçlarını ayrıca ele alacağız.

Bu iki temel varsayım altında, bütün toplumun bütün üretim araçlarını hep birlikte mülkedinmesinin tek bir yolu olduğu açıktır: devlet mülkiyeti. Çünkü birey, grup ve bölgelerin çıkarlarının ötesinde **bütün toplumun ortak işlerini yürütebilecek, bütün toplumun etkileyebileceği ve bütün toplumu etkileyebilecek tek toplumsal organ** devlettir.

Burada bir parantez açalım. Toplumsal mülkiyete giden yolda devlet mülkiyetinin önkoşul olarak belirmesine yol açan nesnel faktörün geniş ölçekli sanayi temelinde yükselmiş olan modern üretici güçlerin bütünselliği olduğunu görmüş bulunuyoruz. Geçmişin küçük ölçekli üretimi temelinde yükselen anarşist ütopyadan ya da günümüzün sol liberal atmosferinden etkilenerek yerelliği, özerkliği vb. özgürlük ve demokrasiyle özdeşleştirmeye yatkın düşünce akımları, buradaki akıl yürütmeyi kabul etmek zorunda kalsalar bile, şöyle bir itirazda bulunabileceklerdir: "ama biz kapitalizmin üretici güçlerini neden başlangıç noktası olarak alalım?" Buna verilecek cevap yalındır: gerçek toplumsal mülkiyetin tarihsel önkoşulu bütün bireyleri birbirine bağlayan ve özel mülkedinmeyle bağdaşmayan toplumsallaşmış üretici güçleridir. Üretici güçlerin her bölünmesi, mülkiyet biçimlerinde de bölünmüşlüğü, yani özel mülkiyeti anlamlı hale getirir. "...ancak büyük sanayi ile birliktedir ki özel mülkiyetin ilgası mümkün hale gelir."[5]

Eğer bu söylenenler doğruysa, devletin berisinde kalan her tür mülkiyet biçimi, kendi mikro düzeyinde ne kadar kolektif, ortaklaşa ve demokratik olursa olsun, yine de **üretici güçler üzerinde bölünmüş bir hakimiyetin** taşıyıcısıdır. Elbette ücretli emeğin ilga edildiği bir toplumda bu hakimiyet bir sınıf hakimiyeti anlamına gelmez. Ama hakimiyetin bölünmüşlüğü, üretim araçları üzerindeki hakimiyetin **toplumsal değil sektörel** olmasına yol açar. Bunun anlamı şudur: doğal, toplumsal, ekonomik, coğrafi vb. sayısız nedenle, çeşitli işletmeler, sanayiler, bölgeler vb. arasında varolan farklılıklar sonucunda, belirli gruplar ve bölgeler ötekilere karşı **hak edilmemiş, bütünüyle rastlantısal üstünlükler** elde ederler. Dolayısıyla, sınıf hakimiyetinin varolmadığı durumda bile, devlet mülkiyetinin berisinde kalan kolektif/ortaklaşa mülkiyet biçimleri sosyalist bir toplumda arzu edilemeyecek iki sakınca yaratır: **demokratik kontrol yokluğu ve eşitsizlik.**

Bu söylenenleri sayısız örnekle somutlamak mümkündür. Biz özelleştirme karşısında güncel olarak tartışılan bazı çözüm önerilerine ilişkin birkaç örnekle yetinelim. Büyük üretim birimlerinin mülkiyetinin orada çalışan işçilere devredilmesi bazılarına çok demokratik gelebilir. Oysa, bu tür mülkiyet, en demokratik özyönetim yöntemleriyle birleştirilse dahi anti-demokratiktir. Ekonominin toplumsallaşması dolayısıyla her sektörün birbirine karşılıklı bağımlılığı, tek bir işçi kolektifinin büyük üretim araçları üzerindeki kontrolünü son derecede anti-demokratik kılar. Erdemir'i ya da Petkim'i o işletmelerde çalışan işçilere devrederseniz, onların kendi sektörel çıkarları temelinde alacakları kararlar, bu kararlardan bütün bir toplum etkileneceği için, toplumun geri kalan bölümü için gayet anti-demokratik bir nitelik taşır. Demir çeliğin ya da petrol ürünlerinin fiyatlarının ya da üretim miktarlarının bütün ekonomiye dalga dalga ne kadar büyük etkilerde bulunacağı düşünülürse, bu konulardaki kararların toplum çapın-

5. K. Marx / F. Engels, **The German Ideology**, a.g.y., s. 64.

da, demokratik bir tartışmadan sonra verilmesi gerektiği açığa çıkar. Ayrıca, her işletme, içinde bulunduğu sektörün ötekiler karşısındaki durumu ya da aynı sektör içindeki diğer işletmeler karşısındaki konumu dolayısıyla işçi kolektifinin iradesinden, çalışmasından vb. bağımsız olarak belirli avantaj ya da dezavantajlara sahiptir. Dolayısıyla, her işletmenin mülkiyetinin orada çalışan işçi kolektifine verilmesi ekonomi çapında eşitsizliği kaçınılmaz hale getirir.

İkinci örnek yerellikle ilgilidir. Son dönemde yerellikle demokratiklik arasında, hiçbir haklı gerekçesi olmayan bir özdeşlik kurmak son derecede yaygın hale gelmiştir. Bunun bir örneği olarak diyelim ki, işçi emekçi iktidarı altında, Antalya ve civarının bütün yeraltı ve yerüstü kaynaklarının ve turizm tesislerinin mülkiyeti merkezi devlete değil de, daha demokratik olacağı gerekçesiyle Antalya belediyesine verildi. Bu tür bir çözüm, yine hem anti-demokratiktir, hem eşitlikçiliğe aykırıdır. Anti-demokratik olduğunu görmek için Antalya yöresinin Türkiye'nin en güzel kıyı şeritlerinden biri olduğunu hatırlamak yeter. Eğer Antalya halkı, en demokratik yöntemlerle bile olsa, gelirini yükseltmek amacıyla, belediyesi aracılığıyla bütün kıyı şeridini beton otellerle doldurmaya, orman alanlarını tahribe vb. dayanan bir gelişme stratejisine karar verirse, bu, Türkiye'nin öteki bölgelerinde yaşayan insanların aleyhine bir yöneliş olacaktır ve onların bu konuda verilecek kararlara katılamaması derin bir biçimde anti-demokratiktir. Ortaçağ'da Antalya bölgesinde alınacak kararları yöre halkının alması son derecede demokratik olabilirdi çünkü bütün insanların kaderi henüz toplumsallaşmanın sonucunda birbirine bağlanmamıştı. Ama bugün durum farklıdır. Dolayısıyla, merkezileşme aynı zamanda demokratikleşme olabilir. **Yerellikle demokrasi, merkezilikle anti-demokratiklik arasında hiçbir zorunlu ilişki yoktur.** Ayrıca, Antalya halkı, örneğin Tokat halkına göre doğal coğrafi avantajlara sahip olduğuna göre yerel çözüm derin bir eşitsizliğin sürgit devam etmesine yol açacaktır.

Nihayet, son örnek olarak ünlü "sivil toplum örgütleri"ne geliyoruz. Büyük kafa karışıklığına yol açan ve bilim dışı bir kategori olan bu kavramın içeriğini biz kâr amacı taşımayan devlet dışı kuruluşlarla sınırlayalım. (Aksi takdirde düpedüz kapitalist özel mülkiyeti tartışmaya geri döneriz.) Bu durumda hayır kurumlarından meslek örgütleri ve sendikalara kadar birçok kuruluş bu kategori altında toplanabilir. Sorunu iki düzeyde ele alabiliriz. Önce toplumda özel mülkiyetin bütünüyle ortadan kalkmış olduğu bir durum düşünelim. Diyelim bir sendika kendi üyeleri için kendi mülkiyetinde bir hastane işletiyor. Bunun, halkın geri kalan bölümünü dışlaması dolayısıyla, ne demokratik olduğu söylenebilir, ne de eşitlikçi. Çünkü yukarıda belirtilen nedenlerle sektörler arasında gelir vb. farklılıkları varsa, belirli sendikaların üyeleri diğer sendikaların üyelerine ve halkın örgütsüz katmanlarına göre ayrıcalıklı hale geleceklerdir.

İkinci bir aşamada, "sivil toplum örgütleri"ni kapitalist özel mülkiyetin varlığını sürdürmekte olduğu bir bağlamda ele alırsak, durum daha da vahim hale gelir. Bu düzeyde, bir önceki durumda varolan sektörel eşitsizliğin üzerine bir de sermayeye tâbiiyet eklenir. Çünkü "sivil toplum örgütleri" tanım gereği kendi faaliyetleri aracılığıyla parasal kaynak üretemeyen, yani hizmetlerini meta olarak satmayan kuruluşlar olduklarından hep bir mali desteğe ihtiyaç duyacaklardır. Kapitalist özel mülkiyetin olduğu yerde para burjuvazidedir. O zaman "sivil toplum örgütleri" (çok zengin bazı sendikalar vb. dışında) sürekli olarak büyük sermayenin eline bakmak zorunda kalacaklardır. Bu da bir hakimiyet-tâbiiyet ilişkisi yaratacak-

tır. Bunun milyonlarca canlı örneğini vermek mümkündür. Tek örnekle yetinelim: bırakın sağlık ya da eğitim gibi alanları, sanatın bile "sivil toplum kurumları"na terkedilmesinin, devletin mali desteğinden yoksun kılınmasının sanatı nasıl sermayeye tâbi hale getirdiği, bugün Türkiye'de de bir kanser gibi yayılan "sponsor" sistemiyle ortaya çıkmaktadır. "Parayı veren düdüğü çalar": bu sistem, kaçınılmaz olarak, burjuvazinin çıkarlarıyla uyuşan, uysal bir sanat yaratır.

Öyleyse, kooperatif ya da işletme ölçeğinde mülkiyetin, belediye ya da başka tür yerel çözümlerin ve "sivil toplum örgütleri"ne dayanan çözümlerin, toplumsal hayatın nesnel özellikleri dolayısıyla kaçınılmaz olarak anti-demokratik ve eşitliğe aykırı olduğu ortaya çıkıyor. Sonucu genelleştirerek ifade edelim: son dönemde solda yaygın olan, **devlet mülkiyetinin dışında "yeni bir kamusal alan" arayışı beyhude bir çabadır.** Bu arayışın bugüne kadar bir arayış olmaktan öteye geçememesi, taraftarlarının bu "yeni kamusal alan"ın içerigine ilişkin en ufak bir açılım yapamaması, yapılan açılımların da kaçınılmaz olarak "piyasa sosyalizmi" yönünde olması bir raslantı değildir. Üretici güçlerin ve toplumsal hayatın 20. yüzyılın sonunda bütün birey, grup, sektör ve bölgeleri sıkı sıkıya birbirine bağlamış olmasının, yani üretici güçlerin toplumsallaşmasının, toplumsal hayatın tamamını tek bir bütün haline getirmiş olmasının **kaçınılmaz** bir sonucudur. Eğer "yeni bir kamusal alan" gerçekten tanımlanabilseydi, bu ilerici bir çözüm değil, eşitsizliğe ve anti-demokratikliğe boyun eğen bir çözüm olurdu.

Öyleyse, devlet mülkiyeti dışındaki öteki bütün kolektif/ortaklaşa mülkiyet biçimleri, **özel mülkiyet ile toplumsal mülkiyet arasında melez biçimler**dir. Tekrarlamak pahasına söyleyelim: devlet mülkiyeti elbette kendi başına toplumsal mülkiyetin en üst evresi, en olgun biçimi değildir. İşçi ve emekçilerin devlet iktidarını elinde tuttuğu bir durumda bile **devlet mülkiyeti toplumsal mülkiyetin en alt biçimidir.** Ama bir biçimidir. Oysa devlet mülkiyetinin berisinde kalan kolektif/ortaklaşa mülkiyet biçimleri, katışıksız biçimde toplumsal mülkiyetin bir biçimi değildir. Özel ile toplumsalın arasında bir noktada yer alır.

Bunu söylemekle sosyalizme geçiş aşamasında bu tür katışık mülkiyet biçimlerinden yararlanılamayacağını, herşeyin devlet mülkiyeti altına alınması gerektiğini söylemiş olmuyoruz. Kooperatifler, belediye işletmeleri ve kurumları, toplumsal dayanışma örgütleri ve benzerleri, elbette sosyalizmin inşasında somut alanların doğasına bağlı olarak bir rol oynayacaktır. Söylenen sadece şudur: bunların, devlet mülkiyetine oranla, toplumsal mülkiyete daha yakın biçimler olduğu konusunda bir yanılsamaya kapılmamak gerekir.

Kapitalizm koşullarında devlet mülkiyeti

Yukarıda sorunu yalınlığı içinde inceleyebilmek amacıyla yaptığımız iki soyutlamadan ilki, devletin işçi ve emekçilerin iktidar aracı olduğuydu. Bu varsayım altında sosyalizmin inşası koşullarında devlet mülkiyetinin toplumsal mülkiyetin ilk basamağı olduğunu gördük. Şimdi bu varsayımı kaldırarak, devletin burjuvazinin sınıf hakimiyet aracı olduğu bir durumda, devlet mülkiyetinin işçi ve emekçilerin kısa vadeli çıkarları ve kurtuluşları açısından ne anlama geldiğine değinmemiz gerekiyor.

Devlet iktidarının burjuvazinin elinde, toplumsal organizmanın bütününün ise sermaye birikiminin mantığına ve yasalarına tâbi olduğu bir du-

rumda, yani **kapitalizm koşullarında, devlet mülkiyeti kapitalist mülkiyetin bir türevi olmaktan öteye geçemez.** "Ne hisse senetli şirketlere ve tröstlere, **ne de devlet mülkiyetine** dönüşüm, üretici güçlerin kapitalist doğasına son veremez."[6] Bunun nedeni açıktır: burjuva devleti mücadelelerin sonucu olarak emekçi sınıfların çıkarları doğrultusunda bazı tavizler vermek sorunda kalsa da, son tahlilde ve esas olarak sermayenin çıkarlarını, sermaye birikimin ihtiyaçlarını karşılar. Bu yüzden de devlet mülkiyeti altındaki işletmeler de, belirli tadilatlarla birlikte, esas olarak kapitalizmin mantığına tabidir; bu işletmelerde çalışan işçiler de aynen özel sektörde olduğu gibi artı-değer üretmekte ve sömürülmektedirler.[7] Bütün bunlardan dolayı, burjuvazinin hakimiyeti altında, kapitalizm koşullarında devletleştirmeyi ya da kamulaştırmayı "sosyalizm" gibi sunan akımlar sosyalizm adına büyük bir günah işlemektedir.

Ulaşmış olduğumuz bu sonuç, kapitalizm koşullarında devlet mülkiyeti ile özel mülkiyet arasında **kayıtsız** kalmamız gerektiği anlamına mı gelir? Kapitalizm koşullarında devlet mülkiyetinin kapitalist mülkiyetin bir türevi olduğunu doğru biçimde saptayan birçok insan, buradan hareketle bu soruya evet cevabını vermektedir. Kalkış noktası doğru, sonuç yanlıştır: **kayıtsızlık sözkonusu olamaz!** Emeğin kurtuluşundan yana olanların tercihi, kapitalizm koşullarında bile özel mülkiyete karşı devlet mülkiyetidir.

Bunun temelinde, reformist görüşlerin savunduğu gibi, kapitalist toplum çerçevesinde devletin burjuvalarla işçiler-emekçiler arasında tarafsız bir çekişme alanı olması yatmaz. **Devlet taraflıdır, burjuvaziden yanadır.** Emeğin kurtuluşundan yana olanların herşeye rağmen devlet mülkiyetini tercih etmesinin nedenleri başkadır.

Bu nedenler temel olarak ikiye ayrılır. Birincisi, işçi ve emekçilerin kapitalizm koşullarındaki kısa vadeli çıkarlarıyla, öteki ise sosyalizme geçişin ihtiyaçlarıyla ilgilidir. İlki açısından, ayrıntıya girmeden söylenmesi gereken şudur: kapitalizmde hem özel, hem de devlet mülkiyetinin kapitalist mülkiyet karakteri taşıması ikisi arasında kayıtsız olmak için bir neden değildir. Nasıl hukuksuzluk ve keyfilik karşısında burjuva hukukunun birçok hükmüne sahip çıkıyorsak ya da her ikisi de burjuvazinin hakimiyet biçimleri olduğu halde burjuva parlamenter sistem ile faşizm arasında ayırım yapıyorsak, kapitalizmin sınırları içinde bile, özel mülkiyet ile devlet mülkiyeti arasında kayıtsız kalamayız. Burada, devlet mülkiyetinin işçilerin, yoksul köylülerin, kent emekçilerinin ve yoksullarının, emeklilerin, kadınların ve gençlerin, yani toplumun bütün ezilen sınıf ve katmanlarının kısa vadeli çıkarları açısından özel mülkiyete tercih edilmesinin gerekliliğinin sayısız nedenini anlatmak mümkün değil. Ama bu sayısız nedenin altında devlet mülkiyetini özel mülkiyetten ayıran iki temel özellik yatar: birincisi, özel sermaye, piyasanın, rekabetin ve sermaye birikiminin yasalarına çok daha doğrudan tâbi iken, devlet işletmeleri, devletin üretilen toplam toplumsal değerin önemli bir bölümünü devlet geliri olarak kullanma kapasitesi dolayısıyla, bu yasalar karşısında çok daha korunaklı bir konuma sahiptir; ikincisi, kapitalist özel mülkiyet (anayasalarda

6. F. Engels, **Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm,** a.g.y., s. 173-174. Vurgu bizimdir. Çeviri İngilizcesiyle karşılaştırılarak düzeltilmiştir.

7. **"Devletin kendisinin kapitalist üretici olduğu durumda,** örneğin madenlerin , ormanların vb. işletilmesinde, ürünü bir 'meta'dır ve dolayısıyla bütün öteki metaların sahip olduğu özgül niteliğe sahiptir." Karl Marx, "Notes marginales pour le 'Traité d'Economie Politique' d'Adolphe Wagner", Le Capital, Livre I, tome III, Editions Sociales, Paris, 1973, s. 248. Vurgu bizim.

ve yasalarda ne yazarsa yazsın) doğası gereği, üretici güçler üzerinde mutlak bir hakimiyet içerir, mülksahibinin yetkisine (ağır kriz dönemleri dışında) ortak kabul etmezken, devlet, doğası gereği, bütün toplumu yönetmek zorunda olduğu için, onun mülkiyetindeki işletmeler işçi ve emekçilerin çıkarlarına çok daha fazla taviz vermek **zorunda** kalır.

Devlet mülkiyeti uzun vadeli bir bakış açısı ile de özel mülkiyete tercih edilmelidir. İşçi sınıfı iktidarı ele aldığında, ekonomiyi toplumun emekçi çoğunluğunun çıkarları yönünde derhal seferber edebilmesi ve planlamanın ilk adımlarını atabilmesi açısından, kapitalizm koşullarında üretim ve dolaşım araçlarının geniş bir bölümünün zaten devlet mülkiyeti altına girmiş olması büyük bir avantaj yaratır. İktidar ele geçirildikten sonra bile kamulaştırma ülke çapında ve uluslararası alanda çapraşık etkileri olabilecek zorlu bir süreçtir. Dolayısıyla kapitalizmden devralınacak kamu sektörü işçi-emekçi iktidarı için politik maliyet içermeyen bir **sıçrama tahtası** oluşturacaktır.

Biri kısa, öteki uzun vadeli bu iki mülahazaya, ayrıca, uzun sınıf mücadeleleri ve sosyalist inşa deneyimlerinin rekabeti sonucunda eğitim, sağlık, konut, belediye hizmetleri gibi sosyal hizmetlerin devlet aracılığıyla sunuluşunun çok daha dayanışmacı bir nitelik taşımasını, işsizlik sigortası ve yoksullara yardım gibi programların sosyal adalet bakımından oynadığı olumlu rolü (genellikle "sosyal devlet" olarak tanımlanan faaliyetleri) de eklemek gerekir.

Bütün bunlar devlet mülkiyetinin kapitalizm koşullarında kapitalist mülkiyetin bir biçimi olduğunu bize unutturmamalıdır. Her kim ki özelleştirmeye karşı mücadeleyi "KİT'ler halkın malıdır!" şiarına yaslandırmaya girişirse, o halkı aldatmaktadır!

Bir fetiş olarak devlet mülkiyeti

Evet, kapitalizm koşullarında bile emekçi sınıfların çıkarları gereği devlet mülkiyetini tercih etmek gerekir. Evet, sosyalizm ancak devlet mülkiyetinin üzerinde yükselebilir. Ama devlet mülkiyeti ne emekçilerin kurtuluşudur, ne de sosyalizm. Devlet mülkiyetini, onu çevreleyen sınıfsal, toplumsal ve politik koşullardan soyutlayarak yüceltmek yanlıştır. Devlet mülkiyeti bir fetiş değildir. Ancak toplumsal mülkiyete geçişin bir dolayımı, bir ilk biçimi olduğu ölçüde işçilerin ve emekçilerin kurtuluşunun bir aracı olabilir.

Kendi içinde dondurulmuş ve öteki toplumsal koşullardan yalıtılmış devlet mülkiyeti, emeğin kurtuluşu açısından bakıldığında üç temel sınırla karşı karşıyadır.

1) Devletin sınıf karakteri değişmeden, yani **iktidar burjuvazinin elinden işçi ve emekçi sınıflara geçmeden önce, devlet mülkiyetindeki işletmeler de hala burjuvazinin birer hakimiyet aracıdır.** Bu konuya zaten değinmiş olduğumuz için ayıntıya girmek gerekli değildir.

2) **Devlet mülkiyeti, aynen özel mülkiyet gibi ulusları ve halkları karşı karşıya getirir.** Burada yukarıda sorunu yalınlığı içinde inceleyebilmek için yaptığımız ikinci varsayımı da kaldırıyoruz. Kapitalist toplum dünya çapında ele alındığında, **çok sayıda devlet** arasında bölünmüş durumdadır. Kendini "ulusal" olarak tanımlayan (aslında çoğunlukla bir hakim ulusla bir ya da daha fazla ezilen ulusu bir araya getiren) bu devletler de, aynen ulusal sermaye grupları gibi, birbirleriyle dünya ekonomisinin bağrında rekabet halindedir. Devlet işletmeleri (Fransa'da Renault ya da

Alcatel, İtalya'da IRI şemsiyesi altında toplanmış KİT'ler, bütün Avrupa ülkelerinin havayolu şirketleri vb.) aynen tekelci özel sermaye gibi dünya ekonomisinde ulusal çıkarlar adına rekabet eden kapitalist şirketlerdir.

Bu devletlerin her birinde işçi sınıfı ve emekçiler iktidarı ele geçirseler ve kapitalizmi ortadan kaldırsalar bile, sorun nitelik değiştirir ama bütünüyle ortadan kalkmaz. Bir sosyalist devletler topluluğunda da, başlangıçta, kapitalizmin uzun tarihsel gelişmesinden miras alınan ağır eşitsizlikler olacaktır. Bu durumda, her sosyalist devletin kendi üretim araçlarını kendi mülkiyetinde tutması, zengin ile yoksulun eşitsizliğinden başka bir anlama gelmez. Çarpıcı bir formül kullanacak olursak, yukarıda açıklandığı gibi (bkz. Antalya/Tokat örneği), belediye iktisadi işletmeleri (BİT'ler) ülke çapında ne anlam taşıyorsa, KİT'ler de dünya çapında o anlamı taşır.

3) Bütün bunlar aşılsa bile, **devlet mülkiyeti kendi başına alındığında doğrudan üretici ile üretim araçları arasındaki kopukluğu bütünüyle ortadan kaldıramayacağı, ikisinin tarihsel birleşmesini en olgun biçimiyle sağlayamayacağı için, emeğin kurtuluşu için yeterli değildir.** Bu nokta, bu yazının başından beri kullandığımız terimlerle de ifade edilebilir: devlet mülkiyeti, doğrudan üreticilerin hep birlikte üretici güçler üzerindeki hakimiyeti anlamında toplumsal mülkiyetin en alt, en ilkel biçimidir.

Burada artık ilk iki noktaya ilişkin sınırlamaları geride bıraktığımızı varsayıyoruz. Yani devlet artık işçilerin ve emekçilerin iktidarını temsil ediyor. Ulusların karşı karşıya gelmesi de sözkonusu değildir: mülkiyet, diyelim ki, bir dünya sosyalist cumhuriyetler federasyonunun mülkiyetidir. Bu durumda bile, devlet mülkiyeti toplumsal mülkiyetin en olgun biçimine kavuşması anlamına gelmez.

Bunun nedeni, devletin kendisinin, işçi devletinin bile, kısmen de olsa, bir toplumsal işbölümüne dayanması ve bunu yeniden üretmesidir. Bir yanda doğrudan üreticiler, bir yanda ise devletin günbegün işlerini yürütmekte uzmanlaşmış bir memurlar ordusu sözkonusudur. Bu haliyle, işçi devleti bile doğrudan üreticinin üretim araçları üzerinde dolaysız bir kolektif hakimiyet kurmasının önünde yabancılaştırıcı bir engeldir. Demek ki, toplumsal mülkiyet devlet mülkiyetinin ötesinde başka koşulları gerektirir. Bunları ayrıntıya girmeden dört ana grupta toplayabiliriz:

a) Merkezi planlama: Modern üretici güçlerin toplumsal karakteri artık kendini tekil ülkelerin de ötesinde dünya çapında ortaya koyuyor. Dolayısıyla, bütün ekonomik ve ekonomi dışı sektörlerin farklı düzeylerde birer parçası olduğu bu dev uluslararası mekanizmanın merkezi olarak planlanması, doğrudan üreticilerin kendi kaderleri hakkında söz söyleyebilmelerinin ilk koşuludur. Bu planlamanın zamanla dünya çapında düzenlenmesi gerekiyor. Ancak bu koşul gerçekleştiği takdirde, yani her ülkenin üretici güçlerinin gelişmesi konusunda başka ülkelerin emekçilerinin sözü olduğu gün, gerçek bir toplumsal mülkiyete adım atılmış demektir.

b) İşçi demokrasisi: Geçmişin tipik doğrudan üreticisi, küçük köylü ya da zenaatkârdı. Üretici güçlerin toplumsallaşmamış olduğu bir dünyada, bu doğrudan üretici ile üretim araçları arasındaki birlik tekil üretim süreci düzeyinde kurulabiliyordu. Bugün doğrudan üretici ile üretim araçlarının birliğinin yeniden tesisi, ancak bir koşulla sağlanabilir: bütün doğrudan üreticilerin bütün ekonomiye hep birlikte hakimiyeti. Bu ise farklı ihtiyaç ve çıkarlarını karşılayabilmek için farklı tercihlerini demokratik biçimde ifade olanağına sahip işçi ve emekçilerin farklı plan alternatiflerin-

den birini seçebileceği bir işçi demokrasisini gerektirir. **İşçi demokrasisinin olmadığı yerde, toplumsal mülkiyet olamaz.** Yani demokrasi sorunu sosyalizm için ne bir ahlak sorunudur, ne de burjuva demokratlarına hoş görünme sorunu. Sınıfsız topluma geçiş açısından işçi demokrasisi nesnel, neredeyse ekonomik bir zorunluluktur.

c) Özyönetim: Üretici güçlerin dünya çapında toplumsallaşması, tekil üretim süreçlerine özgü kararların varolmadığı ya da önemli olmadığı anlamına gelmez. Bu tür kararlar sözkonusu olduğu ölçüde ve sadece onlarla sınırlı olmak üzere, bütün üretim ve hizmet birimlerinin **bir süreç içinde** özyönetime geçmesi, toplumsal mülkiyetin olgun biçimini alışının bir başka koşuludur. Elbette, özyönetimin kararları demokratik-merkezi planın kararlarıyla kuşatılmıştır.

d) İşbölümünün aşılması: Mülkiyetin gerçek anlamda toplumsallaşması, bütün insanların bütün süreçlere erişebilirliğinin sağlandığı anda ortaya çıkacaktır. Bu ise herşeyden önce **toplumsal işbölümünün,** yani bireylerin toplumsal işlev bakımından farklı konumlarda yer almasının ortadan kaldırılmasıyla mümkündür. Ancak bu temelde uzun bir tarihsel süreç sonunda **teknik işbölümü** de ortadan kalkabilir. Dikkat edilirse, burada bütün bireylerin bütün işleri yapmasından değil, bütün işlerin bütün bireyler için **erişilebilir** olmasından söz edilmektedir. Yani burada ütopik bir görüş sözkonusu değildir. İşte toplumsal işbölümü kalktığında, nihayet devlet toplumla üretici güçler arasında yabancılaştırıcı bir dolayım olmaktan çıkacak, toplum bütün üretim araçlarını hep birlikte sahiplenmiş olacaktır.

Sosyalist inşa deneyimleri üzerine

Bu söylenenler bize, devlet mülkiyeti (ve merkezi planlama) üzerinde yükselen sosyalist inşa deneyimlerinin neden başarısızlığa uğradığının da anahtarını vermektedir. Evet, bu ülkelerde, en başta da Ekim devriminin çocuğu Sovyetler Birliği'nde, burjuvazinin iktidarına ve kapitalist özel mülkiyete son verilmiş, "proletarya politik iktidarı eline geçir(miş) ve üretim araçlarını devlet mülkiyetine dönüştür(müştür)". Böylece, toplumsal mülkiyete geçişin ilk tarihsel koşulu gerçekleşmiş olmaktadır. Bu ülkeler, burjuvazinin yeniden iktidara gelmesine ve kapitalizmin restorasyonuna engel olduğu, işçi ve emekçilere kapitalizm koşullarında kalıcı biçimde elde edilmesi olanaksız kazanımlar getirdiği ölçüde, birer işçi devleti haline gelmiştir. Ama süreç bu noktada donmuş, daha ileri gidememiştir.

Birincisi, devrimin geri bir ülkenin sınırları içine hapsolması, yönetimin adım adım işçi sınıfından farklılaşan **ayrıcalıklı bir bürokrasinin** eline geçmesiyle sonuçlanmıştır. İkincisi, bürokrasinin politikası bütün inşa sürecinin milli sınırlar temelinde gelişmesine yol açmış, daha sonra kapitalizm başka ülkelerde ilga edildiği halde bir sosyalist uluslar federasyonuna geçilememiştir. Üçüncüsü ve buradaki konumuz bakımından en önemlisi, bürokrasi devlet mülkiyetinin derinleşmesine ve daha üst biçimlere geçmesine izin vermemiştir. Ne işçi demokrasisi, ne özyönetim bürokrasinin diktatörlüğüyle bağdaşabilirdi. İşbölümüne karşı mücadele haydi haydi gündemin dışındaydı. Çünkü bütün bunlar bizatihi bürokrasinin varlığını tehdit edecek gelişmeler olurdu. İşte, üretim araçlarının proletarya tarafından mülkedinilmesi, toplumsal mülkiyetin bu ilk ve en ilkel aşamasında dondurulduğu içindir ki, zamanla içi boş bir kabuk haline geldi. "Herkesin mülkiyeti" zamanla "hiç kimsenin mülkiyeti" oldu. İşçiler

ve emekçiler kendilerinin olduğunu derinden hissedemedikleri devlet mülkiyetine kayıtsız hale geldiler. Kabuk haline gelmiş olan devlet mülkiyeti, milli komünizmin ve bürokratik planlamanın çelişkileriyle birleşince, sosyalizmin inşasının ekonomik etkinliği de geriledi. Sonuç, iflastı.[8]

Ama bu iflas devlet mülkiyetinin tesisinin değil, bürokratik engeller dolayısıyla devlet mülkiyetinin dondurulmasının, toplumsal mülkiyetin daha ileri evrelerine geçişin engellenmesinin ürünüdür. Bu gerçek, bugün özelleştirme karşıtları arasında devlet mülkiyetini tek başına fetişleştirenlerin tarihten ders çıkartmaya niyetlerinin olmadığını da ortaya koyuyor.

Sonuç

Bu bildiride üç noktayı ortaya koymaya çalıştık. Birincisi, devlet mülkiyeti işçi sınıfının ve insanlığın toplumsal kurtuluşu için vazgeçilemeyecek bir araçtır. Ama ikincisi, devlet mülkiyeti toplumsal mülkiyete doğru yükselen merdivende sadece bir ilk basamaktır. Yani gerekli koşuldur, ama yeterli değildir. Üçüncüsü, yaşanan sosyalist inşa deneyimlerinden devlet mülkiyetinin sorumlu tutulması yanlıştır; sorun bizatihi devlet mülkiyetinde değil, bürokratik bir toplumsal katmanın hakimiyeti dolayısıyla devlet mülkiyetinden daha ileri aşamalara geçilememesindedir.

Eğer bunlar doğruysa, devlet mülkiyeti kavramını telaffuz etmekten bile ürkerek, soyut bir ifadeyle, "toplumsal" ya da "toplumsallaşma" kavramlarına kaçış yanlış bir yöneliştir. Evet, nihai hedef mülkiyetin "toplumsallaşması"dır. Ama nasıl? Devlet mülkiyeti oraya giden yolda zorunlu bir uğraktır. Yani "toplumsallaşma" devlet mülkiyetinin karşısına konulamaz. "Toplumsallaşma" ilk aşamada ancak devlet mülkiyeti aracılığıyla somutlaşır, ete kemiğe bürünür. Devlet mülkiyetinin dışında "yeni bir kamusal alan" yaratma arayışı, yeni bir ütopik sosyalizmin peşine düşmektir.

Oysa tarihsel deneyim Marksizmi yanlışlamak bir yana doğrulamıştır.

8. Bu sorunları ayrıntılı olarak inceleyen bir kaynak için bkz. Sungur Savran, "Piyasa Sosyalizminin Yükselişi ve Düşüşü". **Onbirinci Tez**, 11, 1991.

"Şimdi meşaleleri yakma zamanıdır"

Ölümünün 30. yılında Ernesto Che Guevara

Ernesto Che Guevara'nın Latin Amerika'da devrimci Marksizmin canlanışına yaptığı siyasi ve teorik katkılar uzun yıllar boyunca sistematik bir iftira ve karalama kampanyasının nesnesi oldu. Kimi Latin Amerikalı devrimci akımlar ve aydınlar (Regis Debray'nin kitabı bu yönelişin hem başlatıcısı hem de ülkemizde en iyi bilinen örneğidir) onun çalışmalarına yönelik tek yanlı, bariz yanlış yorumlamalarla dolu yaklaşımlar geliştirerek bu kampanyaya destek sağladılar.

Hayatta olduğu sırada Guevara öncelikle ve herkesden çok Stalinist bürokratların küçültme kampanyasının hedefi oldu. Örneğin Küba'da Anibal Escalante onu önce 1962'de daha sonra 1968'de "devrim ihracından yana olmakla", "Küba'nın izlediği yolu diğer Komünist Partilere dayatmakla" ve elbette bütün bunların hemen ardından da Trotskist olmakla suçladı. Raul Castro, Escalante ve benzerleri için Che'nin Küba'yı terketmesi de "olumlu bir gelişmeydi". Escalente'nin 1962'de kendisine karşı yönelttiği saldırıya Che şu şekilde cevap vermişti; "Kesinlikle yenmemiz gereken uğursuz bir felaket bütün ülkede karşımıza dikilmiştir. Kitlelerden kopuş, dogmatizm ve sekterlik."

Ömrü vefa etseydi acaba Che bu "suçlama"ları haklı çıkarır mıydı? Bu soruya - olumlu ya da olumsuz - net bir cevap vermek şüphesiz ki ne mümkündür ne de etik olarak uygun bir davranış olur. Ancak şunu hiçbir tereddüt yaşamadan ve vicdan azabı çekmeden söyleyebiliriz; Ernesto Che Guevara'nın yazılarında konuşmalarında, kendisiyle yapılan görüşmelerde enternasyonalizm değişmez bir tema olarak yer almıştır. Che'nin yazılarını, konuşmalarını ve yaptığı görüşmeleri aynı yıllarda resmi komünist partilerin liderlerinin yazdıklarıyla ve yaptıkları konuşmalarla kıyaslamak aradaki farkın anlaşılması için yeterli olacaktır. Örneğin hangi resmi komünist partisi lideri Che'nin şu sözlerine benzer bir açıklama yapmaya cesaret edebilirdi?

*"En acil görevler yerel düzeyde başarıldıktan sonra devrimci şevkini kaybeder ve proleterya enternasyonalizmi unutulursa, devrimin kendisi bir güç olmaktan çıkar ve rahatlatıcı bir uyuşukluğa dönüşür. Bu ise, o zaman yeniden güçlenecek olan uzlaşmaz düşmanlarımız emperyalistlerce kullanılabilir." (**Che'nin Ardından,** Derleme, Çev.: G. Özkan, Ş. Beygu, Kıyı Yay., 1987, İst., s. 43).*

Che vitamini

SUNGUR SAVRAN

Burjuvanın aklı dardır. Ona "homo economicus" adını veren kendi büyük düşünürleridir. "İktisadi insan". Yani aklı esas olarak kâr ve zarar üzerinden işleyen, bencil çıkarların buzlu sularında hesap yapa yapa öteki yetileri körelen, herşeyi sayılara vurarak ölçen, verdiğinde mutlaka almak isteyen bir canlı türü. İnsanın çapasından fışkıran buğdayı, insanın dokuma tezgahında örülen kumaşı, insanın hünerli ellerinin sanki bir uzantısı imişçesine oluşan camı borsalarda kote edilecek birer meta haline getirmekle kalmaz. İnsan onurunu da satın alır. Sanatçıları ve sanatı kendi reklamının ve yatırımının aracı haline getirir. İnsan bebeklerini de satar. İnsanın bedeninin parçalarına kadar piyasalar kurar. Ve hepsinden kâr eder. Kâr, kazanç, getiri, temettü, artı-değer, sadece ve sadece bunun oburca düşlendiği ve arzu edildiği bir dünyayı yaratır.

Bu dünyada herşeyin bir fiyatı vardır. Burjuva, parası olduğu müddetçe herşeyi satın alabileceğine inanır. Bir gün biri çıkar da "herşeyi satılık değil!" diye haykırırsa, burjuva görmüş geçirmiş bir sınıfın üyesi olarak güler: "Fiyatını yükseltmek istiyor" der. Çünkü aklı dardır. Başka türlüsünü anlamaz. Anladığı zaman içini büyük bir kin kaplar. Çünkü "iktisadi aklının" ufkunun dışında birşeylerin kapırdadığını, tekmelediğini, kurmuş olduğu rahat dünyayı sarstığını hissetmiştir. Aklının almadığı şeylerin olabileceğini sezmeye başlamıştır.

Burjuvazinin bütün siyaset bilimi, gizli yada açık, politik insanların iktidar hırsıyla yanıp tutuştuğunu varsayar. Politik insanlar olarak devrimciler de öyledir. Onlar da bir başka "elit" yada "seçkinler" grubudur. Onların da bütün amacı iktidarı alıp kendi çıkarlarını "maksimize etmektir". Yozlaşan devrimlere bakıp bakıp "işte" derler "görüyorsunuz" devrimciler de iktidara geldi mi, aynı pislik devam ediyor." Herkes kendi bencil çıkarının peşindedir çünkü. Ama bir gün gelip de biri, tek bir insan, yoldaşlarıyla birlikte yönettiği bir devrimle yükseldiği iktidarın bütün "ikbal"ine tekmeyi vurup, iktidarı kendi isteğiyle başka yoldaşlarına emanet edip, uzak topraklarda ölümü göze alarak yeniden devrimi kucaklarsa...

İşte Che'yi bütün öteki büyük devrimcilerden ayıran budur! Che'yi bütün burjuvalar için bir karabasan haline getiren, kendi iradesiyle iktidara sırtını dönüp yeniden devrim yapmaya girişmesidir. Çünkü bu tavırda yepyeni bir dünya yatıyor: burjuvanın bencil hesaplar dünyasına sığmayan bir başka dünya. "İki, üç, daha fazla Vietnam" diye haykıran ses, bu yüzden

unutulamıyor! O güzel yüzde, insanın ruhunda soylu ve yüce ne varsa o yansıyor! O yüz burjuvazinin gazetelerinde, reklamlarında ya da saatlerinde bile devrimin ölümsüz yüzüdür!

Bakın o ses başarısız Bolivya seferinden çocuklarına, Hildita, Aleidita, Camilo, Celia ve Ernesto'ya yazdığı son mektubunda ne diyor: "Herşeyden önemlisi, dünyanın neresinde olursa olsun, her kime yapılırsa yapılsın, herhangi bir haksızlığı her zaman en içinizde hissedebilmelisiniz." Bugün globalist yeni - liberalizm çağında herşeyi dolara tercüme edenler bu sesi duyabilirler mi? Öldürülmeden hemen önce karısına yolladığı mesajda hayatını yeniden kurup, yeniden mutlu olmaya çalışmasını dileyen bu adamın duygularını anlayabilirler mi?

Che'yi ölümsüzleştiren Küba devrimi değildir. Dünyadan nice devrimci geçti, kimi de kendi ülkesinde başarılı oldu. Lenin, Trotskiy, Luxemburg gibi devrimin özgürleştirici ateşini başka diyarara taşımak için yanıp tutuşanlar da vardı. Che onların düşlerini cisimleştirdi. Gerçek bir enternasyonalist olarak Afrika'ya ve Latin Amerika'ya devrimin sözünü taşıdı. Nasıl Ekim devriminin önderlerinin ufku Rus halkının kurtuluşuyla sınırlamazsa, Che'yi de Küba'ya hapsetmek mümkün değildir. Che'yi ne Küba'nın bir emperyalist ambargo sonucunda içine düşmüş olduğu büyük ekonomik sıkıntılardan dolayı yerebilirsiniz, ne de Küba'nın sağlık ya da eğitim hizmetlerinin çok gerçek kazanımlarını öne sürerek yüceltebilirsiniz. O, Küba'nın değil bütün dünyanın devrimcisidir, burjuvazinin baskısının hissedildiği her yerde isyanın adıdır. Onun için korkuyorlar ya! Onun için insanların dağlarda, ormanlarda ve her yerde devrim için savaştığı bir dünyada, sanki yaprak kapırdamıyormuş gibi mükemmel bir pişkinlikle, "konuşmak yetmez, dağa çıkmak gerek" ucuzluğunu yapıyorlar ya! Biliyorlar çünkü, tarihin bittiğini söylerken bile biliyorlar: günümüzün gençliği bu kirli düzene bugün değilse bile yarın isyan edecektir. Bu isyanın aklı Marksizmden gelecektir. Ruhu ise Che vitamini ile beslenecektir!

İşte Che: "Gülünç görünme riskini sineye çekerek söyleyeyim ki, gerçek devrimciyi yöneten büyük aşk duygularıdır." Küba yoluyla Bolivya'ya geçerek aşkı için ölen bu Arjantinliyi anlıyor musunuz? Bu büyük enternasyonalistin aşkını hissediyor musunuz? Burjuvanın bencil dünyasına sığmayan işte budur.

El Che Vive: Asla istemedikleri kadar

NAİL SATLIGAN

8 Ekim 1967 günü Ernesto "Che" Guevara, komutasındaki küçük bir gerilla birliğiyle birlikte, CIA ajanlarının lojistik desteğinden yararlanan Bolivya ordusunca kuşatıldı. Bacağından yaralandı. Savaş gereçleri kullanılmaz hale gelip mermileri tükenince yakalandı. Yakınlardaki bir köye götürülüp sorguya çekildi. O sırada Bolivya askeri diktatörünün, "yargısız infaz" için ABD'nin onayını bekliyordu. Olay yerindeki bir CIA ajanı, ölümünden az önce Che'ye, ne düşündüğünü sordu. Cevap aynı zamanda Che'nin son sözleriydi: "Devrimin ölümsüzlüğü."

Çok geçmeden beklenen onay geldi. Bolivya ordusunun komutanları, "yargısız infaz"ın cellatlığı görevini sarhoş bir astsubaya verdiler. Che'nin ölüsü, bilinmeyen bir yere gömüldü. Otuz yıl sonra elektronik aygıtların yardımıyla bulunan naaşı, Küba'ya götürülmek üzere yakınlardaki bir kasabada bekletilirken duvarların birinde, kimin tarafından yazıldığı bilinmeyen şu slogan okunuyordu: "Che: asla istemedikleri kadar yaşıyorsun."

Che'yi Bolivya'ya götüren onun derin Marksist enternasyonalizmiydi. O, sosyalizm tarihinde bir işçi devletinin üst düzey yöneticiliğini bırakıp, devrimin coğrafî anlamda sürekliliği peşinde koşan ilk devrimciydi. Bolivya'dan önce bir yılını da Afrika'da, Kongo'da geçirdiğini yeni öğrendik. Filozof Jean Paul Sartre ölümünün ardından şöyle demişti: "Che Guevara'ya ne kadar hayran olduğumu biliyorsunuz. Aslında onun sırf bir aydın değil, çağımızın en mükemmel insanı da olduğuna inanıyorum. Bir savaşçı, bir insan ve kuramlarını mücadele anındaki kişisel deneyiminden türeterek devrim davasını ileriye götürebilmiş bir kuramcı."[1] Evet, çağımızın en mükemmel, belki daha doğru bir ifadeyle en bütünsel insanı... Hem devlet adamıydı, hem de ihtilalci. Hem kuramcı hem de eylem adamı. Hem insanların sağlığını korumak için yemin etmiş bir hekim hem de bütün insanlığın sağlığını korumanın kalıcı çözümünün sınıf düşmanının sağlığını bozmakta bulmuş bir gerilla. Hem bir merkez bankası guvernörü hem de en seçkin teorik çalışmalarını bankalarla birlikte paradan en çabuk nasıl kurtulabileceğimiz sorununa adamış bir ekonomi politikçi.

---

1. J. Berger, **Che'nin Ardından: Ernesto "Che Guevara İçin Yazılanlar"**, çev. Güzin Özkan ve Şahin Beygu, İstanbul, Kıyı Yayınları, 1987, s. 78.

Che'nin Küba merkez bankası başkanlığını üstlenişi, kendisinin itiraz etmediği, hatta anlatılmasından hoşlandığı bir anekdota dayanır. Devrimin zaferinden sonra kalabalık ve gnrnltnln bir toplantıda Fidel Castro bu görev için bir iktisatçı ("economista") arar. Küba devrimcileri arasındaki bir avuç Marksistten biri olan Che soruyu "comunista" olarak anlar. Elini kaldırır, "Ben varım" der.

Che, merkez bankası başkanlığından sonra sanayi bakanlığına da getirilir. Bu ikinci görev, mevcut bir sanayiin yönetilmesinden çok, olmayan bir sanayiin sosyalist yöntemlerle inşasını kapsamaktadır. Che'nin, bu görevlerde bulunurken yazdıkları, Marksist iktisat edebiyatını zenginleştiren önemli birer katkıdır.

Che, o yıllarda egemen olan Sovyet "öğretisini", üretimi artırmak için maddi özendiricilere bel bağlanması yaklaşımını reddetti. Bu uğurda, o sırada henüz Mao'cu olmamış olan Charles Bettelheim gibi ünlü bir meslekten iktisatçı ve plânlama uzmanını karşısına almaktan çekinmedi. Che'ye göre, özellikle bireysel düzeyde dağıtılan maddi özendiriciler, sosyalizme geçiş halindeki bir toplumu, yabancılaşmanın ortadan kaldırılması amacından uzaklaştırır, kapitalist iş örgütlenişini pekiştirmeye hizmet ederdi.

Che, sosyalizme geçiş ekonomisinde amacın, işçilerin örgütlenmesinin ve siyasal bilincini yükseltmek, böylece üretimi ve hayatlarını biçimlendiren iktisadi ve toplumsal kararlar üzerindeki denetimlerini giderek artırmak olması gerektiğine inanmıştı. Amaç, işçilerin gerek toplumun ortaklaşa ihtiyaçlarının gerek bu ihtiyaçların karşılanmasını sağlayacak emek ve kaynak dağılımının belirlenmesindeki rolünün gitgide genişletilmesi olmalıydı. Bu süreç içinde emekçiler kendi değerlerini ve tutumlarını dönüştürecek, yaratıcılıkları ve tahayyülleri, kapitalist toplumsal ilişkilerin kötürümleştirici ve yabancılaştırıcı yaşama ve çalışma koİullarından kurtulmaya başlayacaktı.

Che, toplumsal üretim ve mübadele ilişkilerinin devrimcileştirilmesinde, emekçi halkın teknik ve idarî vasıflarının geliştirilmesine, "gönüllü çalışma"ya, işçilerin siyasal bilinç ve katılımına, tek kelimeyle özdinamizmine öncelik verir. Bu Marksist yaklaşımı, o günün Sovyetler Birliği'nde yayımlanmış "el kitapları"nda savunulan görüşlerin açıkça karşısına çıkarır. E. Che Guevara'nın **Ekonomik Yazılar**'ı[2] bu tür eleştirilerle doludur.

Bu "el kitapları"nın tümü, günümüzün "piyasa sosyalizmi" efsanesinin fikir babası olan Stalin'in **Sosyalist Ekonominin Meseleleri** (1952) kitapçığına dayanıyordu. Stalin'e göre sosyalizme geçişin anahtarı, kapitalizmin hareket yasalarını (başta değer yasası) kavramak, geliştirmek ve uygulamaktı. Che'nin buna cevabı açıktır: "Değer yasasının bilinçli kullanılması olasılığını ... reddediyoruz. ... Değer yasası ve plan, bir çelişkiyle ve bunun çözümüyle birbirine bağlı iki kavramdır. Merkezi planlama, sosyalist toplumun varoluş biçimi, onun tamamlayıcı özelliği, insan bilincinin sonunda ekonominin sentezini yapıp onu, hedefine, yani komünist toplum çerçevesinde, insanın tümden kurtuluşuna yönelttiği noktadır."[3]

Guevara üzerine en yetkin sentezin[4] yazarı Michael Löwy'nin **Sınıf Bilinci**'nin bu sayısında yer alan yazısında haklı olarak belirttiği gibi

2. Çev. Nadiye R. Çobanoğlu İstanbul, Yar Yayınları, 1991, Özellikle a.g.e., "Sosyalizme Geçiş Döneminde Planlama ve Bilinç," s. 119-55.
3. a.g.e., s. 142.
4. **Che'nin Düşüncesi**, çev. Z. Aynur İlyasoğlu, İstanbul, Köz Yayınları, 1977.

Che'nin bu piyasa eleştirisi ve plânlama savunusu, merkezî plânlamanın bürokratik yozlaşmaya uğramamasını, hem merkezî hem demokratik olmasını sağlayacak siyasal mekanizmaların tasarlanması bakımından eksiktir. Gene de Che'nin iktisadî görüşlerinin, Sovyetler Birliği'ndeki sol muhalefetten (Trotskiy, Preobrajenskiy) günümüzde Mandel'e, Cockshott ve Cottrill'e (hatta kendileri kabul etmek istemeyecek olsalar da Albert ve Hahnel'e) uzanan Marksist piyasa eleştirisinde en önemli ara halka olduğu açıktır.

Ernest Mandel'in dev yapıtı **Marksist Ekonomi El Kitabı,** şu öngörülü cümleyle biter: "Marksist iktisatçılar kendi mesleklerini ortadan kaldırmak amacıyla bilinçli bir şekilde çalışacak ilk insan kategorisi olmak şerefini taşıyorlar."[5] Bir bilim olarak iktisat, meta üretiminin kendiliğinden ve kör bir güç olarak insan toplumunun üzerine çöreklenmesinin etkileri kavrama çabasının ürünüdür. Marksizm, bu bilimin eleştirisi olarak doğdu. Merkez bankası başkanı ve sanayi bakanı olarak, yalnız teorik değil, pratik çabalarını da meta ve piyasa ekonomisinin aşılması davasına adamış olan Che, Mandel'in sözünü ettiği onuru en çok hak etmiş Marksisttir.

5. c. III, 1. B., çev. Orhan Suda, İstanbul, Suda Yayınları, 1975.

1963-65 tartışmalarında Che Guevara

KEMAL ÜLKER

1963-65 yılları arasında Kübalı komünistler, Küba ekonomisinin yüzyüze olduğu problemler üzerine büyük bir tartışma düzenlediler.[1] Che Guevara bu tartışmalarda Marksist teoriyi zenginleştiren çok önemli ve özgün teorik ve siyasi katkılar yaptı. Üstelik tartışmalar süresince Che kendisini salt Küba'nın iktisadi sorunlarıyla sınırlandırmadı ve "nasıl bir sosyalizm"? sorusu (sosyalizmin temel anlamı) ve Marksist teorinin anahtar kavram ve kategorileri üzerinde titizlikle durdu.

Otuz yılı aşkın bir süre sonra geriye dönüp baktığımızda görüyoruz ki Che'nin bu tartışmada ortaya koyduğu çalışmaların erdemi herşeyden önce o dönemin "piyasa sosyalizmi" yanlılarına karşı kuvvetli bir ideolojik ve siyasi mücadele vermiş olmasıdır;

> ... sorunların üstesinden gelmek için kapitalist formüller yerine soosyalist formüller kullanmalıyız çünkü biz farkına varamadan kapitalist formüller bizi içten içe çürütmeye ve kirletmeye başlayabilir.

1963-65 tartışmaları sırasında Che Marksizmi ve (insan aklının abidesi olarak adlandırdığı) Marx'ın **Kapital**'ini muhteşem bir performans göstererek savundu.

Che'nin bu tartışmalarda yaptığı katkılar Michael Löwy'nin **Sınıf Bilinci**'nin bu sayısında yer alan yazısında belirttiği eksikliklerine (daha doğrusu tamamlanmamışlıklarına) karşın, geçiş toplumlarına komünist bakış açısıyla sağlıklı bir şekilde yaklaşabilmek için son derece anlamlı ipuçları veriyor. Bir başka şekilde ifade edersek Che bize sosyalizmin kuruluşu konusunda ne yapılması gerektiğini görece tamamlanmış, netleşmiş bir yaklaşımla sunamıyor olsa da, ne yapılmaması gerektiği konusunda oldukça bütünlüklü ve özgün girdiler sağlıyor.

1963-65 tartışmaları süresince Che anti-kapitalist devrim, proletarya

1. Tartışmaya katılan isimlerden bazıları şunlardı: Ernesto Che Guevara (Sanayi Bakanı), Luis Alvarez Rom (Maliye bakanı), Alberto Mora (Dış Ticaret Bakanı), Marcelo Fernandez Font (Ulusal Banka Başkanı), Charles Bettelheim, Ernest Mandel, Juan Infane, Alexis Coneda, Mario Rodriguez Escalona.

diktatörlüğü ve planlı ekonomi arasındaki son derece kuvvetli içsel bağlantıların o dönem kendisine sosyalist diyen birçok ülkede yeterince göz önünde bulundurulmamasına, hele hele bu öğelerin birbirlerinden tamamen yalıtık bir biçimde ele alınmalarına karşı bütün gücüyle mücadele etti. Che insanlığın kapitalizmin anarşik yapısını aşabilmesi için elindeki tek geçerli aracın planlı ekonomi olduğuna inanıyordu. Ona göre sadece planlı ekonomi insanlığı üretim sürecinin peşinde sürüklemekten kurtarıp dümeni eline almasına ve böylelikle toplumsal olarak arzu edilen sonuçlara bilinçli olarak varılmasına olanak sağlayabilirdi. Dolayısıyla insanlığın kapitalizmin kaçınılmaz sonuçlarından, yani sömürüden, baskıdan, yoksulluktan, açlıktan ve ızdıraptan kurtulmasının tek yolu planlı ekonomidir.

Che piyasa mekanizmalarına bel bağlamaya karşı çıkıyordu çünkü bunun eninde sonunda planlı ekonomiyi geri plana iteceğini ve kapitalist değer yasasının daha serbestçe işlemesine olanak tanıyacağını düşünüyordu. Piyasanın hükümranlığına daha fazla göz yumdukça geçiş toplumlarında kapitalist eğilimlerin güç kazanacağından şüphe duymuyordu. Che bu alanda Macaristan'dan, Çekoslovakya'dan ve Sovyetler Birliği'nden gelmiş olan bürokratik kastın ideologlarıyla dişe diş mücadele etmekten geri durmadı.

> Polonya'da, Çekoslavakya'da ve Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde yürürlüğe giren iktisadi reformları inceleyen Che, bunların verimlilik sorununa buldukları yanıtın "yüzeysel" olduğundan şikayet eder. 'Pazar kuramına geri dönüyorlar, yeniden değer yasasına başvuruyorlar, maddi özendiricileri güçlendiriyorlar.' Fakat ona göre en kötüsü sadece emeğin tüm örgütlenmesinin maddi özendiricileri temel alması değil ama her zaman 'bundan en çok yararlananların yönetcilerin olmasıdır. Yöneticinin yaptığı işe veya daha doğrusu bu işin yapılması için ödenen ücrete verilen önemi görmek için Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde en son yürürlüğe giren planlamaya bir göz atmak yeterli.'[2]

İşçi devletlerinde iktidarı gaspetmiş olan bürokratik kastın ideologları değer yasasının ve piyasanın tamamen kapitalizme ait kategoriler olarak görülmemeleri gerektiğine ve bunların sosyalizmin geliştirilmesine yönelik planlara dahil edilebileceğini öne sürüyorlardı. Bu tezlere karşı Che'nin tepkisi oldukça sert oldu: "Kapitalizmi kendi fetişleriyle yenemezsiniz".*

> ... eğer benimsenen iktisadi temel kollektivist bilincin gelişimini zayıflatan, çarpıtan karşı koyan bu nitelik taşıyorsa gerçek bir sosyalist toplum kurmak mümkün olmaz. 'Sosyalizmi kapitalizmden artakalan çürümüş silahlarla (temel iktisadi çekirdek olarak meta, kâr yapma, bireysel maddi özendiriciler ve diğerleri) gerçekleştirmeye çalışmak gibi çılgınca bir düşüncenin ardından gitmek insanı ancak ölü bir noktaya vardır...'[3]

Elbetteki haklı olan Che Guevara'dır. Değer yasası genelleşmiş meta

2. Löwy, Michael, Che'nin Düşüncesi, Çev..Z. Aynur İlyasoğlu, Yazın Yay., İst. Mayıs 1992, s. 55.

* Çin'de bürokratik kastın sözcüleri "reform süreci'ni rasyonalize etmek için sık sık bir Çin atasözünü hatırlatırlardı: "Kedinin rengi değil fareyi yakalayıp yakalamadığı önemlidir." Che için "kedinin rengi" son derece belirleyici bir öneme sahipti.

3. a.g.e., s. 54

üretiminin tarihsel olarak belirlenmiş bir unsurudur ve tam olarak ifadesini kapitalist piyasanın anarşik yapısında, işçi sınıfının sömürülmesinde bulur. Bütün bunların sosyalizmle ortak yanlarını bulunduğunu düşünmenin bir Marksist için söz konusu olmaması gerekir.

Herhangi bir yanlış anlamaya ya da kötü niyetli bir çarpıtmaya yer vermemek için belirtelim; ne Che Guevara ne de bu tartışmaya bizzat katılmış ve Che ile aynı safta yer almış olan Ernest Mandel bir dogmatist ya da ultra-solcu değildiler. Kapitalist dünya sistemi (emperyalizm) varoldukça geçiş toplumlarında değer yasası etkisini, özellikle uluslararası kapitalist pazar dolayımıyla, sürdüreceğinin her ikisi de farkındaydılar. Che'ye göre burada önemli olan planlama ilkesi ile değer yasası arasındaki temel çelişkinin göz ardı edilmemesidir. Bu çelişkiyi göz önünde bulundurmak demek bir geçiş toplumunda meta üretimini ve toplumunun kalıntılarını tedricen yok etmeye yönelmek, çelişkiyi bu şekilde aşmaya çalışmak demektir. Bu bilinçle hareket ettiği için örneğin şu türden bir ifadenin Che Geuvara tarafından sessizlikle geçiştirilip sineye çekilmesi mümkün değildi:

> ... sosyalist toplumda değer yasası, diğer bütün ekonomi yasaları gibi, devlet tarafından, sosyalist toplumun yararına olarak bilinçli ve planlı bir biçimde denetim altına alınır. Bu yasanın yürürlüğünü denetimi altında bulunduran sosyalist devlet, malların fiyatını, bunların üretimi için harcanan toplumsal-gerekli emeği göz önünde bulundurarak belirler.[4]

> Bu bağlamda, Che, sosyalist ülkelerde tüzel kategorilerin olmadığını söyleyen ve 'eğer varlarsa bunun varlıkları gerekli olduğu için olduğunu' söyleyerek sözü pragmatik bir biçimde bağlayan Bettelheim'i pragmatizmle eleştirir.[5]

Planlama, kitleler ve demokrasi

1963-65 tartışmalarında Che'nin temel görüşlerinden bir tanesi "planlamanın sosyalist toplumda bir hayat tarzı olduğudur." Che'ye göre;

> ... insan bilincinin ulaştığı en son sentezi belirleyen ve ekonomiyi amacına yönelten planlamadır; amaç ise komünist toplumda insanın gerçek kurtuluşudur. Bu anlamda, planlama temelde değer yasasına, insanın kaderini çizen, insanın iradesiyle bilincini yok eden katı ve yabancılaşmış düzenin bu kör ve görünmez yasasına aykırı düşer. Gördüğümüz gibi, Che'nin palanlama anlayışı onun ("felsefel") sorunsalı yani komünizme bilinçli geçiş, özgürlük anlayışı ve yabancılaşmanın ortadan kaldırılması şeklindeki görüşleriyle sıkı sıkıya ilişkilidir. Che için planlama, sadece teknik bir araç değil, insanın evrene hakim olması için gerekli bir tarzdır kitlelerin yaratıcı faaliyetlerini kullanarak. Yönetim ve üretim organlarında onun (insanın) bilinçli, bireysel kollektif katılımını vurgulamak gerekir. Yabancılaşmanın zincirleri ancak böyle koparılır.[6]

İşte tam bu noktada tam olarak olgunlaşmamış olsalar bile (yine

4. Marksist-Leninist Politika ve Ekonomi Sözlüğü 1. Cilt, Yeni Dünya Yay., İst. 1978, s. 121 (Sözlüğün yazarları Türkçe çeviride yer almıyor ancak sözlüğün Bulgaristan'da heyet tarafından hazırlanmış olduğu belirtiliyor.)
5. Löwy, Michael; **Che'nin Düşüncesi**, Çev. Z. Aynur İlyasoğlu, Yazın Yay., İst. Mayıs 1992, s. 46.
6. a.g.e., s. 45.

(Löwy'nin haklı olarak vurguladığı gibi) Che'nin düşüncesinde üç önemli noktayı (merkezi planlamayı, "yeni insan"ı ve sosyalist demokrasiyi) ve bunların birbirleriyle nasıl ilişkilendirildiklerini görmek mümkün oluyor. Che'ye göre kapitalist üretim tarzının tasfiyesi üretici güçlerinin gelişiminin otomatik bir sonucu olarak ortaya çıkamayacaktı. Che haklı olarak bu türden bir yaklaşımı hem çok belirsiz hem de ekonomist-mekanik buluyordu. Che için merkezi planlama önkoşuldu ancak yeterli koşul değildi. Buna mutlaka insanın gittikçe artan bilinçli ve aktif katkısı birbaşka önkoşu olarak eklenmeliydi:

> Toplumumuzun maddi temeli ile, komünizmi eşzamanda kurmak için yeni bir insan yaratmalıyız.

Che ekonomik alandaki üretimi toplumsal ilişkiler ve toplumsal bilinci üretiminden ve yeniden üretiminden ayrı düşünmeye yönelik yakalaşımlara karşı çıkıyordu. Bu nedenle ona göre merkezi ekonomik plan sosyalizmin inşası için vazgeçilmez bir öneme sahip olmasına karşın Komünist Parti kendi etkinliğini ekonominin ve maddi üretimin teknik ve yönetsel örgütlenmesiyle sınırlandırmamalıydı.**

Yeni insan vurgusu Che'nin hoş bir sıfat tamlaması yapmak için ortaya attığı bir terim değildi kesinlikle. Che başta Sovyetler Birliği olmak üzere diğer 'sosyalizm deneyimlerinde' maddi özendiricileri temel alan uygulamaların yurtaşların yaşamlarını nasıl atomize ettiğini ve dolayısıyla nasıl depolitize ettiğini görüyordu. Bu nedenle Che iktisadi yönteminde siyasal hareketliliğe, devrimin kesintisiz gelişimine ve1917'nin ruhunu yaşatmaya büyük önem veriyordu. Yeni insan diğer 'sosyalizm deneyimlerine' karşı ileri sürülmüş bir alternatifli, manevi özendiricileri tercih eden, Che'nin kendi ifadesiyle "temel karakteri ahlâki olan" insandı yeni insan. Kuşkusuz yeni insanı bürokratik merkeziyetçilikle uzlaştırılması mümkün değildi ve bu gerilim Che'nin pek çok haksız karalamaya ve iftiraya maruz kalmasına yol açtı. (Bu suçlamalar arasında elbetteki Trotskist olduğu "saptaması" da vardı.)

> Komünist ahlak anlayışı olmadan iktisadi bir sosyalizm beni ilgilendirmiyor. Evet, yoksulluğa karşı savaşıyoruz ama, aynı zaman yabancılaşmaya da. Marksizmin esas amaçlarından birisi maddi çıkarın, 'bundan benim çıkarım ne' etmeninin ortadan kalkması ve insanları psikolojik güdülenmelerinden yararlanmaktır. Marx, iktisadi olgular üzerine olduğu kadar bunların insan zihnine aktarılmaları üzerinde de düşünmüştü. Bunu bir "bilinç olgusu" diye adlandırmıştı. Eğer komünizm bilinç olgularını dikkate almazsa, devrimci bir ahlak anlayışı olmaz. Bir bölüşüm yönetimi olarak kalır.[7]

Che'nin maddi özendiriciler konusundaki hassasiyetini şu şekilde

** İlginç bir noktaya işaret etmek istiyorum, Che'nin bu saptamasının benzeri Metin Çulhaoğlu'nun **Sovyet Deneyiminden Siyaset Dersleri** başlıklı kitabında da yer almaktadır. "Dönüp bakıldığında belki de Rusya'nın geriliğinden daha önemli, bu anlamda da köstekleyici bir etmenin, söz konusu geriliğin politik önderlik tarafından kavranılış biçimi olduğu görülebilir. Gerilik, doğal olarak en başta üretici güçleri geliştirme görevini dayatmıştır. Üretici güçleri geliştirme görevi ise, üstelik belirli sosyalizm anlayışıyla da bütünleşince, bir yanıyla "teknolojik determinizm" adı verilen temelsiz bir iyimserliğe, öte yanıyla somut insanı ve onun katılımcılığını hep daha ilerilere erteleyen bir makro temel tutkusu'na yol açmıştır." (Gelenek Yay., Ankara, Kasım 1989, s. 121)

7. Löwy, a.g.e., s. 57-8

özetlemek mümkün; maddi özendiriciler kısa dönemde üretimin artmasını sağlayabilrer ancak bunların bireysel başarı peşinde koşan insanların zenginleşme mücadelesiye sonuçlanmasına izin verilmemelidir. Aksi halde sınıf bilinci parçalanacak ve sosyalizme giden yol tıkanacaktır. Che şuna inanıyordu:

> Öncü partinin işlevi buna karşı bayrağı-maddi olmayan şeylere duyulan ilginin, maddi-olmayan özendiricilerin ve arkadaşları tarafından kabul görmekten başka birşey gözetmeyen umut etmeyen yoldaşların bayrağını mümkün olan en yüksek yere kaldırmaktır... Maddi özendiriciler geçmişin kalıntılarıdır. Bunları kabul etmemiz gereken ama insanların kafasında devrimci süreç ilerledikçe yavaş yavaş yok etmemiz gereken şeylerdir. Bir tip özendirici kesinkes ön plana çıkarken diğer özendirci de kesinkes ortadan kalkmalıdır. Maddi özendiricilerin kurulmakta olan toplumda yerleri olmayacaktır; biz ilerledikçe onlar da yürüyeceklerdir. Bugün yürürlükte olan yönlendiricinin gitgide önemini yitireceği, bunların yerini görev duygusu ve yeni devrimci düşünce tarzı gibi maddi olmayan özendiricilerin alacağı koşulları oluşturmalıyız.[8]

Che Guevara Küba'nın ekonomik sorunlarına yönelik olarak hazırladığı önerilerde yukarıda sözünü ettiğimiz yaklaşımına uygun davrandı. Örneğin merkezi planlamada mali bütçe sisteminin nasıl olması gerektiği üzerine yaptığı çalışmalar Che'nin bu tutarlılığına dair son derece etkileyici bir örnek olarak önüüzde duruyor. Bu alanda yapılan tartışmalarda Che'nin Bettelheim'la "İş muhasebesi" sistemi üzerine yaptığı polemik, Yugoslavya'la ilgi değerlendirme ve eleştirileri ve Ulusal Banka'nın devlet karşısında mali özerkliğe sahip olmasını savunanlara yönelik eleştirileri vb. konular Marksizm adına önemli kazanımlardır ve mutlaka gün ışığına çıkartılarak hak ettiği ilgiyi 30 yıllık bir gecikmeyle bile olsa görmelidir.

8. a.g.e., s. 56

Che Guevara: Sönmeyen kıvılcım*

MICHAEL LÖWY

Arjantinli doktor / gerilla / Kübalı devrimcinin yaşamında ve mirasında 1997'de erişkin hale gelen kuşaklara hâlâ hitap etmesini sağlayan birşeyler var. Aksi halde Che'yi ele alan yığınla makaleyi, kitabı, filmi ve tartışmayı nasıl açıklayabiliriz? Bu basitçe ölümünün 30. yıl dönümünde bağlanamaz; 1983'de Yosif Stalin'in ölümünün otuzuncu yıl dönümüyle kim ilgilendi ki?

Yıllar geçiyor, modalar değişiyor, post-modernizm modernizmin yerini alıyor, "sert-demokrasiler" diktatörlüklerle, neo-liberal politikalar Keynezyenizmle yer değiştiriyor ve Berlin Duvarı, bir para duvarı altında yıkılıyor. Ancak Che'nin çağrısı yüzyılın soğuk bitiminde parlayan bir mesale olmaya devam ediyor.

1940 yılında Gestapo'nun eline düşmemek için intihar eden Yahudi-Alman Marksisti Walter Benjamin **Tarih Kavramı Üzerine Tezler**'inde devrimci ruhun en derin ilham kaynaklarından bir tanesinin geçmişte yenilgiye uğramış kahramanların anısı olduğunu yazar. José Martí, Emiliano Zapata, Augusto Sandino, Farabundo Marti ve Camilo Torres gibi Che de silah savaşarak ölen, Latin Amerika toprağına sonsuza dek ekilmiş olacağın tohumları, halkların özlemlerinin ve arzularının cennetinde umudun yıldızı, gri hüsran ve hayal kırıklığı küllerinin altında yatan korlar haline gelmiş olan kahramanlık örneklerinden bir tanesidir.

Son otuz yılı aşan bir dönem içinde Arjantin'den Şili'ye, Nikaragua'dan El Salvador'a, Guatemala'dan Meksika'ya ve Chiapas'a, devrimci hareketlerin Latin Amerika'daki her ayaklanmasında *"Guevarismo"*nun izleri vardır - kimi zaman açıkça, kimi zaman belli belirsiz. Bu mücadele edenlerin sadece ortak ufukları açısından değil, aynı zamanda yöntemler, stratejiler ve bizzat "mücadelenin" doğası üzerine yaptıkları tartışmalar için de geçerlidir.

Guevarismo'nun tohumları otuz yılı aşkın bir süredir Latin Amerika solunun siyasi kültürüyle donatılmış topraklarda filizlenmeye devam ediyor. Şimdi bu tohumlardan kökler, yapraklar ve meyvalar doğuyor.

---

* Bu makale yazarın **Monthly Review**'un ekim 1997 tarihli sayısında ve **International Viewpoint**'in Temmuz 1997 tarihli 291 no'lu sayısında yer alan iki yazısından Kemal Ülker tarafından derlenip Türkçe'ye çevrilmiştir.

Che'nin izleri Patagonya'dan Rio Grande'ye kadar halkların rüyalarını dokuyan kızıl ipliklerden bir tanesidir.

Che'nin düşüncelerinin modası geçti mi? Şimdilerde Latin Amerika'yı bir devrim olmadan dönüştürmek mümkün müdür? Bu bazı Latin Amerikalı solcu teorisyenlerin (kendilerini "gerçekçiler" olarak adlandırıyorlar) son yıllarda geliştirmiş oldukları teoridir. Buna bir örnek gazeteci Jorge Castañeda'nın kitabı **Utopia Disarmed**'dır (Silahsızlanmış Ütopya, 1993).

Bu kitabın yayınlanışından sadece bir kaç ay sonra, Castañeda'nın kendi ülkesinde, Meksika'da, Chrapas'ın yerli halkının, bellibaşlı örgütleyicileri Guevaracı gelenekten gelen ve silahlı ütopyacıların örgütü olan EZLN'nin önderliğindeki, şaşırtıcı ayaklanmasına tanık olundu. Doğru, geleneksel gerilla gruplarının aksine, EZLN'nin "Zapatista"ları amacın "iktidarı ele geçirmek" olmadığını, nihai olarak ülkenin toplumsal ve siyasi sisteminde derinden bir dönüşümü sağlamayı hedefleyerek, Meksika sivil toplumuna öz örgütlenmesini gerçekleştirebilmesi için ilham ve destek sağlamak istediklerini söylüyor. Ne var ki, Ocak 1994'deki ayaklanma olmasaydı Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu (EZLN) -dört yıl sonra hâlâ silahlı durumdadır- sadece Meksika'da değil, bütün Latin Amerika'da ve dünyanın diğer bölgelerinde neo-liberalizmin kurbanları için bir referans noktası haline gelemezdi. Zapatismo pek çok keskin geleneğin bir karışımıdır fakat Guevaracılık eşi görülmemiş bu devrimci kültürün kaynayan potasında temel bileşenlerinden biridir.

Kısa bir süre önce **Newsweek**'de yayınlanan bir makalesinde Castañeda zengin ve güçlü seçkinlerin elinden serveti ve iktidarı alıp, böylelikle Latin Amerika'nın müzmin toplumsal yapılarını dönüştürmekte devrimci olmayan yöntemleri kullanmanın gerçekten mümkün olup olmadığını sormaya başladı. Eğer yirminci yüzyılın sonunda bunun çok zor olduğu ortaya çıkarsa, dünyanın "...bütün bunların sonunda Che Guevara'nın haklı olduğunu"[1] kabul etmesi gerektiğini itiraf ediyor.

Politik olan kişiseldir

Che sadece kahraman bir savaşçı değil, uğruna savaştığı ve yaşamını verdiği siyasi ve ahlaki bir projesi, bir düşünceler sistemi ve değerleri olan devrimci bir düşünürdü. Onun siyasi ve ideolojik tercihlerinin uyumluluğunu sağlayan, rengini ve tadını veren felsefe derin bir devrimci hümanizmdi. Che için gerçek komünist, gerçek devrimci bütün insanlığın büyük sorunlarını hissedebilen, "dünyanın neresinde olursa olsun birileri katledildiğinde kederlenmek ve bir başka yerde yeni bir özgürlük bayrağı yükseldiğinde büyük bir sevinç duyabilmek"[2] yeteneğine sahip olan kişidir. Che'nin enternasyonalizmi - bir yaşam tarzı, bir dünyevi iman, bir kategorik zorunluluk ve bir manevi "milliyet" olarak - bu devrimci Marksist hümanizmin yaşayan, somut ifadesiydi.

Che sık sık Jose Martí'nin şu sözlerini aktarırdı; "her insan bir başkasının yüzüne atılan yumruğu kendi yüzünde hissetmelidir." Onur için verdiği bu mücadele Santa Clara çarpışmasından en son Bolivya dağlarındaki umutsuz kavgasına kadar onun bütün eylemlerine ilham veren ahlaki il-

1. Castañeda, Jorge; "Rebels Without Causes", **Newsweek,** 13 Ocak 1997. "Yüzyılın sonuna geldiğimizde ... herşey gözönüne alınırsa Che Guevara'nın haklı olduğunu keşfedebiliriz."
2. Guevara, Che; **Obras,** Cilt 3, **Textes politiques,** Paris, Maspero, 1968, s. 118.

kelerden biriydi. Che'nin "insan onurunun bayrağı" adını verdiği şey hâlâ Latin Amerika kültüründe önemli bir terim olmaya devam ediyor. Bunun kökleri Che'nin Sierra Maestra'da okuduğu, acemi köylü gerillalara "edebiyat derslerinde" anlattığı ve anne ve babasına yazdığı son mektupta kendisini özdeşleştirdiği kahraman olarak sözünü ettiği Don Kişot'ta yatıyor olabilir.

Bu değer Marksizme yabancı değildir. Marx'ın kendisi "proletaryanın onura ekmekten de çok ihtiyacı vardır"[3] diye yazmıştı.

Guevara'nın stratejik düşüncesinin yorumlanışı genellikle gerilla foko (genişleyen çekirdek) düşüncesiyle sınırlandırılır. Ancak onun Latin Amerika'da devrim üzerine düşünceleri çok daha gelişkindir. 1967'de "Yapılacak başka bir değişiklik yoktur: ya sosyalist devrim ya da devrimin karikatürü" fikrini ileri sürmüştü. Gerçekte, Che bütün bir devrimciler kuşağına kendilerini Stalinist "aşamacılık"[4] dogmasının steril hapishanesinden kurtarmaları için yardım etti.

Elbette onun yazılarında - gerek Küba deneyi üzerine, gerekse Latin Amerika üzerine olanlarda - ve hatta daha fazla trajik Bolivya episodunda, devrimi silahlı mücadeleye; silahlı mücadeleyi kırsal alanlardaki gerilla mücadelesine ve gerilla mücadelesinin kendisini fokoyu oluşturan küçük bir kümeye indirgemeye yönelik bir eğilim bulunabilir. Bu eğilim sonradan Latin Amerika'daki Guevaracı geleneğe egemen olmuştur.

Fakat onun çalışmalarında aynı zamanda gerilla fikrinde nüanslar oluşturan pasajlar bulabilirsiniz - örneğin kitlesel siyasi çalışmanın önemi veya demokratik rejimlere sahip ülkelerde silahlı mücadelenin uygunsuzluğu üzerindeki ısrarı. Katliamları veya kör terörizmi kesin bir şekilde reddetmiş olduğunu belirtmeye bile gerek yok.[5]

60'lardan 80'lere kadar Latin Amerikalı devrimci grupların stratejileri üzerinde izlerini bırakmış olan Guevaracı miras, devrimci duyarlık ve kurulu düzene karşı teslim olmayan bir direniş olarak Brezilya'daki Topraksız Köylüler Hareketi'nden kendini sosyalist olarak adlandıran akımlara kadar kıta solunun bağrında, bizimle birlikte olmaya devam ediyor

Amerikada sosyalizm bir kopya değil ancak bir kahramanca yaratış olabilir diye yazmıştı José Carlos Mariátegui 1929'da. "Reel olarak varolan" modellerin kopya edilmesine yönelik her türlü olasılığı reddederken ve sosyalizme giden yeni bir yol araken, gerçek komünist etiğe çok daha uygun düşecek, daha radikal, daha eşitlikçi, daha kardeşçe, daha insani bir model ararken Che'nin yapmaya çalıştığı şey tam olarak buydu.

Onun sosyalizm ve demokrasi üzerine düşünceleri öldüğü ana kadar gelişmeye devam edecekti; ama konuşmalarından ve yazılarından Stalin'in izleyicilerinin kendi kendilerine ilan ettikleri "reel sosyalizme" karşı gittikçe daha eleştirel bir konum aldığı görülebilir. 1965'in Şubat'ında yaptığı ünlü "Cezayir Konuşması"nda kendilerini sosyalist olarak nitelendiren ülkelere "Batının sömürücü ülkeleriyle yapmış oldukları zımni suç ortaklığına son vermeleri" çağrısında bulunuyordu. Kendisini emperyalist gettodan kurtarmak isteyen ülkelerle kurulan adaletsiz ticaret ilişkileri şeklinde tezahür eden bir zımni suç ortaklığı. Ve ekliyordu; "Sosyalizm ancak bilincimizde, hem sosyalizmi inşa etmiş ya da etmekte olan toplumlarda bireysel düzeyde, hem de dünya düzeyinde emperyalizm tarafından ezilmekte olan halklara karşı, insanlığa kardeşçe bir bakışa yol açan bir

3. **Communism and the Rhine Observer,** (Eylül 1847)
4. **Tricontinental Konferansı'na Mesaj,** 1967.
5. Örneğin bkz. C. Guevara, **Ecrit Militaires,** Paris, Maspero, 1968, s. 162.

dönüşüm olduğunda gerçekleşebilir."[6]

Mart 1965 tarihli "Küba'da Sosyalizm ve İnsan" başlıklı makalesinde Doğu Avrupa'da varolan sosyalizmi inşa etme modellerini analiz eder. Kendi devrimci hümanist düsturunu takip ederek "kapitalizmi kendi fetişleriyle yenmenin" mümkün olabileceğini öne süren anlayışı reddeder. "Sosyalizmi kapitalizmin bize bırakmış olduğu çürümüş silahlarla (metanın iktisadi birim olarak alınması, kârlılık, özendirici olarak faizler ve benzerleri) gerçekleştirme yanılsamasının ardından giderek, içinden çıkılmaz bir duruma düşme riskini üstlenmiş oluruz."[7]

Che'ye göre Sovyetler Birliği'nden ithal edilen modelin ana tehlikelerinden bir tanesi toplumsal eşitsizliğin büyümesi ve ayrıcalıklı bir teknokratlar ve bürokratlar tabakasının oluşmasıydı: bu yeniden dağıtım sisteminde "kazançlı çıkanlar yöneticilerdir. Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin en son projesine bakmanız yeterlidir; orada önemli olan yöneticinin gösterdiği idaredir veya, daha doğrusu, yöneticinin idare ettiği için ödüllendirilme tarzıdır."[8]

Che'nin iktisadi düşüncesi, özellikle sosyalizme geçiş konusunda hem tutkulu, hem de sorunluydu. Tutkusu eşitlikçi ve anti-bürokratik duruşunda ve sözde "sosyalist" ülkelerdeki meta fetişizmini de içeren meta (veya piyasa) fetişizmi eleştirisinde cisimleşir.

Belçikalı Marksist ve Dördüncü Enternasyonal'in lideri Ernest Mandel 1963-64'deki iktisadi tartışmalar sırasında (Charles Bettelheim gibi) Stalinist iktisat yandaşlarına ve Sovyet modelinin Kübalı taklitçilerine karşı Che ile aynı tarafta yer aldı.

Ancak Che'nin düşünceleri - tamamlanmamış oldukları çok açıktır - pek çok yönden sorunludur da. Daha çok söyledikleri dolayısıyla değil, söylemedikleri dolayısıyla böyledir. Özellikle Che'nin sosyalist demokrasi konusundaki suskunluğu. Che Guevara'nın iktisadi planlamaya ve piyasa kategorilerine karşı argümanları yanlış değildir: aksine günümüzde hakim olan kabasaba neo-liberal "argümanlara" karşı yeni bir güç kazanmaktadırlar. Fakat onun düşünceleri anahtar siyasi sorunun aydınlatılmasına hiç bir katkı sağlamaz: planı kim yapacaktır? Bütünsel bir iktisadi planda büyük seçişleri kim yapacaktır? Üretimdeki ve tüketimdeki öncelikleri kim belirleyecektir?

Planlama, yanısıra,

- siyasal çoğulculuk
- önceliklerin özgürce tartışılması
- halkın farklı öneriler ve farklı platformlardaki iktisadi alternatifler arasında serbestçe seçim yapması olmadığı sürece, kaçınılmaz olarak, otoriter ve verimsiz bir "ihtiyaçlar üzerinde diktatörlüğe" dönüşür.

Eski Sovyetler Birliği'nin tarihi bunun yeterince açık kanıtıdır. Diğer bir deyişle: sosyalizme geçişte yaşanan iktisadi problemler siyasal sistemin doğasından ayrı tutulamaz.

Son 20 yılda Küba deneyi demokratik ve sosyalist kurumlaşma eksikliğinin olumsuz sonuçlarını sergilemektedir - her ne kadar Küba'nın kendisini diğer sözde "reel sosyalist" devletlerin en kötü totaliter ve bürokratik yozlaşmalarından sakınabilmiş olsa da.

Che'nin piyasa fetişizmine karşı polemiği tamamiyle haklıdır; fakat

6. İbid. s. 266-267.
7. Guevara, Che; "Socialism and Man in Cuba", **Political Documents,** s. 283.
8. Guevara, Che; "People and the Plan", **Obras, Cilt IV, Textes inédits,** Paris, Maspero, 1972, s. 90.

planlama yanlısı argümanları planlama mekanizmaları üzerinde işçilerin demokratik kontrolü bağlamına yerleştirilmiş olsaydı daha ikna edici olurdu. Ernest Mandel'in bir başka bağlamda vurguladığı gibi piyasa ekonomisi çıkmazı ile bürokratik olarak planlanmış ekonominin ötesinde bir üçüncü yol vardır: demokratik olarak örgütlenmiş ve merkezileşmiş işçilerin özyönetimi, özgürce biraraya gelmiş üreticilerin planlı kendi kendini yönetimi.[9] Sovyet modellerine olan güvensizliğine ve anti-bürokratik duyarlılığına karşın bu alanda Guevara'nın düşünceleri açık olmaktan uzaktır.

Che Guevara 8 Ekim 1967'de öldü: bu tarih ezilen insanlığın kendi kurtuluşu yolundaki uzun yürüyüşünün binlerce yıllık takviminde sonsuza dek yaşayacak. Kurşunlar özgürlük savaşçısını öldürdü, ancak onun düşüncelerini, ümitlerini ve rüyalarını öldüremezler. Emiliano Zapata'yı, Rosa Luxemburg'u, Lev Trotskiy'i ve Ernesto Che Guevara'yı öldürenler, kurbanlarının düşüncelerinin hayatta kaldığını ve mücadele bayrağını devralan yeni kuşakların bilincinde kökleştiğini öfke ve hayal kırıklığı içinde görüyorlar.

Bugün dünya Guevara'nın yaşamından ve mücadelesinden ışık yılları uzaklıkta gözüküyor. Fakat sözde-Hegelyen "tarihin sonuna" veya liberal / kapitalist piyasa ekonomisinin ebedi olduğuna inanmayanlar ve böyle bir sisteme içkin olan korkunç adaletsizliklere ve Güney'deki insanların "yeni dünya düzeni" tarafından marjinalize edilmelerine karşı çıkanlar için Che'nin devrimci hümanist çağrı hâlâ geleceğe doğru bir pencere açmaya devam ediyor.

9. Mandel, Ernest; "In defence of socialist plannig", **New Left Review,** no. 159, Eylül-Ekim 1986.

350.000.- TL
KDV dahil